

Politikk i sentrum og periferi

En analyse av Arbeiderpartiets kommunepartier

Vemund Vestre

Masteroppgave
Høst/2020

Institutt for sammenliknende politikk
Universitetet i Bergen

Abstract

This thesis aims to identify differences in policy and ideology between different levels of the Norwegian Labour Party along the centre-periphery dimension. To do this I combine local election manifestos with data on respondents favourite political issue taken from the Norwegian Citizen Panel. Manifestos from four local party branches are selected with regard to their peripheral position within Norway. These are the party branches from the municipalities of Bergen, Tromsø, Eidfjord and Hasvik and represent in different ways peripheries in the Norwegian context. I use quantitative data to explore the existing differences in political priorities over time, between centre and periphery and according to party preferences and use this as a basis for studying the manifestos.

I find support for my research question in that there are clear systematic differences between the political priorities between the electoral context that the local parties compete in. I argue that the differences contained in the manifestos are connected to the peripheral nature of the parties and municipalities. I further find that environmental policies are less relevant in the smaller municipalities while infrastructure policy is more important. The differences between the northern and southwestern periphery are less visible than the urban-rural cleavage, but the content of the Tromsø-manifesto seem to be more radical along the ideological public-private dimension than the Bergen-branch of the Norwegian Labour Party.

Forord

Denne oppgaven markerer slutten på et arbeid som jeg nå har jobbet med i ett og et halvt år. Arbeidet med masteroppgaven ble ikke helt som jeg forventet og utbruddet av COVID-19 førte til svært uvanlige omstendigheter som har gjort det mer utfordrende å gjennomføre oppgaven. Likevel har det vært en lærerik og underholdende periode som har gitt meg mye.

Jeg vil først takke veilederen min, Anne Lise Fimreite, som har vært uvurderlig i arbeidet med oppgaven og hjulpet med å holde kursen og gitt viktige tilbakemeldinger til oppgaven. Denne masteroppgaven hadde ikke vært mulig uten denne hjelpen.

Videre vil jeg også takke mine foreldre, Trond og Jorunn, for all den støtte de har vist meg i løpet av denne perioden, både med oppmuntrende ord og tilbakemeldinger til oppgaven. Samtalene vi har hatt om oppgaven har gitt meg mange nyttige perspektiver på oppgaven jeg har skrevet.

En stor takk går til min samboer, Mailys, som har bidratt til glede, oppmuntring og stabilitet i hverdagen som har gjort det lettere å jobbe med masteroppgaven, særlig når samfunnet stengte ned.

Til slutt vil jeg takke de medstudentene jeg har møtt og snakket med på lesesalen. Det har gjort studiehverdagen mer sosial og dette har jeg særlig merket har vært viktig i en periode med sosiale begrensninger.

Innhold

Abstract.....	2
Forord.....	3
1. Innledning	6
1.1 Tema for oppgaven	6
1.2 Problemstilling.....	7
1.3 Fremgangsmåte	8
2. Bakgrunn for oppgaven.....	10
2.1 Introduksjon	10
2.2 Politiske partier i det norske systemet	10
2.3 Arbeiderpartiet i nyere tid.....	11
2.4 Det nasjonale og lokale i Norge.....	12
2.5 Sentrale og perifere kommuner.....	14
2.6 Bergen og Tromsø – bykommuner og regionale sentrum	15
2.7 Eidfjord og Hasvik – småkommuner i periferien	16
2.8 Oppsummering.....	17
3. Teoretiske begreper.....	18
3.1 Introduksjon	18
3.2 Sentrum-periferi.....	18
3.3 Skillelinjemodellen	23
3.4 Teorien om sakseienskap og dagsorden	29
3.5 Partistrukturen og kommunepartiene	33
3.6 Partiprogrammet funksjoner	35
3.7 Oppsummering.....	38
4. Metode	39
4.1 Introduksjon	39
4.2 Kriterier for valg av kommunepartier	39
4.3 Medborgerpanelet	40
4.4 Partiprogrammene.....	42
4.5 Kvalitativ Innholdsanalyse.....	42
4.6 Koding av programmene.....	44
4.7 Reliabilitet og validitet.....	44
4.8 Opprinnelig plan for masteroppgaven	45
4.9 Oppsummering.....	46
5. Analyse politiske hjertesaker i sentrum og periferi	47

5.1 Introduksjon	47
5.2 Utviklingen over tid	47
5.3 Forskjeller mellom sentrum og periferi	50
5.4 Urbane og rurale hjertesaker	52
5.5 Hjertesaker og partivalg	54
5.6 Hva viser hjertesakene?	57
6. Empiri – Resultater fra valgprogrammene.....	60
6.1 Arbeiderpartiets nasjonale politikk	60
6.2 Arbeiderpartiet i Bergen	63
6.3 Tromsø Arbeiderparti.....	66
6.4 Eidfjord Arbeiderparti.....	70
6.5 Hasvik Arbeiderparti.....	72
7. Diskusjon – hva viser programmene?.....	75
7.1 Introduksjon	75
7.2 De nasjonale satsingene ved valget 2019?.....	75
7.3 Variasjoner i velferdspolitikken.....	76
7.4 Variasjoner i den økonomiske politikken	79
7.5 Variasjoner i miljøpolitikk og innvandring.....	82
7.6 Hva har dette så si for valget dagsorden og sakseierskap?	85
7.7 Ideologi i programmene	86
7.8 Sammenhengen mellom sentrum-periferi, hjertesaker og valgprogrammene	90
8. Konklusjon.....	92
8.1 Oppsummering av funn.....	92
8.2 Svar på problemstillingen	92
8.3 Videre forskning	92
Litteraturliste:.....	94

1. Innledning

1.1 Tema for oppgaven

Politiske partier spiller en sentral rolle i det moderne demokratiet og er komplekse organisasjoner. De politiske partiene i Norge er mer enn bare partilederen, de parlamentariske representantene og de mest synlige medlemmene. Partiene har en tilstedeværelse i lokalpolitikken hvor de stiller med kandidater til de mange kommunestyrene og fylkestingene i landet. Disse lokale politikerne er del av det samme partiet som sine stortingsrepresentanter og kan også ha som mål om å på sikt selv sitte på stortinget. Mange stortingskandidater har fortid som lokalpolitikere (Saglie 2002) Landets kommuner er mange og varierte, og den lokalpolitiske konteksten partimedlemmene lever og konkurrerer i krever tilpasning til lokale forhold. Partiets kan ikke tilby de samme løsningene i små, fraflyttingstruede bygdesamfunn med synkende folketall som i voksende byregioner med et sterkt og voksende næringsliv. Det som er god politikk i en landsdel vil også kunne oppfattes som virkelighetsfjernt i en annen landsdel, fordi forholdene varierer betraktelig mellom landets regioner. Partiets nasjonale politiske plattform kan heller ikke alltid gi svar på aktuelle politiske sakene i den enkelte kommune. Sentralisering av tjenester i effektiviseringsens navn kan bety bedre kvalitet på nasjonalt nivå, men betyr tap av arbeidsplasser i den kommunen som mister sykehuset sitt.

Tema for denne oppgaven er variasjonen mellom de ulike nivåene i partiene med hensyn til det konkrete politiske innholdet og underliggende ideologiske uttrykk mellom sentrum og periferi. For å undersøke dette fenomenet tar jeg for meg Arbeiderpartiet. Som landets største parti siden før 1945 med en tilstedeværelse i mange av landets kommuner er det et godt eksempel på et parti som eksisterer både nasjonalt og lokalt. Det kan derfor forventes at det finnes spenninger mellom de lokale partilagene og den nasjonale partiorganisasjonen. Et annet forhold som gjør Arbeiderpartiet interessant for denne oppgaven er at i de siste to valgene, stortingsvalget 2017 og lokalvalget 2019, har opplevd en sterk tilbakegang samtidig som det periferiorienterte partiet Senterpartiet har økt sin oppslutning kraftig. Siden 2013 har Arbeiderpartiet vært i opposisjon til en borgerlig regjering og flere sentraliserende reformer har blitt gjennomført, særlig viktig var kommunereformen og regionreformen som skapte en økt bevissthet rundt sentrum-periferi relasjoner i norsk politikk (Eidheim og Fimreite 2020). Dette kan tenkes at gav gode forhold for å mobilisere velgere langs sentrum-periferi motsetningene som har gjort seg synlige. Dette gjorde ikke partiet, samtidig som Senterpartiet klarte å oppnå dette. Etter

lokalvalget 2019 har lokale politikere fra Arbeiderpartiet kritisert partiledelsen for å ikke høre på grasrota, svake politiske satsinger og for at de har inngått for mange kompromisser som har gjort det vanskelig å skille partiets politikk fra regjeringens (Lambertsen, Heldahl, og Budalen 2019, Lysvold et al. 2019, Prestegård og Sæther 2019). Lokalvalget 2019 førte også til en sterk oppslutning rundt protestpartiet Folkeaksjonen Nei til Bompenger, som gjorde det særlig bra i Bergen og kan forstås som et parti som representerer periferien (Vik og Almås 2019, Gudbrandsen 2019). 2019-valget ser altså ut til å ha vært preget av sentrum-periferi motsetninger og det ser ut til å særlig ha splittet Arbeiderpartiet. Den kraftige nedgangen partiet opplever på meningsmålinger og truer partiets posisjon som landets største parti viser at konfliktene internt i partiet har skapt en vedvarende krise for partiet. Jeg ønsker derfor å undersøke om noen skiller var synlige i noen av Arbeiderpartiets kommunepartier ved lokalvalget 2019.

Jeg har valgt fire kommuner som jeg skal analysere i denne oppgaven. Bergen og Tromsø er to store bykommuner mens Eidfjord og Hasvik er to små, utkantkommuner i samme landsdel som hver av bykommunene. Jeg har valgt kommuner med hensyn til de tradisjonelle periferiene i Norge, Nord-Norge og Sør- og Vestlandet samtidig som jeg i hver periferi har valgt en sentral bykommune og en perifer utkantkommune. Dette er gjort med det mål å finne de mest interessante og relevante kommunepartiene for analysen. Senere i oppgaven går jeg mer detaljert inn i kommunenes relevans for analysen og hvordan sentrum-periferi skillelinjen er forventet å spille en rolle.

1.2 Problemstilling

I denne oppgaven ser jeg på hvordan politikk kommer til uttrykk på ulike nivåer innen samme partiorganisasjon og undersøker fire kommunepartier for å belyse dette. Problemstillingen min er følgende: Varierer Arbeiderpartiets politikk i form og uttrykk i de valgte kommunene, og kan eventuelle variasjoner forklares av to ulike perspektiver på skillelinjen sentrum-periferi? Jeg undersøker denne problemstillingen gjennom tre ulike datakilder: kvantitative data fra Norsk Medborgerpanel, Arbeiderpartiets nasjonale politiske dokumenter og kommunepartiens valgprogram fra 2019. Norsk Medborgerpanel er en norsk surveyundersøkelse som har spurt respondentene om hvilke politiske saker som er viktigst for dem, deres hjertesaker, over flere runder og forteller oss hvordan velgere vektlegger politiske saksområder i hverdagen. Valgprogrammene viser partiets oppfatning av disse preferansene og

partiets strategi for å vinne velgere lokalt. Jeg benytter det nasjonale partiprogrammet og et politisk manifest fra 2019 for å identifisere partiets nasjonale satsinger ved valget 2019. Ved å analysere disse tre datamaterialene håper jeg å kunne belyse hvordan sentrum-periferi motsetningen spiller en rolle internt i partiene.

1.3 Fremgangsmåte

Jeg begynner oppgaven med en oversikt over det norske partisystemets utvikling i nyere tid og særlig de trendene som har påvirket Arbeiderpartiet. Jeg går deretter gjennom de generelle trekkene ved kommunestrukturen i Norge og forskjeller mellom kommunene. Deretter fremhever jeg viktige trekk ved de kommunene jeg har valgt å undersøke. Dette kapitlet gir bakgrunnen for kommunepartiens politiske kontekst. I neste kapittel går jeg gjennom de teoretiske begrepene jeg benytter i analysen. Sentrum-periferi er det sentrale begrepet for oppgaven og jeg forklarer bakgrunnen for begrepet og hvordan det blir brukt i samfunnsvitenskapen. Skillelinjemodellen er en modell som beskriver de ideologiske skillelinjene i norsk politikk og er utgangspunktet mitt for å undersøke og sammenligne de ideologiske uttrykkene som kommer ligger i programmene. Sakseierskap og dagsorden er viktige begrep for å forstå hvordan partiene søker å vinne på politiske saksområder og bidrar til å forstå hvordan tillit i politiske spørsmål er knyttet til velgernes partipreferanser. Videre går jeg inn på hvordan forholdet mellom partinivåene er organisert i Arbeiderpartiet og hvilke mulige funksjoner partiprogrammer har for å få bedre innsikt i kommunepartiene som politiske enheter og programmene som en datakilde til kommunepartiens politikk. I metodekapitlet går jeg gjennom hvilke hensyn jeg har tatt i valg av metode, datagrunnlag og oppsett for å styrke oppgavens validitet og reliabilitet. Jeg presenterer også der min opprinnelige plan for masteroppgaven, som jeg gikk bort fra etter COVID-19 utbruddet.

I selve analysen begynner jeg med hjertesaksdataene fra Medborgerpanelet som jeg undersøker over tid, mellom regioner, mellom by og land og etter partipreferanse. Ut fra dette trekker jeg slutninger om hvilke systematiske forskjeller i politiske prioriteringer som eksisterer mellom sentrum og periferi og danner noen forventninger til funnene fra valgprogrammene. Hjertesakene deler jeg inn i tre kategorier: velferdspolitik, økonomisk politikk og ny politikk. Jeg følger denne inndelingen i resten av analysen. Jeg begynner analysen av programmene med å presentere de nasjonale satsingene Arbeiderpartiet la frem ved valget i 2017 og som fortsatt gjorde seg gjeldende i 2019. På bakgrunn av dette presenterer jeg kommunepartiens viktigste

politiske prioriteringer knyttet til velferds-, økonomisk og ny politikk. Etter presentasjonen av innholdet i programmene begynner jeg diskusjonen av funnene opp mot det teoretiske grunnlaget, funnene fra hjertesakene og de nasjonale satsingene for å fremheve likheter og forskjeller i det konkrete politiske innholdet og det underliggende ideologiske innholdet. Jeg avslutter diskusjonen med å ta for meg sentrum-periferi skillelinjens relevans i programmene både som en motsetning mellom landsdeler og mellom utkantområder og pressområder. I konklusjonen oppsummerer jeg funnene fra analysen, hvordan det svarer på problemstillingen og hvordan funnene kan benyttes som utgangspunkt for videre forskning.

2. Bakgrunn for oppgaven

2.1 Introduksjon

I dette kapitlet kommer jeg til å gå gjennom bakgrunnen for oppgaven. Jeg begynner med å redegjøre for utviklingen av partiene i norsk politikk de siste tiårene før jeg går inn på Arbeiderpartiet mer i detalj ettersom dette partiet er fokuset for oppgaven. Forholdet mellom stat og kommune blir her forklart for å vise hvilket handlingsrom kommunene har til å føre sin egen uavhengige agenda. Til slutt presenterer jeg sentrale trekk ved kommunene jeg undersøker og hvorfor de er relevante for sentrum-periferi dimensjonen. Et viktig formål med dette kapitlet er å redegjøre for hvilke forutsetninger som ligger til grunn for å undersøke kommunepartiernes politiske agenda og i hvilken grad de kan forventes å avvike fra partiet nasjonalt.

2.2 Politiske partier og det norske partisystemet

Det norske partisystemet har gått gjennom mange endringer de siste 50 årene, men sammenlignet med det internasjonale trender har det norske partisystemet vært preget av stabilitet. Partiorganisasjonene har bevart sentrale elementer av massepartiets struktur og de nye partiene som har vokst fram har tilpasset seg eksisterende strukturer og normer (Allern, Saglie, og Østerrud 2019, 22). Massepartiet var en partimodell identifisert av statsviteren Maurice Duverger og bygger på en antakelse om at sosiale grupper utgjør den grunnleggende politiske enheten i samfunnet og at tilhørighet påvirker alle aspekt av medlemmenes liv. Massepartiet utviklet seg først som en konsekvens av arbeiderklassens politiske mobilisering og baserte seg i motsetning til tidligere partier på en sterk partiorganisasjon utenfor parlamentsgruppen og med en stor medlemsmasse og mange lokale partilag (Saglie 2019, 44-46). Partiets ledere var demokratisk valgt på alle nivåer, men mye makt var sentralisert til partiledelsen. Massepartiet blir i denne modellen forstått som en representant for en sosial gruppe og dens politiske ambisjoner og partier søkte under valg å mobilisere sin egen sosiale gruppe fremfor å konvertere velgere fra andre grupper. Massepartiets demokratiske kvaliteter har vært mye omdiskutert i litteraturen, men er ikke noe denne oppgaven kommer til å gå nærmere inn på. Andre teoretiske perspektiver på politiske partier har blitt fremmet etter hvert som det europeiske partisystemet har gjennomgått endringer. De to mest innflytelsesrike teoretiske utfordringene av massepartimodellen har vært Otto Kirchheimers teori om Catch-all-partiet og Richard S. Katz og Peter Mair (1995) sin teori om Kartellpartiet. Catch-all partier

viser til hvordan de politiske partiene endret karakter i etterkrigstiden ved å utvide sin velgerappell, moderere sin ideologiske profil og svekke den kollektive identiteten massepartiet bygget på. Kartellpartiet ser på hvordan statlig subsidiering av politiske partier har ført til kartellvirksomhet mellom de eksisterende partiene og en avkobling mellom partienes nasjonale og lokale nivåer. De norske partiene samsvarer i liten grad med kartellpartimodellen, til tross for stor grad av vertikal integrasjon. De er godt integrerte partier som er kjennetegnet av å være delvis styrt nedenfra, nokså sentraliserte og tillater en stor grad av autonomi for lokale partilag, samtidig som de ulike nivåene fortsatt er koblet opp mot hverandre (Saglie og Allern 2012).

Statsviterne Elin H Allern, Jo Saglie og Øyvind Østerud (2019, 22-25) identifiserer fire viktige problemstillinger det norske partisystemet står ovenfor: profesjonalisering, svak regulering av partifinanser og lobbyisme, en høy terskel for fremvekst av nye partier og til slutt spenningen mellom medielogikken og den politiske logikken. Den økte profesjonaliseringen som har forekommet hos de norske partiene gjennom et økt antall ansatte rådgivere har gitt folkevalgte økt kapasitet, men de ansatte har en sterk tilknytning til partiet de jobber for (Karlsen og Saglie 2017, Karlsen 2019, 147). En ulempe med profesjonalisering er at det skaper en uklar grense for innflytelse mellom ansatte og folkevalgte. Koblingen mellom stortingsrepresentanter, partiansatte og kommunikasjonsbyråer kan bidra til å skape et lukket politisk miljø. Mangel på regulering av partifinanser og lobbyisme kan bidra til å svekke tilliten til partiene og politikere og derfor ser forfatterne et behov for en helhetlig politisk debatt rundt dette temaet. Partifinanseringen kan tenkes å ha styrket de gamle partienes stilling ved å hindre ny partier fra å komme etter hvert som de underliggende politiske betingelsene partiene baserer seg på har endret seg. Bernt Aardal (2019, 85) finner at nye partier ikke har blitt systematisk utestengt fra representasjon i Norge så langt. Spenningen mellom medielogikken og den politiske logikken viser til «medialiseringen» av partienes kommunikasjonsarbeid. Måten partiene presenterer politikk på i mediene skaper et urealistisk bilde av de politiske prosessene og kan i verste tilfelle skape legitimitetsproblemer for det politiske systemet. Kortsiktige politiske hensyn kan gå på bekostning av langsiktige politiske hensyn. Dette er utfordringer som er sterkest på nasjonalt nivå, men påvirker også arbeidet til de lokale kommunepartiene.

2.3 Arbeiderpartiet i nyere tid

Arbeiderpartiet ble stiftet i 1887 og var det mest radikale partiet i Norge frem mot andre verdenskrig, da det modererte seg og fikk mer radikale konkurrenter på venstresiden (Narud

og Valen 2007, 145). Sentralt for partiet har vært dens identifikasjon med arbeiderklassen som kom klart frem i partiets programmer frem til 1939. Etter krigen har arbeiderklassen sjelden vært nevnt i partiprogrammene ettersom partiet ønsket å utvide sin appell til den bredere velgermassen. Den voksende middelklassen ble en ny og viktig velgergruppe som partiet ville kapre og førte til at partiet videre tonet ned sin tilknytning til arbeiderklassen. Arbeiderklassen som en del av befolkningen sank gjennom etterkrigstiden og den ble en stadig mindre andel av befolkningen som helhet og Arbeiderpartiets velgere (Bjørklund og Bergh 2019, 93-99). Arbeiderpartiets velgere er ikke lenger overrepresentert hos arbeiderklassen, og partiets velgere likner mer og mer på et gjennomsnitt av befolkningen. Et mulig problem med utjevningen av partiets velgerbase er at det kan svekke partiets evne til å mobilisere velgere, ettersom partiet da snakker til alle og ingen på en gang. Den eneste gruppen som skiller seg ut som spesielt lojale velgere er interessant nok ikke-vestlige innvandrere. Partiet har også stått sterkt i de gamle industrienklavene på Vestlandet, for eksempel Årdal kommune i Sogn og Fjordane, men her har oppslutningen vært fallende i nyere tid.

Det har lenge eksistert regionale forskjeller i Arbeiderpartiets oppslutning. Frode Berglund (2011, 177-180, 192) fant i 2009 at partiet har fått mindre oppslutning både i de mest sentrale og mest perifere kommunene. Partiet har alltid stått svakere på Sør- og Vestlandet enn ellers i landet, men dette har jevnet seg ut over tid. Nord-Norge var et tidlig kjerneområde for Arbeiderpartiet og har blitt betegnet som en klassepolarisert periferi, men opplevde en kraftig nedgang i oppslutning om partiet frem mot valget i 1993. Arbeiderpartiet har utviklet et kjerneområde på indre Østlandet og har hatt en sterk oppslutning i industrienklavene langs fjordene på Sør- og Vestlandet (Bjørklund 1992, 349, Ryssevåg 1992, 318). Historisk sett har partiets velgere i rurale strøk vært skogsarbeidere og småbrukere, samt fiskerbønder i nord. Tor Bjørklund finner at Arbeiderpartiets velgere er mer radikale i periferien enn i sentrale strøk (Bjørklund 1992, 352-356). Hvorvidt dette kan observeres i Arbeiderpartiets valgprogrammer i 2019 gjenstår å se.

2.4 Det nasjonale og lokale i Norge

Anne Lise Fimreite og Yngve Flo (2002) har identifisert en endring i forholdet mellom stat og kommune siden slutten av 1970-tallet. Da det kommunale selvstyret ble opprettet i 1837 skulle kommunene være selvstyrende og selvfinansierte. Dette gjorde at Arbeiderpartiet kunne introdusere og eksperimentere med velferdsordninger lokalt før det vant regjeringmakten.

Tidlig var Arbeiderparti kjennetegnet av en såkalt munisipalsosialisme og var en sterk forkjemper for det kommunale selvstyret. Dette var derimot et midlertidig mål frem til de kom i regjering. Etter dette endret de seg i synet på kommunalt selvstyret og gikk inn for en modell Yngve Flo (2008, 129-135) kaller forvaltningskommunen. Forvaltningskommunen var resultatet av en lang kamp mellom venstre- og høyresiden som toppet seg med debatten rundt kommunereform i 1956. Høyresiden representerte her et kommunesyn som forsto forholdet mellom kommune og stat som preget av motstridende interesser. Venstresiden, som på denne tiden besto hovedsakelig av Arbeiderpartiet, ønsket å integrere kommunene inn i det totale forvaltningssystemet. Under dette systemet ble «selvstyre» forstått som den reelle muligheten til å løse oppgaver og sikre kvalitet, ikke bare en teoretisk frihet. Denne modellen innebar statlig pålagte oppgaver, men også overføring av ressurser fra rike til fattige kommuner med et mål om å sikre lik kvalitet i velferdstilbud over hele landet (Fimreite og Flo 2002). Forvaltningskommunen kunne fortsatt utøve en grad av lokalt selvstyre og tilpasse tjenestene til lokale forhold.

Endringen de siste tiårene har ikke medført store strukturelle endringer, men har ført til en gradvis svekkelse av lokalt handlingsrom gjennom blant annet rettighetslovgivning. Dette har betydd at en viss standard på velferdstjenester har blitt fastsatt ved lov. Rammene for hva kommunene selv kan bestemme har i økt grad blitt avgjort av domstolene, som kan overprøve kommunale vedtak de finner at er i konflikt med individuelle brukerrettigheter. Denne nye kommunemodellen blir karakterisert av Fimreite og Flo (2002) som «effektueringskommunen» og kan forstås som en allianse mellom stat og individ mot kommunen. Det har interessant nok vært høyresiden som har vært den største forkjemperen av denne modellen, men både i Høyres og Arbeiderpartiets programmer tok dette synet hold tidlig på 1990-tallet. Effektueringskommunen skiller seg fra forvaltningskommunen ved at lokaldemokratiet blir sett på som en motsetning til effektivitet, kvalitet og rettferdighet heller enn en garantist for dette. Det vises gjennom økt mistillit fra statlige myndigheter til lokale politiske prosesser og har blitt den dominante kommuneideologiske retningen i Norge (Fimreite og Flo 2002). Grunnlovfesting av det kommunale selvstyret i 2016 kan forstås som et uttrykk fra statlig hold av at det kommunale selvstyret ikke lenger utgjør en trussel for statlige beslutninger og vedtak. Heller enn å representere et styrket lokalt selvstyre, er det en stadfesting av dens avmakt (Fimreite og Flo 2017). Det kommunale selvstyret er altså svakere i dag enn det pleide å være og økte individuelle rettigheter på bekostning av handlefrihet har preget denne utviklingen.

Spørsmålet om kommunesammenslåinger har vært et viktig element i debatten rundt kommunalt selvstyre. Forvaltningskommunen vant fram etter 1956 og reduserte antallet kommuner fra 744 i 1956 til 454 i 1967 (Klausen, Askim, og Vabo 2016, 26). Før kommunesammenslåingen som endte i 2020 med 356 kommuner, hadde ingen større kommunereformer blitt gjennomført siden 1967 og tallet på kommuner før reformen var 428.

2.5 Sentrale og perifere kommuner

Forholdet mellom stat og kommune regulerer altså kommunenes evne til å foreta egne prioriteringer, spesielt i velferdspolitikken. Formelt sett er det ingen forskjell mellom kommunene og alle kommuner fungerer som generalistorganer med et negativt definert selvstyre. Dette betyr at de kan påta seg nye oppgaver så lenge de ikke gjennomføres på andre styringsnivå (Rose, Saglie, og Aars 2013, 224, Fimreite og Flo 2002, 315). Det er likevel slik at i små kommuner ser det lokale ut til å være mer fremtredende og den lokale offentligheten mindre preget av rikspolitikken. Når det gjelder valg har Bergh og Bjørklund vist at stortingsvalg oppfattes som viktigere i de største kommunene. Det som bidrar til de minste kommunenes særegenhet er at det offentlige har en større rolle i lokalsamfunnet fordi en større andel av befolkningen er ansatt i kommunen og det er flere folkevalgte per innbygger enn det som er tilfelle i større kommuner. Dette fører til at man har et nærmere forhold til kommunen og gjerne kjenner personlig en eller flere av de folkevalgte i kommunen (Saglie 2009, 371-372). Valgdeltakelse, partimedlemskap og listeretting ligger på et høyere nivå i de minste kommunene enn de største, og konvensjonelle former for deltakelse er også vanligere. Disse deltakelsesformene inkluderer henvendelse til lokalpolitikere, henvendelse til administrasjon og å ta opp saker i parti, organisasjon eller fagforening. Ukonvensjonelle deltakelsesformer har blitt vanligere i de største kommunene, altså underskriftskampanjer og aksjoner, protester eller demonstrasjoner. Til tross for at partimedlemskap er vanligere i småkommuner, er selve partimerkelappen mindre viktig. Dette kan enten forklares med at folk lettere dras inn i partipolitisk arbeid i små kommuner eller at det er flere kommunale verv tilgjengelig per innbygger (Mjelde og Saglie 2017a, 191).

Synnøve Jenssen og Øyvind Kind Robertsen (2015, 352) har funnet at de mindre kommuner har en større grad av autonomi og frihet til å gjøre egne prioriteringer enn større kommuner, og denne blir større jo mindre kommunene er. Dette henger sammen med kommunesektorens inntektssystem gir mindre kommuner større overføringer per innbygger enn store kommuner,

samtidig som de blir tildelt store summer fra fylkesmannens skjønnsmidler. Underfinansieringen i store kommuner gjør at de må nedprioritere de oppgavene som ikke er pålagt fra statlig hold. Dette peker forfatterne på som hovedårsaken til at de minste kommunene har større handlingsrom enn de største kommunene til tross for at den formelle strukturen er lik. Befolkning og sentralitet er ikke nødvendigvis identisk. En liten kommune i Østfold kan sies å være mer sentral enn en tilsvarende kommune i Nordland. Statistisk Sentralbyrå har utviklet en sentralitetsindeks for norske kommuner som baserer seg på tilgang til arbeidsplasser og servicefunksjoner (Høydahl 2020). Indeksen er omkodet til seks klasser, hvor bare Oslo og de omliggende kommunene tilhører den mest sentrale klassen. Et stort antall kommuner tilhører den minst sentrale klassen, spesielt i nord. Et utgangspunkt for denne oppgaven er å undersøke to mer sentrale bykommuner og to helt perifere utkantkommuner for å undersøke forskjellene mellom kommunepartiene i sentrale og perifere kommuner.

2.6 Bergen og Tromsø – bykommuner og regionale sentrum

Det er Arbeiderpartiet i to større byer som undersøkes i denne oppgaven, Bergen og Tromsø. Begge byene er de klart største byene i sine landsdeler, Bergen på Vestlandet og Tromsø i Nord-Norge. Dette betyr at de er regionale sentre for mange av landsdelens kommuner og utgjør et viktig arbeidsmarked for de omliggende kommunene. Begge byene er universitetsbyer med aktive forskningsmiljøer og et variert næringsliv. Bergen er også Norges nest største by med omtrent 284 000 innbyggere. Tromsø er den største byen i Nord-Norge, men bare den niende største kommunen i landet med omtrent 77 000 innbyggere i 2020 (Statistisk Sentralbyrå 2020a). Likevel er begge byene periferier i forhold til hovedstaden Oslo, noe som vises gjennom SSB sin sentralitetsindeks hvor Bergen tilhører klasse 2, og Tromsø klasse 3 (Høydahl 2020), mens Oslo tilhører klasse 1.

Bergen har siden 2015 vært styrt av Arbeiderpartiet, først i koalisjon med KrF og Venstre og etter 2019 også sammen med MDG (Chamdid 2015, Olsen, Johansen, og Baisotti 2019). Bergen har en parlamentarisk styreform og er den eneste kommunen i tillegg til Oslo som følger denne modellen. Denne innebærer at kommunens administrasjon er underlagt den politiske ledelsen, at majoritetsbeslutninger er normen og at befolkningen skal vurdere resultatet av beslutninger heller enn prosessen som produserte dem. Dette står i kontrast til formannskapsmodellen, hvor administrasjons stilling er sterkere, mindretallet inkluderes i større grad i beslutningene og legger opp til at befolkningen skal vurdere både prosessen og

resultatene rundt beslutninger. Med formannskapsmodellen kan det ikke stilles mistillit til ordføreren eller rådmannen som velges hvert fjerde år. Under parlamentarisk styre er dette en mulighet og det er byrådslederen som leder «byregjeringen» (Bjørnå, Morskogen, og Uvsbakk 2018). Mellom 2015 og 2019 var Harald Schjelderup byrådsleder i Bergen samtidig som han også satt i Arbeiderpartiets sentralstyre, mens Marte Mjøs Persen var ordfører. Fra 2019 tok Roger Valhammer over som bystyreleder, mens Marte Mjøs Persen fortsatte som ordfører og tok over for Schjelderup i sentralstyret etter landsmøtet 2019 (Arbeiderpartiet 2019b, Partikontoret 2019). Dette tyder på at Arbeiderpartiet i Bergen har innflytelse hos partiledelsen, særlig i den perioden jeg undersøker.

Tromsø Arbeiderparti har styrt Tromsø siden 2015, først i koalisjon med Rødt og SV, så med SV, Senterpartiet og MDG (etter 2019). Tromsø Arbeiderparti samarbeider altså hovedsakelig til venstre i Tromsø. Mellom 2015 og 2019 var ordføreren i kommunen Kristin Røymo, mens Gunnar Wilhelmsen tok over for henne i 2019 (Thuen 2015, Sveen 2019). Ingen fra Tromsø Arbeiderparti var del av sentralstyret i perioden 2015-2019 (Arbeiderpartiets landsmøte 2015, 187-188). Tromsø innførte parlamentarisk styreform i 2011 da Høyre hadde ordføreren, men skiftet tilbake til formannskapsmodell i 2015 da Arbeiderparti-koalisjonen tok over. Mens Arbeiderpartiet i utgangspunkt støttet den parlamentariske modellen, ønsket koalisjonspartnerne SV og Rødt å gå bort fra den. Tromsø Arbeiderparti uttalte seg også skeptisk til måten parlamentarismen hadde blitt praktisert på i byen (Bjørnå, Morskogen, og Uvsbakk 2018, 182).

2.7 Eidfjord og Hasvik – småkommuner i periferien

Eidfjord og Hasvik er to småkommuner henholdsvis på Vestlandet og i Nord-Norge. Begge kommunene har omtrent 1000 innbyggere (Statistisk Sentralbyrå 2020a), og valgte å forbli egne kommuner ved den siste kommunesammenslåingen (Krogh og Bye 2015, Lund 2016). Eidfjord var slått sammen med Ullensvang kommune mellom 1964 og 1977. Årsaken til at den til slutt brøt ut var at det allerede ved sammenslåingen var stor motstand mot å bli en liten utkant i en større kommune og det hadde vært et langvarig ønske om industrialisering i kommunen (Grove 2015, 365). Kommunene har ulike næringsgrunnlag. Hasvik er primært en fiskerikommune og en relativt stor andel er involvert i denne næringen, selv om antall innbyggere som jobber som fiskere har gått kraftig ned mellom 1985 og 2014 fra over 180 til omtrent 60 fiskere. I nyere tid har kommunen satset mer på reiselivsbransjen, med satsingen

«Storfiskets Rike» (Sørdahl 2015, 13-14). Eidfjord kommune er et populært turistmål, men er også en av landets største kraftkommuner. Kommunesektoren er en av kommunens største arbeidsgivere (Eidfjord Kommune 2019). En viktig problematikk i kommunen er det store antallet cruiseskip som besøker kommunen i turistsesongen, og miljøforurensningen som de produserer (Johansen og Olsen 2019). Begge kommunene er ganske geografisk isolerte, hvor Eidfjord ligger innerst i Hardangerfjorden langs Rv7 og Hasvik er en ren øykommune.

Arbeiderpartiet står sterkt i begge disse kommunene. Eidfjord Arbeiderparti fikk i 2019 en oppslutning på 38,4 prosent og ble kommunens nest største parti etter Senterpartiet (Statistisk Sentralbyrå 2020b). I perioden 2015-2019 var partiet kommunens største parti med 42,8 prosent oppslutning, men til tross for dette fikk de ikke ordføreren. I Hasvik kommune fikk Arbeiderpartiet rent flertall med 60,1 prosent oppslutning og Arbeiderpartiet har hatt rent flertall i kommunestyret siden 2007. I Eidfjord har Senterpartiet hatt ordføreren gjennom et valgteknisk samarbeid med Høyre mellom 2011-2019, mens Arbeiderpartiet har vært i opposisjon (Lund 2019a). Etter valget 2019 fortsatte Senterpartiets Anders Vatle som ordfører og Høyre fikk varaordføreren (Lund 2019b). Disse kommunene er av interesse for oppgaven fordi de er utkantkommuner hvor lokalpolitikken tar form i en grunnleggende annen kontekst enn i bykommunene. Med tanke på kommunenes lave befolkningstall og deres perifere posisjon er det tvilsomt at de lokale kommunepartiene har stor innflytelse på den nasjonale partiorganisasjonen og det er grunn til å anta at kommunepartiene som stiller til valg i svært ulike kontekster må tilpasse sin politikk uten å kunne påvirke partiet nasjonalt.

2.8 Oppsummering

I dette kapitlet har lagt frem bakgrunnen for problemstillingen jeg skal undersøke og hvilke forhold som påvirker kommunepartiene jeg undersøker. Jeg har vist hvordan de politiske partiene skiller seg på lokalt og nasjonalt nivå, hvordan kommunens handlingsrom i økende grad har blitt avgrenset og presentert sentrale trekk ved kommunene jeg undersøker. I neste kapittel kommer jeg til å presentere de teoretiske begrepene som ligger til grunn for analysen min.

3. Teoretiske begreper

3.1 Introduksjon

Dette kapitlet skal jeg presentere de sentrale teoretiske begrepene jeg benytter i oppgaven og forklare hvorfor de er relevante for analysen. Først går jeg gjennom sentrum-periferi begrepets opprinnelse, utvikling og analytiske bruksområde. Her tolkes jeg sentrum-periferi som både en geografisk og organisatorisk dimensjon. Deretter presenterer jeg skillelinjemodellen, slik den er brukt i norske valgundersøkelser, og denne utgjør grunnlaget for diskusjonen av ideologi i analysen. Teorien om sakseierskap og dagsorden presenterer jeg deretter og jeg går inn på hvilke saksområder Arbeiderpartiet har særskilt sakseierskap til og hvor de ikke har det. Vurderingen av et partis sakseierskap vil være del i utformingen av valgprogrammet, spesielt når det gjelder å fremheve sine sterke saker og nedtone saker der man har liten tillit. Jeg går videre til å forklare forholdet mellom det sentrale, regionale og lokale nivået i Arbeiderpartiet og hvilke kanaler for innflytelse som er tilgjengelig for kommunepartiet for å påvirke partiet sentralt. Til slutt går jeg inn på hvilke funksjoner partiprogrammet kan ha og hvordan det benyttes av partiet og dets medlemmer. Dette utgjør det teoretiske grunnlaget for oppgaven som analysen tar utgangspunkt i.

3.2 Sentrum-periferi

Sentrum-periferi begrepet ble utviklet av Stein Rokkan på 1960-tallet. Stein Rokkan var en politisk sosiolog og ledende valgforsker i Norge (Valen 1992b, 289-293) og sentrum-periferi begrepet utgjør kjernen av hans nasjonsbyggingsteori. Sentrum og periferi er to konsepter som utgjør hverandres motpoler langs det han kalte den territorielle akse, eller sentrum-periferi aksene. Den territorielle aksene sto ved siden av den funksjonelle aksene og var knyttet til underliggende konfliktlinjer i samfunnet. Sentrum-periferi aksene vokste frem fra den nasjonale revolusjon, som førte til at nasjonalstaten utviklet politiske rettigheter, partier og parlament. Den funksjonelle aksene vokste ut av den industrielle revolusjon og førte til to typer økonomiske konflikter, en knyttet til arbeidsmarkedet og en knyttet til varemarkedet. Mens den funksjonelle aksene tar for seg økonomiske motsetninger, er den territorielle aksene knyttet til maktmotsetninger mellom et geografisk avgrenset sentrum og en geografisk avgrenset periferi (Bjørklund 1992, 340). Sentrum og periferi kan vise både til territorier og befolkningsgrupper, og har en underliggende territorial og en sosial dimensjon. Den territoriale dimensjonen viser

til de geografiske grensene mellom sentrum og periferi, mens den sosiale dimensjonen viser til de sosiale grensene og grenser for medlemskap i det nasjonale fellesskapet (Flora, Kuhnle, og Urwin 2007, 62-64). Sentrum er det området av et land eller territorium hvor mest politisk, økonomisk og kulturell makt er konsentrert. Graden av konsentrasjon vil variere fra stat til stat, og kan gi opphav til vidt ulike samfunnsstrukturer. Et sentrum er avhengig av de territoriene det kontrollerer for å opprettholde sin posisjon. Hvis vi tar en stat som eksempel vil det politiske sentrum være der de viktigste nasjonale politiske institusjonene ligger. Det økonomiske sentrum vil være den største byen hvor de største firmaene og børsen ligger og det kulturelle sentrum er der de viktigste kulturelle institusjonene ligger (Flora, Kuhnle, og Urwin 2007, 108-113).

Periferien er sentrums motpol og kan defineres som de territoriene eller befolkningsgruppene med lengst avstand til sentrum og kjennetegnes i sitt forhold til sentrum av tre karaktertrekk: avstand, forskjell og avhengighet (Flora, Kuhnle, og Urwin 2007, 113-116). Periferien vil typisk være et geografisk fjernt område med en underutviklet økonomi og en marginal kultur med få eller ingen institusjoner som beskytter dens egenart fra sentrums dominans. Befolkningen i periferien vil være preget av sin perifere posisjon og utvikle en bevissthet rundt sin avhengighet til sentrum som kan skape et distinkt holdningsmønster (Stein, Buck, og Bjørnå 2019). En periferi kan være en politisk, økonomisk, kulturell eller sosial periferi, eller flere av disse samtidig.

Sentrum-periferi motsetningen var en konsekvens av den nasjonale revolusjon og den påfølgende stats- og nasjonsbyggingen som tok form i Vest-Europa. Rokkan identifiserte fire faser som stats- og nasjonsbyggingen gikk gjennom (Flora, Kuhnle, og Urwin 2007, 131-132). I den første fasen søkte det statsbyggende sentrum først å ta direkte kontroll over de perifere områdene det gjorde krav på og dermed forsøke å inkorporere de lokale elitene i statens politiske, økonomiske og kulturelle strukturer. Den neste fasen var en inkorporering av den bredere perifere befolkningen gjennom blant annet verneplikt, allmenn skolegang og massemedia. Dette førte til en kulturell standardisering og til konstruksjonen av et nasjonalt fellesskap. Disse to prosessene, stat- og nasjonsbygging, var prosesser drevet av sentrum og med det formål å øke sin kontroll over periferien. De to neste fasene kan forstås som periferiens respons på dette presset. Den tredje fasen var en voksende politisk deltakelse blant befolkningen som førte til politiske rettigheter, representativt styre og politiske partier. Den siste fasen var innføringen av en velferdsstat som omfordelte og utjevnet forskjeller mellom

sentrale og perifere regioner og befolkningsgrupper gjennom progressiv beskatning og statlige overføringer (Flora 1992, 96-97).

Sentrum-periferi begrepet er altså ikke et rent geografisk begrep og omfatter en bredere maktdimensjon mellom sentrale grupper og grupper på utkanten av det politiske systemet (Bjørklund 2013, 129-130). Rokkan unngikk presise definisjoner av begrepet og foretrakk å benytte det som et løsere definert begrep som skulle bidra til å generere testbare hypoteser og modeller. Dette var del av kritikken historikeren Jens Arup Seip rettet mot Rokkan og han mente denne vagheten var en svakhet. Seip definerte sentrum-periferi modellen som bestående av tre aspekter utenom det geografiske: et sosialt, et kulturelt og institusjonelt. Fra dette perspektivet besto sentrum i Norge på 1800-tallet av en urban elite (det sosiale) som representerte en bykultur (det kulturelle) og hvor det institusjonelle viste til sentrums kontroll over politiske og administrative institusjoner.

I Norge har sentrum-periferi konflikten vært en av de viktigste motsetningene siden de første politiske partiene ble etablert på 1800-tallet. Norge fikk sin grunnlov i 1814 og var etter dette i union med Sverige som betød at det politiske sentrum lå utenfor landets grenser. Kristiania (nå Oslo) vokste frem som det politiske tyngdepunktet i Norge, til fordel for de etablerte byene Bergen og Trondheim. Norge var under unionen med Sverige dominert av en, i stor grad danskættet, embetsmannelite og de styrte et land hvor det store flertallet av befolkningen levde på landsbygda. Denne sosiale klassen var bæreren for det norske nasjonalprosjektet i etterkant av innføringen av grunnloven i 1814. Et viktig skille i Norge på denne tiden var mellom de som bodde i byer og på bygdene. Årene mellom 1814 og 1884 var en periode hvor embetsmennene hadde makten i landet, mens bøndene mobiliserte mot dem og allierte seg med radikale krefter i byene og samlet seg i partiet Venstre. Venstre representerte bygdeperiferien i Norge og baserte seg ifølge Rokkan på en kombinasjon av en nasjonal-populistisk ideologi rundt bygdesamfunnets språk og kultur og en radikal-demokratisk bevegelse i byene rettet mot den svenske regjeringen. Venstre tok regjeringsmakten i Norge i 1884 (Rokkan 2003, 112-120). Fem konfliktdimensjoner ble identifisert av Rokkan (2003, 137, 146) i Norge: en territorial motsetning mellom hovedstad og distrikt (sentrum-periferi), en sosiokulturell motsetning mellom embetsmennene i byene og bønder på bygdene, en religiøs motsetning mellom byenes tolerante liberalisme og bygdenes ortodokse religiøsitet, en økonomisk motsetning på varemarkedet mellom produsenter i primærsektoren og dens konsumenter i byene og til slutt en motsetning på arbeidsmarkedet mellom arbeidsgivere og arbeidstakere.

3.2.1 Den motkulturelle sørvestlige periferi

Venstre besto av to fraksjoner som i 1888 skilte seg i separate partier, Det rene Venstre og Det moderate Venstre. Det rene Venstre besto av partiets radikale nasjonalister, mens Det moderate Venstre besto av de mer tradisjonelle og religiøse elementene. Det var rundt de territorielle og sosiokulturelle skillelinjene partiet først mobiliserte, og partiet var sterkest på bygdene i distriktene. Mot Venstre stod det konservative partiet Høyre som hadde sitt tyngdepunkt i sentrale strøk og hos høyere samfunnslag (Rokkan 2003, 138, 146). Etter 1884 fikk partiet gjennombrudd i viktige sosiokulturelle saker som anerkjennelse av landsmålet, økt innflytelse fra lekmannsbevegelsen i statskirken og innføring av forbud mot alkohol. Arbeiderbevegelsens fremvekst og trusselen om krig med Sverige rundt spørsmålet om uavhengighet dempet spenningen mellom Venstre og Høyre og det ble gjort forsøk på å skape en felles front mot den voksende arbeiderbevegelsen, men de territorielle og sosiokulturelle skillelinjene hindret en samling og Venstre styrket sin forpliktelse til det Rokkan kalte «motkulturene»: landsmål (nynorsk), lekmannsreligiøsitet og avhold. Dette var saker som var særlig populære på Sør- og Vestlandet og det var her Venstre hadde sitt tyngdepunkt etter hvert som de tapte sin stilling i andre deler av landet. Motkulturene var uavhengige av hverandre, men utgjorde en felles front mot hovedstaden. Høyre sto frem til nyere tid svakt på Sør- og Vestlandet, mens mellompartiene Venstre, KrF og Senterpartiet var de viktigste borgerlige partiene. Kristelig Folkeparti var et parti ble opprettet da de religiøst konservative grupperingene forlot Venstre i 1933.

Motkulturenes styrke på Sør- og Vestlandet har gjort det til en region der Arbeiderpartiet har hatt problemer med å vinne oppslutning. Bygdene i denne landsdelen hadde en relativt egalitær struktur som forhindret klassepolarisering og motkulturens viktige rolle skapte dårlige forhold for Arbeiderpartiet som mobiliserte langs den økonomiske motsetningen mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. På landsbygda var det spesielt skogsarbeiderne som utgjorde en viktig velgergruppe for partiet, men disse var ikke en stor gruppe i denne landsdelen (Rokkan 2003, 161). Rokkan vektla motkulturelle holdninger som hovedårsaken til Arbeiderpartiets svake stilling i denne regionen, men Jostein Ryssevik (1992, 310-319) fant gjennom en senere analyse av partivalg at Rokkan hadde overvurdert motkulturene og undervurdert landsdelens sosiostrukturelle sammensetning som årsak til partivalg. Motkulturene gjorde seg først gjeldende for valg av parti på 1930-tallet med dannelsen av Kristelig Folkeparti og etter 1945 da partiet fikk sitt nasjonale gjennombrudd.

Den sørvestlige motkulturelle periferien har fått mindre betydning over tid. Overgangen fra industrisamfunn til høyteknologisk samfunn, økt urbanisering og høyere utdanningsnivå med større sosial og geografisk mobilitet har bidratt til at regionale forskjeller har blitt redusert og gitt et svakere grunnlag for regionale forskjeller i partiopplutning (Berglund 2011, 165). Tor Bjørklund (1992) beskriver endringen i sentrum-periferi skillelinjen fra en regional motsetning mellom det nasjonsbyggende senter rundt Oslo mot en sørvestlig periferi til en ny regional motsetning mellom pressområder og grisgrendte utkanter. Denne motsetningen handler ikke om kulturelle spørsmål, men om økonomiske overføringer fra sentrum til periferi. Mens de geografiske forskjellene i Arbeiderpartiets opplutning ble svakere frem mot 1993, er dette hovedsakelig en konsekvens av lavere opplutning i andre deler av landet enn økt opplutning i sørvest (Berglund 2011, 177-180). Den sørvestlige periferi skiller seg fortsatt ut. KrF har mistet mye av sitt kjerneområde på Vestlandet, men står fortsatt sterkt i Rogaland og på Sørlandet. Spesielt langs kysten på Vestlandet, den såkalte «mørke kyststripe», har velgerne forlatt partiet. Arbeiderpartiets opplutning blir sterkere jo lengre bort fra kysten og inn fjordene man beveger seg. Eidfjord er en kommune helt innerst i Hardangerfjorden og utgjør dermed en av de kommunene på Sør- og Vestlandet hvor Arbeiderpartiet har stått noe sterkere, til tross for at det ikke har vært en industrienklave som Årdal.

3.2.2 Den klassepolariserte nordlige periferi

Arbeiderpartiet fikk sine første representanter på Stortinget fra Nord-Norge i 1903 og partiets gjennombrudd i denne regionene har vært knyttet til fiskerbondesosialismen (Bjørklund og Bergh 2019, 93). I motsetning til Sør- og Vestlandet var Nord-Norge en svært klassepolarisert periferi som var kjennetegnet av økonomisk tilbakeliggenskap og radikalisme (Rokkan 2003, 156, 161). Sammenlignet med Sør- og Vestlandet, var landsbygdene i Nord-Norge mer hierarkiske. Skogindustrien har ikke vært en viktig gruppe i Nord-Norge og Arbeiderpartiets opplutning kom hovedsakelig fra småbrukere og fiskere som var avhengig av såkalte «nessekonger» som kontrollerte tilgangen på markedet som satte dem i et økonomisk avhengighetsforhold. Det er også verdt å nevne at Nord-Norge er en landsdel hvor kommunistpartiet NKP gjorde det bra sammenlignet med resten av landet, noe som vitner om landsdelens radikale karakter. Mens utkantkommunene i andre deler av landet har vært mindre polariserte enn sentrale kommuner, var dette ikke tilfellet i nord (Rokkan 2003, 162-164). Bjørklund (1992, 342-344) finner at fiskerbondesosialismen kjennetegnet fylkene Troms og

Finnmark, ikke Nordland. I Nordland var Arbeiderpartiets oppslutning knyttet til gruvedriften. Til forskjell fra utjevningen mellom øst og vest, ser forskjellene mellom nord og sør ut til å ha blitt dypere i nyere tid.

3.2.3 Utviklingen av sentrum-periferi modellen i norsk valgforskning

Johan Galtung formulerte en alternativ sentrum-periferi modell hvor han skilte sentrum-periferi begrepet fra Rokkans historiske prosesser, og tok heller utgangspunkt i utenrikspolitiske spørsmål. I hans modell spres holdninger til utenrikspolitiske spørsmål seg fra sentrum ettersom det er her de viktige beslutningstakerne er lokalisert, mens deres makt og innflytelse til å spre sine ideer avtar etter hvert som man beveger seg ut i periferien. Han konstruerte en indeks for å skille mellom sentrum og periferi. To av disse var geografisk definerte variabler: hovedstad mot resten av landet og by mot land. De seks andre variablene var sosioøkonomiske: kjønn, alder, inntekt, utdanning, yrkesstilling og næringsposisjon (primær-sekundær-tertiær). Det er denne Bjørklund (2013, 130-131) bruker i sin analyse av regionale forskjeller i politisk deltakelse mellom sentrum og periferi ved lokalvalget 2011. Sentrum-periferi begrepet i denne oppgaven benyttes som utgangspunktet for å analysere kommunepartiene. Oppgaven legger til grunn en geografisk og organisatorisk sentrum-periferi dimensjon som preger kommunepartiene, der kommunepartiene blir forstått som i ulik grad geografisk perifere eller perifere innad i Arbeiderpartiet.

3.3 Skillelinjemodellen

Norske valgundersøkelser har utviklet en modell for å analysere og tolke ideologiske grunnholdninger under valg. Denne kalles skillelinjemodellen og tar utgangspunkt i at velgere har konsistente ideologiske holdninger over lengre tid (Aardal 2017, 302). Dette står i kontrast til posisjonen til Philip E. Converse som har argumentert for at velgere verken er ideologisk konsistente eller har informerte politiske holdninger, en posisjon som også har funnet støtte fra Larry Bartels og Christopher Achen sine analyser av vestlige demokratier (Aardal, Bergh, og Haugsgjerd 2019, 44-46). Funnene deres viser at velgerne sjelden lever opp sin rolle som demokratiske borgere. Deres studier baserer seg derimot i stor grad på funn fra USA hvor partier spiller en mindre rolle i politikken. Norske valgundersøkelser har gitt mer støtte til skillelinjemodellen og valgundersøkelser i Norge har funnet stabile ideologiske grunnholdninger hos norske velgere langs ideologiske skillelinjer. Skillelinje er et begrep som

blir ofte brukt, men som har et uklart og variert meningsinnhold. Bartolini og Mair hevder at skillelinjer har tre grunnleggende elementer: 1) det sosiostrukturelle grunnlaget, 2) en kollektiv identitet og 3) et organisatorisk/atferdsmessig element som vektlegger behovet for organisering som et kriterium for politisk mobilisering langs en skillelinje. Det sosiostrukturelle grunnlaget er et empirisk element, mens den kollektive identiteten er et normativt element som knytter verdier og oppfatninger til en felles gruppetilhørighet. Det organisatoriske elementet får frem partienes sentrale rolle i å gjøre en skillelinje relevant for velgere (Aardal 1994, 218, 222-223).

Det elementet av skillelinjemodellen som har vært mest omdiskutert har vært det sosiostrukturelle grunnlaget. Rokkan og Valens opprinnelige skillelinjemodell tok utgangspunkt i deres historiske analyser og definerte ikke skillelinjens teoretiske begrensninger. Ifølge Aardal (1994, 227) ser Rokkan og Valen ut til å ha fokusert mer på utviklingen av kollektiv identitet og organisering som et grunnlag for skillelinjene enn at et sosiostrukturelt grunnlag var nødvendig. Likevel var det sosiostrukturelle grunnlaget et viktig element i deres modell. Formålet med modellen var å skape empirisk prøvbare påstander og ikke en robust og deterministisk forklaringsmodell. De brukte en retrospektiv metode for å identifisere skillelinjene, som vil si at de gikk bakover i tid for å forklare eksisterende fenomener (Larsen 1992). På 1960- og 70-tallet ble norsk velgeratferd hovedsakelig forklart med henvisning til de fem eksisterende skillelinjene i Rokkans modell, men på 1980-tallet begynte disse skillelinjenes å bli mindre relevante for å forklare velgeratferd. En viktig årsak til dette var det Ronald Inglehart kalte overgangen fra materialistiske til postmaterialistiske verdier (Inglehart og Norris 2017). Henry Valen (1992a, 13) lanserte begrepet ideologiske skillelinjer for å fange opp skillelinjer som var knyttet til nye politiske stridsspørsmål. Bernt Aardal (1994) mente de ideologiske skillelinjene ikke utgjorde en ny form for skillelinje, men heller skillelinjer med en svakere sosiostrukturell forankring. Ideologiske skillelinjer åpnet opp for å identifisere nye ideologiske strømninger i samfunnet som vedvarte over tid.

Valgforskere har utnyttet seg av faktoranalyser for å identifisere eksisterende ideologiske skillelinjer (Aardal 1994, 2007b, 60). Ved å gjennomføre faktoranalyser av relevante politiske stridsspørsmål har de kunnet konstruere indekser som måler velgeres posisjon langs skillelinjer. Det er fem skillelinjer som har gjort seg gjeldende over tid: offentlig-privat, religiøs-sekulær, vekst-vern, innvandring-solidaritet og sentrum-periferi. To av dem er knyttet til de tradisjonelle skillelinjene, offentlig-privat skillelinjen til den økonomiske arbeidslivskonflikten og religiøs-sekulær til den religiøse skillelinjen mellom

lekmannsbevegelsen og statskirken. De to neste skillelinjene er knyttet til nye ideologiske strømninger, der vekst-vern er knyttet til klima- og miljøvern og innvandring-solidaritet er hovedsakelig knyttet til innvandring og integrering. De to nyere partiene SV og FrP har mobilisert langs disse skillelinjene og utgjør de partipolitiske ytterpunktene langs begge. Sentrum-periferi skillelinjen er beslektet til Rokkans sentrum-periferi begrep, men omfatter en mer generell motsetning mellom sentrale pressområder og grise-grendte utkantkommuner. Global-nasjonal, en sjette skillelinje tilknyttet sentrum-periferi skillelinjen, har blitt identifisert og tar for seg motsetningen mellom nasjonal suverenitet og globale institusjoner i en stadig mer globalisert verden. Denne skillelinjen har derimot hatt et svakt statistisk grunnlag og forsvant som en ideologisk skillelinje ved valget 2013 (Aardal 2015, 62-63).

3.3.1 Offentlig-privat skillelinjen

Offentlig-privat skillelinjen er som nevnt over knyttet til tidligere økonomiske konfliktlinjer, konflikten mellom arbeidsgivere og arbeidstakere. Den moderne offentlig-privat skillelinjen reflekterer dagens velferdssamfunn og har to sentrale trekk, holdninger til offentlig eierskap versus privat initiativ i økonomien og holdninger til økonomisk ulikhet og omfordeling. Denne skillelinjen har vist seg å være svært reliabel over tid og brukes ofte istedenfor den subjektive venstre-høyre aksen for å plassere velgere på venstre- eller høyresiden i norsk politikk. Mellom 1977 og 1997 ble offentlig-privat skillelinjen mindre stabil, men har fra 2001 og utover blitt mer stabil. Dette reflekterer sannsynligvis 1980-tallets høyrebølge og Arbeiderpartiets markedsorientering i denne perioden ettersom partiene har tilnærmet seg hverandre og presentert mindre klare alternativer for velgerne. Arbeiderpartiets velgere har et klart tyngdepunkt mot den offentlige polen av skillelinjen, med bare SV og Rødt til venstre for seg. Mellom 2013 og 2017 ble velgerne som helhet, inkludert Arbeiderpartiets velgere, mer venstreorienterte. I analysen av stortingsvalget 2017 baserte indeksen seg på hvorvidt offentlige aktiviteter var bedre eller billigere med private aktører, om man skulle tillate kommersielle privatskoler, redusere statlig næringslivskontroll, skattelettelser og om offentlige tjenester er viktigere enn å senke skatter. Velgere ble mer positive til offentlige løsninger, mer skeptiske til kommersielle privatskoler, mer negative til skatteletter og noe mer positive til tiltak for å redusere inntektsforskjeller. Synet på tjenester versus skatt forble stabilt (Aardal 2007a, 66, 2011, 77-78, 2015, 59, Aardal, Bergh, og Haugsgjerd 2019, 55, 58, 63). Det har vært en gradvis økt polarisering langs denne skillelinjen siden 1997, en polarisering som er drevet mer av endringer hos partiene enn hos velgerne som helhet (Bergh og Aardal 2019, 249).

3.3.2 Religiøs-sekulær skillelinjen

Religiøs-sekulær skillelinjen tar for seg motsetningen mellom religiøse og sekulære verdier. På 1970-tallet var det abort-saken som kjennetegnet denne skillelinjen og det er i denne perioden polariseringen langs denne skillelinjen var sterkest. I 2017 ble denne skillelinjen målt med en indeks bestående av holdninger knyttet til abort, surrogati, aktiv dødshjelp, like rettigheter for homofile til å adoptere og kristne verdier i samfunnet. Den generelle trenden over tid har vært i sekulær retning, og ble noe mer ustabil på 1980-tallet før den ble mer stabil utover 1990-tallet. Mellom 2001 og 2009 fant man at denne skillelinjen hang delvis sammen med innvandringsolidaritet skillelinjen, men dette har avtatt de siste to stortingsvalgene. Arbeiderpartiet skiller seg ikke ut fra andre partier langs denne skillelinjen (Aardal 2007a, 67, 2011, 79, 2015, 61-62, Aardal, Bergh, og Haugsgjerd 2019, 55-56, 63-64).

3.3.3 Vekst-vern skillelinjen

Vekst-vern skillelinjen er en nyere skillelinje og har siden 1970-tallet utgjort en stabil ideologisk dimensjon. Siden slutten av 1990-tallet har indeksen til denne skillelinjen vært særlig stabil. I nyere tid har klimaspørsmål blitt en mer sentral del av denne skillelinjen og supplert den opprinnelige motsetningen mellom miljøvern og økonomisk vekst. I 2017 var det fem spørsmål som var knyttet til skillelinjen: om klimaendringene utgjør et stort problem, om vi bør satse mer på miljøvern, om klimaendringene er menneskeskapte, om det legges for liten vekt på miljøvern her i landet og om olje- og gassutvinning bør tillates utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja. Indeksen har blitt mer stabil de siste stortingsvalgene, noe som sammenfaller med at miljøpolitikken har blitt en viktigere sak for velgerne. Det har blitt foreslått en underdimensjon for denne skillelinjen som fanger opp motsetningen mellom utbygging av ren energi på den ene siden og naturvern på den andre. Dette viser seg i konflikten rundt utbygging av vindmøller som også splitter miljøvernbevegelsen. Denne skillelinjen har stor avstand mellom partiene både på venstresiden og høyresiden. På venstresiden er SV, Rødt og Miljøpartiet de Grønne klare verne-partier, mens Senterpartiet og Arbeiderpartiet i større grad er vekst-partier. MDG og Sp er inkludert på venstresiden fordi deres velgere har tyngdepunktet sitt på offentlig-siden av aksens. På høyresiden er Venstre et vern-parti, mens Høyre og Fremskrittspartiet er vekst-partier. Alle partienes velgere med unntak av FrP hadde sitt tyngdepunkt på vern-siden av indeksen i 2017. Miljøpolitikk var i 2017 en av de fire

viktigste sakene ved stortingsvalget, men har aldri vært den viktigste sak for velgere under et valg (Aardal 2007a, 68, 2011, 78-79, 2015, 60-61, Aardal, Bergh, og Haugsgjerd 2019, 53-54, 62).

3.3.4 Innvandring-solidaritet skillelinjen

Innvandring-solidaritet skillelinjen, også bare omtalt som innvandringsskillelinjen, er som navnet tilsier hovedsakelig knyttet til innvandringspolitikken. I 2017 besto indeksen av åtte spørsmål knyttet til innvandring, integrering og minoriteter. Dette viser at denne skillelinjen er tett knyttet til spørsmål rundt innvandring og posisjonen til minoriteter i samfunnet, og spesielt muslimer. Indeksen er svært reliabel og har vært det over lang tid. Det er Fremskrittspartiet som har vært sterkest knyttet til denne skillelinjen med en sterk negativ orientering, men SV har markert seg som en motpol med sterk positiv orientering. Arbeiderpartiets velgere har sitt tyngdepunkt i sentrum av skillelinjen, men er spredt ut langs den. Dette viser hvordan dette er en skillelinje som krysser Arbeiderpartiets velgere. Mellom 2013 og 2017 ble Arbeiderpartiets velgere mer positive til innvandring, noe som tyder på at Arbeiderpartiet går i retning av å plassere seg klart langs denne skillelinjen og nærmer seg de andre partiene på venstresiden. Ved valget i 2017 var innvandring den viktigste saken for velgere, med en økt polarisering mellom ytterpunktene (Aardal 2007a, 64-65, 2011, 76-77, 2015, 58-59, Aardal, Bergh, og Haugsgjerd 2019, 51-52, 61).

Vekst-vern skillelinjen har blitt mer sammenfiltret med skillelinjene offentlig-privat og innvandring-solidaritet de siste fire stortingsvalgene, noe som innebærer at en venstreorientert velger er mer sannsynlig å være verneorientert og positiv til innvandring, mens en høyreorientert velger er mer sannsynlig vekst-orientert og negativ til innvandring. Disse tre skillelinjene ser altså ut til å utgjøre hovedaksene for norsk politikk, mens religiøs-sekulær og sentrum-periferi er viktigere for enkelte partier (Aardal, Bergh, og Haugsgjerd 2019, 66-71).

3.3.5 Sentrum-periferi skillelinjen

Til slutt vil jeg diskutere sentrum-periferi skillelinjen slik den benyttes i valgundersøkelsene. Dette er den skillelinjen med de lengste historiske røttene i norsk politikk, men er den skillelinjen med lavest reliabilitet som en ideologisk skillelinje. Det har blitt forklart av at den er en «sovende» skillelinje fordi den sjelden gjør seg gjeldende i den politiske hverdagen, men

har et stort mobiliseringspotensiale når den først «vekkes til live» (Berglund 2011, 166-167). Den eksplosive kraften til sentrum-periferi skillelinjen har vist seg ved de to folkeavstemningene om medlemskap i EF/EU, som splittet mange av de eldre partiene og førte til store endringer i politikken konfliktmønster. Avstemningen i 1972 førte til at både Arbeiderpartiet og Venstre splittet seg og velgere gikk til andre partier (Valen 1976, 77). I etterkant av folkeavstemningen i 1994 forsøkte Senterpartiet å gjøre denne skillelinjen til den mest sentrale skillelinjen i norsk politikk, men den hadde mistet sin mobiliserende kraft allerede ved neste valg (Berglund 2011, 166-167). Innholdet i sentrum-periferi skillelinjen har endret karakter gjennom Norges historie. Som Bjørklund viser er motsetningen ikke lenger hovedsakelig en kulturell motsetning mellom sørvest og øst, men en økonomisk motsetning mellom pressområder og utkantområder (Bjørklund 1992, 358).

Ved valget i 2017 ble sentrum-periferi indeksen konstruert av tre spørsmål: politikere og byråkrater forstår lite av distrikts-Norge, flere statlige virksomheter bør flyttes ut i distriktene og sentrale myndigheter tar for lite hensyn til distrikts-Norge. Som spørsmålene viser er sentrum-periferi skillelinjen særlig knyttet til distriktpolitikken, et saksområde hvor Senterpartiet har sakseierskap, og skillet mellom by og land. Senterpartiet fremmer seg som periferiens parti og er det partiet som skiller seg mest ut langs denne skillelinjen. Norske velgere er som helhet mer periferorienterte enn sentrumsorienterte. Kommunereformen og den økte oppslutningen om Senterpartiet de to siste valgene kan tyde på sentrum-periferi skillelinjens «oppvåkning», men ved stortingsvalget 2017 var skillelinjen mindre reliabel enn i 2013. Aardal, Bergh og Haugsgjerd (2019, 56-57, 64-65, 70) innrømmer derimot at det er aspekter ved sentrum-periferi skillelinjen som ikke fanges opp av disse spørsmålene, for eksempel den subjektive tilknytningen til sentrum og periferi.

3.3.6 Skillelinjene i lokalpolitikken

De skillelinjene jeg til nå har presentert er de man har funnet gjennom nasjonale spørreundersøkelser. Hvis man ser på den enkelte kommune er det ikke sikkert disse skillelinjene tar samme form, og partisystemenes variasjon mellom kommunene skaper ulike politiske forhold. Så godt som alle kommuner har et innslag av nasjonale partier, men ingen av partiene stiller med lister i alle kommuner. Et eksempel på en kommune uten nasjonale partier er Modalen kommune i Vestland fylke, hvor bare lokale lister stiller kommuner (Christensen og Arnesen 2013, 51-52). Ved lokalvalget i 2011 hadde 16 prosent av kommunene med mer

enn 500 innbyggere et identisk partisystem som det nasjonale, som vil si at de samme partiene deltar lokalt som nasjonalt. Lokale lister er et fenomen som bidrar til avvik fra det nasjonale partisystemet, men dette er i dag like vanlig i store som i små kommuner.

Nasjonale partier i lokalpolitikken skaper to mulige spenninger: motsetning som følge av kryssende skillelinjer mellom lokal og nasjonal politikk og at de lokale partiene avviker fra det nasjonale partiets ideologiske orientering. Disse spenningene kan skape konflikter mellom ulike nivåer i partiene, og bidra til at partiet lokalt ikke er enig med partiet nasjonalt i sin politikk (Aars og Christensen 2013, 160-162). Formålet med analysen min er å undersøke om man finner denne spenningen i kommunepartiernes programmer og om denne kan knyttes til ideologiske forskjeller? De ideologiske skillelinjene presentert her utgjør de dominante ideologiske spenningene i norsk politikk og er utgangspunktet for diskusjonen om ideologi i de politiske programmene. Særlig offentlig-privat dimensjonen er av interesse ettersom den har en så viktig plass i norsk politikk og for Arbeiderpartiets velgere.

3.4 Teorien om sakseierskap og dagsorden

Skillelinjemodellen gir innsikt i de ideologiske grunnholdningene til norske velgere, men måten disse holdningene kommer til uttrykk i politikken følger enn egen logikk. Teorien om dagsorden og sakseierskap gir innsikt i hvordan velgeres grunnholdninger omsettes til partipreferanser. Et viktig utgangspunkt for teorien er at velgere ikke stemmer på det partiet som best sammenfaller med summen av deres politiske standpunkter, men heller at noen saker er viktigere enn andre. Den politiske dagsorden er de sakene som velgere er mest opptatt av under en valgkamp, og hvilke de regner som viktigst for sitt valg av parti. Dagsorden påvirkes av medienes dekning av politikken og partiene vil forsøke å få saker de kan vinne på opp på dagsorden. De politiske partiene har ikke selv kontroll over hvilke saker som er på velgernes dagsorden (Karlsen og Aardal 2011, 131-132). Dagsorden er i konstant endring gjennom en valgkamp og velgere kan forventes å skifte mening om hva som er deres viktigste saker, opp til flere ganger. De økende velgervandringene mellom partiene de siste 40 årene har ført til at velgere bestemmer seg senere enn før for hvilket parti de foretrekker. Ved stortingsvalget 2005 mente bare en tredjedel av det var lett å bestemme seg for et parti (Aardal 2007c, 20).

Sakseierskap tar utgangspunkt i at partiene bygger seg opp tillit på et gitt saksområde over tid i velgernes øyne og kan dermed oppnå et «eierskap» til et saksområde. Avhengig av hvordan

partiene opptrer kan de styrke eller svekke dette eierskapet og store endringer kan forekomme mellom valg (Karlsen og Aardal 2007, 111-113). Teorien om sakseierskap bidrar til å forklare både partienes strategi og velgeratferd. Partiene vil søke å få de sakene de har eierskap til høyt på velgernes dagsorden, mens velgerne vil velge partier basert på en kombinasjon av hvilke saker de mener er viktigst (dagsorden) og det partiet de har størst tillit til på disse saksområdene (sakseierskap). Det er mulig for velgere å ha tillit til flere partier på samme saksområde og mene at flere saker er viktige samtidig, noe som kan gjøre det vanskelig å trekke klare slutninger fra denne teorien (Karlsen og Aardal 2007, 133-134).

Tabell 1: Viktigste saker ved stortingsvalgene 2001-2017

	2005	2009	2013	2017
<i>Innvandring</i>	6	16	12	23
<i>Miljø</i>	8	20	14	19
<i>Skole og utdanning</i>	32	29	22	17
<i>Skatter og avgifter</i>	17	15	14	17
<i>Økonomi, industri og sysselsetting</i>	13	12	7	13
<i>Helse</i>	15	19	23	12
<i>Eldreomsorg</i>	23	17	13	12
<i>Distriktpolitikk</i>	9	5	7	12
<i>Samferdsel</i>	3	8	15	8
<i>Barne- og familiepolitikk</i>	13	6	8	5
<i>Offentlig-privat</i>	4	3	5	4
<i>Sosial utjevning</i>	6	3	3	4
N	1774	1573	1772	1628

Kilde: Bergh og Karlsen (2019, 29)

Som tabellen ovenfor viser så har dagsorden endret seg betydelig fra valg til valg, men viser også noen sammenhengende trender over tid. I 2005 var det skolepolitikk og eldreomsorg som dominerte valgets dagsorden, mens miljø og innvandring spilte en liten rolle. I 2017 er denne situasjonen delvis snudd, med innvandring og miljø blant de viktigste sakene og skole og eldreomsorg som mindre viktige saker for velgerne. Noen saksområder ser ut til å gå gradvis ned mellom 2005 og 2017, for eksempel eldreomsorg, mens andre varierer fra valg til valg.

3.4.1 Valens- og posisjonssaker

Politiske stridsspørsmål kan ta to former: valenssaker eller posisjonssaker. Valenssaker er saker hvor det er enighet om hva man vil oppnå og striden står om hvem som er best egnet til å gjennomføre politikken. Dette skaper uklare skiller mellom partiene og troverdighet blir det sentrale spørsmålet. Valenssaker fører fort til at partier overbyr hverandre for å vinne fram (Bjørklund 2020, 41). Velferdssaker er typiske valenssaker i norsk politikk hvor det er bred enighet om at velferdssatsinger er et gode for befolkningen, for eksempel fornyelse av skoler eller økte behov i eldreomsorgen (Aarsæther og Bjørnå 2009, 47-49). Posisjonssaker, på den andre siden, er saker hvor partiene er uenige om hva de vil oppnå, for eller mot, og deler velgere inn i klart definerte leirer og partiene kjemper om hver av disse gruppene. Økonomiske spørsmål, som for eksempel skatte- og avgiftspolitik, tar ofte form som slike posisjonssaker hvor venstresiden som oftest forsvarer skatter, mens høyresiden som regel søker å redusere dem.

Bjørklund (2020, 41-45) finner at valg skiller seg mellom hvorvidt de har vært fokusert på valenssaker eller posisjonssaker i perioden mellom 1957 og 2017. Valgene 1997 til 2013 ser ut til å ha vært valensvalg, hvor velferdssaker dominerte. Valgene rundt EF/EU-avstemningene var klassiske posisjonsvalg. Innvandring, saken som var viktigst ved valget i 2017, har gått fra en en-frontsak hvor bare Fremskrittspartiet mobiliserte mot innvandring til en to-frontsak hvor partier på motsatt side av saken også mobiliserer velgere. Mellom 1997 og 2013 oppga rundt 50 prosent av velgere velferdssaker som viktige for valg av parti og paroler fra valg i denne perioden viser en sterk likhet i slagord or retorikk. Den mest tydelige forskjellen i velferdspolitikken er i synet på privatisering og fritt skolevalg som lar seg plassere langs offentlig-privat skillelinjen. Arbeiderpartiet har vært et parti med et sterkt sakseierskap i velferdspolitikken, spesielt helsepolitikk og eldreomsorg. Høyre har markert seg med sakseierskap i skole- og utdanningspolitikken, mens KrF har et særskilt sakseierskap til barn- og familiepolitikken.

Sakene knyttet til de nye skillelinjene, miljø og innvandring, har gjort seg spesielt gjeldende i to valg: 1989 og 2017. I 1989 var miljø en viktigere sak enn det var i 2017, men den har blitt mer preget av forskjeller mellom venstre og høyresiden siden den gang. I 1989 var viktigheten av klima- og miljøpolitikk i større grad fordelt på det politiske spektrumet, mens i 2017 er de to vekstpartiene partiene på høyresiden i langt mindre opptatt av miljøpolitikk enn partiene på

venstresiden. Innvandring var en langt mindre viktig sak enn klima/miljø i 1989, men mer enn hver fjerde Frp-velger mente det var en viktig sak, mens under 10 prosent av de andre partiene mente det var det samme. I 2017 mente nesten hver fjerde velger at innvandring var en viktig sak og dette fordelte seg jevnere mellom partiene som er negative og positive. Likevel er det Frp-velgere som legger klart mest vekt på innvandring (Bjørklund 2020, 47).

3.4.2 Dagsorden og sakseierskap i lokalvalgene

En populær forklaring på velgeres partipreferanser ved lokalvalg er såkalte «andreordensvalgeffekter». Dette er en modell som tilsier at ettersom velgere forstår at mindre står på spill i lokale valg vil de stemme etter nasjonale preferanser, der stortingsvalgene forstås som «førsteordensvalg» (Mjelde og Saglie 2017b, 21-22). Dette kan enten føre til at velgere «straffer» regjeringspartier eller bruker valgene til å stemme på opposisjonspartier for å «balansere» maktfordelingen (Schakel 2013). Andreordensvalgeffekter har særlig vært knyttet til valg til det Europeiske Parlamentet, men er en effekt som har teoretisk betydning til alle ikke-nasjonale valg (Ervik 2012). Den sentrale faktoren som er antatt å føre til andreordensvalg er at mindre står på spill, noe som forandrer velgeres vurdering av partiene. I Norge gjennomføres det valg til kommune og fylkeskommune samtidig, og disse finner sted mellom stortingsvalgene. Fylkestingsvalgene ser ut til å i større grad være preget av å være andreordensvalgeffekter enn kommunevalgene. Bjørn Ervik (2005) har funnet støtte til sin hypotese at deltakelse i lokalpolitikken også avhenger av kommunens finansielle handlingsevne. Velgere deltar mindre, jo lavere handlingsrom kommunen har. Samtidig deltar velgere i større grad i nasjonale valg i kommuner med lavere handlingsrom.

Hva har så dette å si for dagsorden og sakseierskap i lokalvalgene? Lokalpolitikken er både påvirket av de nasjonale politiske trendene og de lokale forholdene. Innvandring og flyktningsspørsmål var viktige ved valget i 2015 på grunn av flyktningkrisen, men ser ikke ut til å ha vært viktige for velgeres partipreferanser (Mjelde og Saglie 2017b, 35). Det er som tidligere nevnt velferdssaker som dominerer i norske lokalvalg. Dette henger sammen med at det er kommunene som er hovedleverandører av velferdstjenester (Bergh og Karlsen 2017, 117). I 2015 var den viktigste saken skolepolitikk, fulgt av samferdsel. Eldreomsorg, kommunesammenslåing og miljøpolitikk var omtrent like viktige, men miljøpolitikk ble noe viktigere utover valgkampen mens kommunesammenslåing ble noe mindre viktig. Generell lokalpolitikk, ordfører og distriktpolitikk ble nevnt av få som en viktig sak. Bergh og Karlsen

(2017, 118) målte dagsorden i tre runder ved lokalvalget 2015 og fant at bare 37 prosent holdt fast på samme sak alle tre rundene, noe som tyder på at dagsorden forandrer seg også i lokalvalgene.

Sakseierskapet til partiene på fem saksområder i 2015 viste at Arbeiderpartiet nøy et sterkt sakseierskap på fire av fem områder og styrket sitt sakseierskap på samtlige saksområder utover valgkampen (Bergh og Karlsen 2017, 119-120). De fem saksområdene var skole/utdanning, eldreomsorg, skatter/avgifter, innvandring og sykehus/helse. Mellom 40 og 50 prosent endret sakseierskap i løpet av valgkampen, dette gjaldt særlig de usikre som bestemte seg under valgkampen. Det var disse Arbeiderpartiet klarte å vinne tillit hos. Flyktningkrisen i 2015 førte til en innvandringsdebatt som FrP tapte på, og Arbeiderpartiet tjente på. Lokalvalget 2015 var det fjerde kommune- og fylkestingsvalget på rad hvor Arbeiderpartiet økte sin oppslutning og i 2015 stemte hver tredje velger på partiet, mens partiene på høyresiden gikk tilbake. Tre forklaringer av valgresultatet 2015 var regjeringsslitasje (andreordensvalgeffekt), kommune- og regionreformen som var en viktig sak eller at oppslutningen har gått tilbake til et «normalt» nivå etter et rekke særlig gode valg for høyresiden i lokalpolitikken (Mjelde og Saglie 2017b, 22-23).

Å vurdere dagsorden og sakseierskap i lokalvalg er mer komplisert enn for nasjonale valg, ettersom velgere som helhet ikke vil reflektere holdningene til velgerne i den enkelte kommune. Andreordensvalg og kommunenes funksjon som velferdsleverandører fører også til et mer komplisert bilde. Analysen vil vise om det er forskjeller mellom kommunepartiene i saker der Arbeiderpartiet har sterk tillit og der de mangler tillit. Kan det tenkes at kommunepartiene vil ligge nærmere den nasjonale politikken i saker der partiet har tradisjonelt sterk tillit, mens de vil gå sin egen vei i spørsmål der partiet mangler tillit nasjonalt?

3.5 Partistrukturen og kommunepartiene

3.5.1 De ulike nivåene i partiene

Som tidligere nevnt bærer de norske partiene fortsatt sentrale trekk fra massepartiet (Heidar og Svåsand 2004). Alle partiene har en demokratisk valgt ledelse på alle nivåer og partiets nasjonale politiske program utformes med betydelig påvirkning fra de lavere nivåene i partiet. De viktigste endringene siden 1950-tallet har vært nedgangen i støtteorganisasjonene og

svakere bånd til interesseorganisasjoner, opphevelsen av partipressen, kjønnskvoltering og statlig subsidiering av partiene. Nedgangen i støtteorganisasjoner, som ungdomspartiene og kvinneorganisasjonene vises tydeligst i medlemstallene, men de er fortsatt viktige organisasjoner internt i partiene. Arbeiderpartiet og fagforeningene har fått løsere bånd og fagforeningenes kollektive medlemskap i partiet ble fjernet på 1990-tallet. Partipressens undergang har styrket partileders posisjon i partiet og fjernet interne kommunikasjonskanaler i partiet utenfor ledelsens kontroll. Endringene i partiorganisasjonen og medialiseringen av politikken har styrket den sentrale partiledelsen ovenfor de lokale partilagene, men har også gjort de interne stridene mer synlige for offentligheten. Misfornøyde politikere kan gå ut i de uavhengige mediene hvis de føler seg oversett, noe som kan stille partiet i et dårlig lys.

Forholdet mellom partiet nasjonalt, fylkespartiet og kommunepartiet er likt organisert på tvers av de norske partiene. Alle partier har valgte ledere og programmer som vedtas av valgte forsamlinger på alle nivåer, mens landsmøtene utgjør partienes høyeste organ. Disse holdes enten årlig eller annethvert år. Landsstyret og sentralstyret er organene som styrer partiet mellom landsmøtene. I landsstyret er alle partiets fylkeslag representert, mens kommunestyrene ligger ved siden av partiapparatet (Saglie 2019, 46-48). Partiet har ansatte som jobber på nasjonalt og fylkesnivå, mens faste ansatte ikke er vanlig på kommunenivå. Alle partiene har et nettverk av lokallag, kommunepartier eller bydelspartier, og spiller en sentral rolle i kommunepolitikken, men antall velgere og medlemmer per lokallag er lavere enn det europeiske gjennomsnittet. Dette må forstås ut fra kommunepartiens selvstendige rolle i lokalpolitikken, hvor de forholder seg til den kommunale dagsorden og ikke bare lokalavdelinger av det nasjonale partiet. Kommunepartiene har altså to aspekter, koblingen til det nasjonale partiet og koblingen til kommunestyret. Fylkespartiene utgjør et viktig bindeledd mellom kommunepartiene og partiet sentralt og kontrollerer nominasjonene til stortingslistene, delegater til landsmøtene og representanter i landsstyret (Saglie 2018, Svåsand 2019). Dette er til tross for at fylkeskommunen er et mindre betydningsfullt styringsnivå enn kommunen (Rose og Hanssen 2013).

3.5.2 Arbeiderpartiets organisasjon – forhold mellom det nasjonale, regionale og lokale nivå

Som andre norske partier er Arbeiderpartiet organisert på tre nivåer: hovedorganisasjonen, fylkespartiene og kommunepartiene. Landsmøtene avholdes med halvannet til to års mellomrom og består av 300 representanter. Forslag som kommunepartiene ønsker behandlet

på landsmøtet må sendes inn gjennom fylkesstyrene senest fire måneder før landsmøtet. På landsmøtet velges sentralstyret, landsstyret og leder av kvinnenettverket. Det er landsstyret som er partiets øverste myndighet mellom landsmøtene og fungerer som et kontrollorgan. Landsstyret består av sentralstyrets medlemmer, to representanter fra AUF og to representanter fra hvert av fylkene. Disse to representantene skal være fylkespartiets leder og et styremedlem som sikrer at begge kjønn representeres. En representant fra Sametinget har tale- og forslagsrett, men ikke stemmerett. Det er landsstyret som setter tidspunkt for landsmøtet og nedsetter valgkomitéen. Det er sentralstyret som har ansvaret for gjennomføringen av partiets vedtatte politikk og består av 21 medlemmer som alle blir valgt på landsmøtet. Sentralstyrets faste medlemmer er leder, en eller to nestledere, en sekretær og leder av kvinnenettverket. Fylkes- og kommunepartiene avholder årsmøter tilsvarende landsmøtet hvor deres medlemmer velger et styre og et representantskap. Disse to tilsvarende funksjonene til sentralstyret og landsstyret på nasjonalt nivå (Arbeiderpartiet 2019a).

Kommunepartiene er koblet opp mot både fylkespartiet og partiet sentralt, men stiller i lokalpolitikken på egne premisser og forholder seg til en lokal dagsorden. Tilgangen til den nasjonale politikken går gjennom fylkespartiet og avhenger dermed av kommunepartiens styrke innad i fylket. Det kan forventes at små utkantkommuner har liten mulighet til å påvirke partiet sentralt, mens de store bykommunene vil ha stor innflytelse i fylkespartiet og derfor også på partiet sentralt.

3.6 Partiprogrammet funksjoner

3.6.1 Partiprogrammets ulike funksjoner

Partiprogrammet står sentralt i denne analysen og jeg skal her gå gjennom partiprogrammenes status som politiske verktøy og hvilke funksjoner de har for partiet og velgerne. Partiprogrammene er dokumenter som kan forstås som «pakker av ulike saker» som forklarer partiets ideologiske profil og kan signalisere til velgere partiets generelle politiske retning. Narud og Valen (2007, 137-138) mener programmene kan sies å ha to distinkte funksjoner: en intern og en ekstern. Den eksterne funksjonen er rettet mot velgerne, mens den interne funksjonen er rettet mot partimedlemmene. Det blir ofte antatt at partiprogrammene i liten grad blir lest av velgerne og derfor spiller en liten rolle i valgkampen, men en undersøkelse av valget i 2005 fant at over halvparten av velgere hadde sett på minst ett av partienes programmer.

Partiprogrammene spiller altså en viss rolle for velgere, men det varierer hvor detaljert velgere går gjennom programmene. Uavhengig av hvor mange velgere som leser programmet, kan dets eksterne funksjon tolkes som en kontrakt mellom parti og velger. Gjennom partiprogrammet forplikter partiet seg til et sett konkrete politiske posisjoner og det dokumenterer disse forpliktelsene som medier og informerte velgere kan gå tilbake til senere. Brudd på den politiske retningen nedsatt i programmet kan få negative tilbakeslag for partiet. Et partiprogram vil inkludere alle relevante saksområder ettersom å utelate å ta standpunkt til en sak kan føre til angrep fra motstandere. Programmets interne funksjon er som en innføring i partiets politikk for uerfarne medlemmer og et referansepunkt for mulige spørsmål som kan dukke opp i løpet av en valgkamp. Programmet er et dokument medlemmer med sikkerhet kan vise til der de selv er usikre. Prosessen med å utforme partiprogrammet involverer store deler av partiorganisasjonen og det er mulig for ulike deler av partiet å komme med endringsforslag. En annen effekt av denne prosessen er at den bidrar til å samle partiet i forkant av valg, slik interne uenigheter kan løses gjennom kompromisser og et felles verdigrunnlag formuleres.

Med utgangspunkt i antakelsen om at få leser programmene har Eder et al (2016) identifisert noen mulige funksjoner partiprogrammer kan ha. De ser på programmene som komplekse dokumenter som utformes med hensyn til mange målsetninger. Det kan fungere som en samling godkjente posisjoner som sofistikerte velgere, mediene og partimedlemmer kan bruke som referanse for partiets politikk som tidligere nevnt. Dette sparer partiet fra å benytte tid og ressurser på å selv kommunisere politiske standpunkter og er særlig viktig der kandidater må svare på spørsmål som ligger utenfor sitt kompetansefelt. Dette gir programmene et bredt bruksområde. Partiprogrammer kan også gi kandidater mer tid til å drive valgkamp ettersom det er et autoritativt dokument som stadfester partiets politikk og har forrang foran andre partiuttalelser og alternative vedtatte partidokumenter. I partier med sterke interne spenninger vil partiprogrammet være et samlende dokument som alle sider anerkjenner som partiets offisielle politikk. Programmet kan dermed også fungere disiplinerende. Politiske partier har en interesse av at deres representanter ikke inntar offentlige standpunkter som ligger for langt unna partiets politikk fordi dette kan skade partiets omdømme og partiets merkevare. Et partiprogram vedtatt av partiet hever terskelen for at representanter avviker fra partiets politiske linje. At representanter og andre deler av partiorganisasjonen som har motstridende syn på partiets politikk er med på utformingen av partiprogrammet er viktig for programmets legitimitet, og sikrer forhåpentligvis at alle uenigheter er forhandlet frem i forkant av valget. Dette skaper en strømlinjeforming av valgkampen. Til slutt kan partiprogrammer også forenkle

produksjonen av valgkampmateriale enten ved at man bruker selve programmet i møte med velgere eller en avgrenset versjon.

Programmene får frem partiets ideologiske grunnsyn og kan benyttes til å trekke slutninger rundt et partis ideologiske plassering langs skillelinjer i politikken. Dette er mest kjent fra Manifesto-undersøkelsen som har funnet at de fleste spørsmål kan knyttes til venstre-høyre aksene. Innholdet i programmene er ikke bare avgrenset til denne ideologiske aksene, men gjenspeiler andre aktuelle skillelinjer. Tidligere studier av norske partiprogrammer har funnet at innholdet er helt klart multidimensjonalt, knyttet til etablerte skillelinjer (Narud og Valen 2007, 127-128). Et problem Jenssen og Jamtøy (2005) diskuterer rundt moderne valgkamper er det faktum at valgkamper ofte fokuserer bare på noen få saker, og ikke det totale antallet saker som er inkludert i programmet. De finner at de fleste partier prioriterer tre saker eller færre.

3.6.2 Lokale valgprogrammets funksjoner

Lokale valgprogrammer skiller seg fra nasjonale program både i størrelse og fokus. Kommunene har en begrenset handlingsevne til å gjøre egne prioriteringer og lokalpolitikken vil være preget av lokale saker, samtidig som den er påvirket av nasjonale politiske strømninger. En undersøkelse av lokale valgprogrammer i Belgia fant at det var større samsvar mellom lokale og nasjonale programmer på venstresiden, hos partiavdelinger som satt i posisjon lokalt og i store kommuner (Voorde et al. 2018). I Storbritannia har Clark og Bennie (2018) undersøkt rolle britiske lokalprogrammer spilte i valgkamper og tok utgangspunkt i tre roller programmene kunne innta: kontraktprogrammer, reklameprogrammer og prinsippprogrammer. Kontraktprogrammene er skapt med mål om å komme i posisjon og inneholder konkrete forpliktelser for når partiet styrer. Reklameprogrammer skal reklamere partiet for velgerne enten på kort sikt under en valgkamp eller på lengre sikt for å bygge opp tillit til partiet og støtte til fremtidige valg. Prinsippprogrammene er vagere enn kontraktprogrammene og inneholder partienes verdier og ideologiske prinsipper heller enn de mer konkrete politiske standpunktene. De er gjerne også mer fremtidsrettet. Lokale programmer kan inneholde elementer av alle disse idealtypene, men forfatterne finner at det er reklame- og prinsippprogrammer som er vanligst på lokalt og regionalt nivå. De regionale og lokale styringsnivåene skiller seg derimot fra den norske generalistkommunen, med mer komplekse flernivåstyringssystemer (Rose, Saglie, og Aars 2013).

3.7 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjennomgått det teoretiske rammeverket til oppgaven min. Jeg har presentert de viktigste aspektene ved sentrum-periferi modellen. Sentrum-periferi modellen er utgangspunktet både for valget av kommunepartiene og for analysen av forskjeller mellom partiene. De fire kommunene representerer både den motkulturelle og klassepolariserte periferien, samtidig som de også fanger opp variasjoner langs den mer generelle sentrum-periferi motsetningen mellom utkantstrøk og sentrale strøk. Det er de to perspektivene på sentrum-periferi skillelinjen oppgaven tar stilling til. For å bedre forstå de ideologiske skillene mellom partiene har jeg presentert og diskutert skillelinjemodellen og skillelinjene som inngår i den. Dagsorden og sakseierskap er relevant for å forstå hvordan partiene posisjonerer seg under valg og hvordan velgere bestemmer seg for å stemme på et parti. Disse begrepene gjør det lettere å knytte skillelinjemodellen til innholdet i programmene ettersom programmene er formulert med hensyn til valgkampstrategier. Gjennomgangen av forholdet mellom partinivåene har vist hvordan kommunepartiene kan påvirke partiet sentralt og hvordan dette varierer fra kommuneparti til kommuneparti. Jeg har også identifisert partiprogrammets viktige funksjoner for partiet nasjonalt og lokalt. Analysen vil vise hvordan programmene skiller seg fra hverandre både i innhold, men også gjøre det mulig å trekke slutninger rundt formålet med programmet. I neste kapittel går jeg gjennom det metodiske grunnlaget for oppgaven.

4. Metode

4.1 Introduksjon

I dette metodekapitlet skal jeg forklare hvordan jeg gikk fram for å undersøke oppgavens problemstilling. Her skal jeg få frem hvilke metodologiske hensyn som ble tatt og hvilke utfordringer det presenterte. Dette kapitlet er bygd opp ved å først presentere hvilke hensyn som gikk inn i valget av kommunepartier. Deretter presenterer jeg medborgerpanelet og hvordan jeg har gått fram for å analysere dataene. Så går jeg inn i programmene som politiske dokumenter og hvordan de er strukturert for så å gå videre til å diskutere innholdsanalysen som et analytisk verktøy.

4.2 Kriterier for valg av kommunepartier

Jeg begynte arbeidet med denne oppgaven ved å samle inn et stort antall valgprogrammer fra kommunepartiene og fylkespartiene. I utgangspunktet vurderte jeg å benytte et større antall valgprogrammer, men jeg endte opp å redusere antallet til fire for å gjøre analysen mer oversiktlig og helhetlig. Jeg vurderte også å undersøke fylkespartienes programmer ettersom de kan sies å representere helheten av landsdelen, men ettersom fylkeskommunen har et avgrenset ansvarsområde og kommunen kan sies å være et viktigere styringsnivå valgte jeg kommunen som enhet. Kommunene ble valgt etter ulike forhold. Jeg ville ha to store bykommuner i hver av de historiske periferiene (Rokkan 2003) og en liten utkantkommune i hver av de to regionene som representerer periferien i periferien. Valget av Bergen og Tromsø var forholdsvis enkle ettersom de begge er de klart største byene i hver av disse regionene. Alternativer til disse to ville vært Stavanger i sørvest og Bodø i nord, men disse er mindre byer som ikke utgjør de samme administrative, politiske og kulturelle sentrene i landsdelen sin. Det var og i Troms og Finnmark at den typiske «fiskerbonden» som representerte den klassepolariserte periferien var viktig, som styrker valget av Tromsø framfor Bodø (Bjørklund 1992, 342). Det har også vært av interesse at Arbeiderpartiet spiller en viktig rolle i begge byene, men samarbeider med ulike sider av det politiske spektrum. I Tromsø samarbeider Arbeiderpartiet primært med venstresiden, mens i Bergen samarbeider de primært med sentrumpartiene.

Det var vanskeligere å avgjøre hvilke utkantkommuner jeg skulle analysere. På Sør- og Vestlandet var historiske industrienklaver som Årdal, Høyanger, Sunndal eller Ullensvang (Odda) mulige, ettersom de har vært viktige bastioner for Arbeiderpartiet gjennom hele etterkrigstiden. Mens de ligger i periferien som kommuner, har de hatt en viktig rolle for partiet i landsdelen og kan ikke uten videre antas å være perifere internt i partiet. Andre kommuner som ble vurdert var kommuner preget av motkulturelle trekk hvor Arbeiderpartiet har stått svakt, for eksempel Hjelmeland kommune i Ryfylke. Jeg valgte å gå for et mellomalternativ i Eidfjord som ligger innerst i Hardangerfjorden med en befolkning på under 1000 innbyggere og med et relativt stort Arbeiderparti. Begrunnelsen for dette er kommunens lave befolkning og dens relativt isolerte geografiske plassering gjør den til et interessant tilfelle som kjennetegnes av typiske periferiproblemer som fraflytting, med et Arbeiderparti som antakeligvis har lite innflytelse internt i partiet. Hasvik kommune i Troms og Finnmark ble valgt fordi det er en liten øykommune i Vest-Finnmark som fortsatt baserer seg primært på fiske. Andre kommuner ble vurdert, men Hasvik skilte seg mest ut. Begge kommunene ble valgt for å være sammenlignbare med hensyn til størrelse og geografisk isolasjon og utfordringer de står ovenfor. Arbeiderpartiet i disse kommunene representerer altså periferier i Norge, både de historiske periferiene og en mer moderne, utkant-pressområde forståelse av sentrum-periferi, samtidig som de er i ulik grad perifere innad i Arbeiderpartiet. Jeg antar at Arbeiderpartiene i Bergen og Tromsø har en mer sentral posisjon i partiet enn i Eidfjord og Hasvik.

4.3 Medborgerpanelet

Før jeg begynner å analysere valgprogrammene skal jeg redegjøre for forskjeller i politiske preferanser mellom sentrum og periferi i Norge ved å benytte data på politiske hjertesaker fra Norsk Medborgerpanel. Medborgerpanelet er en nettbasert spørreundersøkelse som samler inn data på nordmenns holdninger i en rekke viktige samfunnsspørsmål. Deltakerne rekrutteres tilfeldig fra Folkeregisteret og oppfordres til å delta over tid. Panelet ble startet i 2013 og gjennomføres fra 2017 tre ganger i året. Før dette ble det gjennomført to ganger i året. Det er et samarbeidsprosjekt mellom flere institutt ved UiB og Norwegian Research Centre (NORCE) og blir i dag driftet av DIGSSCORE (Digitalt samfunnsvitenskapelig kjernefasilitet). Medborgerpanelet består av over 6000 aktive deltakere.

De politiske hjertesakene er samlet inn gjennom å gi respondentene mulighet til å oppgi opp til tre av sine viktigste politiske saker eller saksområder, sine hjertesaker. Svarene har deretter blitt omkodet til større kategorier som for eksempel «Miljø». I denne oppgaven har jeg ekskludert de kategoriene som færre enn fem prosent oppga som en hjertesak minst en gang. Jeg har også omkodet alle disse til dummy-variabler for hver hjertesak, så resultatene viser de som har oppgitt en sak minst en gang, men teller ikke respondenter flere ganger. Jeg har endt opp med 10 hjertesaker i den endelige analysen. Fire saksområder er knyttet til velferdspolitik, fire saksområder er knyttet til økonomisk politikk og to er knyttet til nyere ideologiske skillelinjer. Velferdssakene er helse, utdanning, velferd (sosialpolitikk) og familie. Velferd-hjertesaken er litt forvirrende innenfor dette rammeverket ettersom den viser til politikk knyttet til økonomisk ulikhet, trygd og boligpolitikk. Jeg kommer til å henviser til denne kategorien videre som sosialpolitikk for å unngå forvirring. De økonomiske sakene er økonomi (privat og samfunn), arbeid, næring og samferdsel. Økonomi (privat og samfunn) er primært knyttet til skatter, avgifter og forbruk og vil bli kalt «skatter og avgifter» gjennom resten av oppgaven. Arbeid omfatter sysselsettingspolitikk som arbeidsvilkår, sosial dumping og arbeidsledighet. Næring tar for seg politiske saker knyttet til næringslivet, for eksempel landbruk, industri og fiskeri. Samferdsel omfatter alle saker knyttet til infrastruktur og transport, for eksempel bompenger, som var en viktig sak i 2019. De to sakene knyttet til ny politikk er miljø og innvandring og utgjør hver sine egne skillelinjer innenfor skillelinjemodellen.

Først begynner jeg med å se på endringene i hjertesaker fra høsten 2013 til høsten 2017. Denne perioden strekker seg fra stortingsvalget 2013 til 2017, med kommune- og fylkestingsvalget 2015 i midten. Det var i denne perioden at Arbeiderpartiet dannet grunnlaget for sin politikk for den følgende perioden, og viser hvordan hjertesaker endrer seg over tid. Deretter går jeg nærmere inn på hjertesakene høsten 2017. Hjertesakene kan ikke kobles til partipreferanser på samme måte som gjøres i valgundersøkelsene, men antakeligvis er respondentene mer politisk bevisste rundt stortingsvalget. Jeg undersøker de politiske hjertesakene ved å se på forskjeller i holdninger mellom sentrum, området rundt Oslofjorden, og de to periferiene, Sør- og Vestlandet og Nord-Norge. Jeg har ekskludert to områder her, Trøndelag og Indre Østfold, ettersom dette ikke er områder som er relevante for denne analysen. Likevel er disse også potensielt interessante områder som har vært viktige for Arbeiderpartiet. For denne oppgaven har jeg derimot valgt å prioritere de to periferiene knyttet til Rokkans teori. Deretter ser jeg på forskjeller mellom urbane og rurale respondenter, hvor urbane strøk er de som oppgir at de bor i eller i utkanten/forstaden av storbyer og de rurale er de som har oppgitt at de bor i et

bygdesentrum eller spredtbygde strøk. Jeg har her ekskludert de som har oppgitt at de bor i små eller mellomstore byer ettersom kommunene jeg har valgt representerer ytterpunktene langs denne variabelen. Til slutt ser jeg på politiske hjertesaker etter partipreferanse for å få et bedre bilde av hvilke politiske saker som står sterkt blant Arbeiderpartiets velgere. Jeg benytter hjertesaksdataene for å skape forventninger til analysen av valgprogrammene. Dataene er vektet etter demografiske variabler (kjønn, alder og geografi) og utdanningsnivå. Dette er gjort for å kompensere for skjevheter i utvalget og sikre et mer representativt resultat.

4.4 Partiprogrammene

Partiprogrammer er dokumenter som konkret uttrykker et partis offisielle politikk. Arbeiderpartiets partiprogram er delt inn i fire deler. Den første delen presenterer de fire hovedsakene til partiet: Arbeid, Utdanning, Helse og Klima. De neste tre delene presenterer andre varierte saksområder partiet tar stilling til. Disse er delt inn i tre kapitler: Næring og naturressurser, Folk og samfunn og til slutt Sikkerhet og utenriks. Før programmets første del presenteres partiets skatte- og avgiftspolitik. For hver av de fire hovedsakene legger programmet fram fem konkrete satsinger og totalt er det 20 satsinger i programmet som jeg forstår som partiets viktigste politiske forslag for perioden 2017-2021. Disse satsingene er vedtatt etter innspill fra ulike nivåer i partiet og reflekterer ikke bare ledelsen sine preferanser, men også andre viktige elementer i partiet (Narud og Valen 2007, 137). I analysen vektlegger jeg disse 20 sakene, men benytter også det vedtatte manifestet fra landsmøtet 2019, «sterkere fellesskap – bedre lokalsamfunn», som presenterer partiets viktigste saker for lokalvalget 2019. Dette har jeg gjort for å få et bedre bilde av endringen i partiets politiske fokus opp mot kommunevalget programmene jeg ser på ble skrevet for. Valgprogrammene til kommunepartiene varierer i sin oppbygning, men har også en inndeling etter saksområder. De er naturlig nok kortere enn det nasjonale partiprogrammet og fokuserer først og fremst på de saksområdene som er relevante for kommunen.

4.5 Kvalitativ Innholdsanalyse

Det finnes ulike fremgangsmåter for å analysere tekster. Hvilken metode som er best egnet avhenger av tekstens natur og innhold, hvem som er forfatter og publikum og konteksten den er produsert i. Øivind Bratberg (2017) går gjennom de fem generelle metodiske fremgangsmåtene for å analysere tekster: diskursanalyse, idéanalyse, innholdsanalyse, retorisk

analyse og historisk analyse. Diskursanalysen undersøker måten kollektive forestillinger skapes, speiles og opprettholdes på gjennom språk og kartlegger disse oppfatningene i teksten som undersøkes. Idéanalysen tar for seg ideers tilstedeværelse i tekster med vekt på fortolkning av meningen bak ordene heller enn forekomsten av ordene i teksten. Ideer kan enten være normative eller deskriptive og bruker ideologi som rammeverk. Innholdsanalyser måler forekomsten av gitte elementer i en tekst gjennom å telle frekvensen av ord eller samlinger av ord. Målet med en innholdsanalyse er å trekke slutninger om forhold utenfor tekstene, for eksempel forfatterens ideer og verdier, gjennom å undersøke det manifeste innholdet i programmet. Man kan ha en kvalitativ eller kvantitativ tilnærming til en innholdsanalyse. Den kvantitative innholdsanalysen vektlegger etterprøvbarehet og et sterkt oppsett med forhåndsbestemte kategorier, mens den kvalitative innholdsanalysen er mer fleksibel. En analyse av et partiprogram vil kunne plassere partiet i et endimensjonalt eller flerdimensjonalt politisk rom, slik det er gjort i Manifesto-prosjektet (Alonso, Gómez, og Cabeza 2013).

I denne oppgaven har jeg valgt å bruke en kvalitativ innholdsanalyse. Dette vil si at vekten av analysen ikke ligger på kvantifiseringen av ord og uttrykk, men i tolkningen av disse (Boréus og Bergström 2010). Frekvenstelling er også vanlig i kvalitative innholdsanalyser, men i mindre grad enn i kvantitative innholdsanalyser. Kvalitative innholdsanalyser har ofte blitt vurdert som for lite kvantitative til å brukes i samfunnsvitenskapen og kvantitative innholdsanalyser har dominert innholdsanalysen som metode. En slik metode kjennetegnes av at man benytter et konsistent kodeskjema for å analysere dokumenter og teller antall tilfeller av kodene og trekker slutninger fra disse. På 1990-tallet ble derimot kvalitative innholdsanalyser sett på som for lite kvalitative til å brukes. Spørsmålet har hovedsakelig handlet om formålet med å telle koder, hvor kvantitative forkjempere argumenterte for at kvantifisering forekom implisitt eller eksplisitt i alle innholdsanalyser og at det derfor ikke fantes noe rom for kvalitative innholdsanalyser. Å gå fra at en viss kvantifisering er uunngåelig til at innholdsanalyser skal være rene kvantitative metoder kan sies å være en overdrivelse (Morgan 1993). Ved å bare fokusere på frekvenstelling, mister man muligheten til å analysere mer kvalitative dokumenter, hvor kodingen og tolkningen må reflektere dokumentets kvalitative karakter.

4.6 Koding av programmene

For gjennomgang og koding av valgprogrammene har jeg tatt i bruk programmet NVivo utviklet av selskapet Alfasoft som har vært tilgjengelig gjennom UiB. Jeg begynte med å gjennomføre en åpen koding av alle programmene hvor jeg dannet stikkordskategorier til ulike saker for å bedre systematisere programmene. Deretter gikk jeg mer systematisk frem for å kode innholdet med hensyn til hjertesakskategoriene og de ideologiske skillelinjer. Dette gjorde det lettere å få en oversikt over det ideologiske og politiske innholdet i programmene.

4.7 Reliabilitet og validitet

4.7.1 Intern og ekstern validitet

Validitet er en vurdering av hvorvidt man måler det man tror man måler. Man kan skille mellom intern og ekstern validitet. Intern validitet viser til sammenhengen mellom konseptualiseringen og operasjonaliseringen av problemstillingen, altså hvordan man har gått frem for å måle det fenomenet man undersøker. Ekstern validitet viser til hvor generaliserbare funnene er, altså om slutningene fra analysen kan videreføres til observasjoner utenfor de jeg her observerer (Keman 2014, 49).

Oppgavens interne validitet må vurderes ut fra om jeg undersøker, variasjon mellom kommunepartier knyttet til sentrum-periferi, faktisk er det jeg undersøker med mitt forskningsdesign. Jeg har avgrenset omfanget av oppgaven til Arbeiderpartiet og har valgt kommuner som reflekterer to typer sentrum-periferi motsetninger, hovedstad-distrikt og utkant-pressområde. Et problem knyttet til oppgavens validitet ligger i valgprogrammenes natur. Er de et konsistent uttrykk for partiets politiske identitet eller er de skrevet med omskiftende valgtaktiske hensyn? Jeg vil argumentere for at også i kommunepolitikken gir programmene et inntrykk av kommunepartiernes politiske prioriteringer som vil være konsistent over tid, men det er en svakhet ved analysens validitet at de bare tar for seg programmene fra et valg.

Oppgavens eksterne validitet i denne oppgaven er hovedsakelig betinget av to forhold: tidsdimensjonen og romdimensjonen. I hvilken grad reflekterer resultatene forhold som er unikt for dette valget og i hvilken grad er resultatene unike for de kommunene jeg har valgt

programmene fra. Dette er to forhold som begrenser oppgavens eksterne validitet. Dette vil jeg argumentere for at særlig gjelder Hasvik og Eidfjord Arbeiderparti ettersom det finnes et stort antall små kommuner i begge landsdelene som kan være like gode kandidater som periferipartier og kan ha et innhold som skiller seg fra det de to valgte utkantkommunene viser. Ettersom det er færre store bykommuner i landsdelene og de to jeg har valgt er de klart største sentrene gir det funnene her større ekstern validitet enn hos småkommunene.

4.7.2 Reliabilitet

Reliabilitet er i hvilken grad en analyse vil gi samme resultat ved gjentatte forsøk. En årsak til lav reliabilitet kan være kodingen, hvor forskere kan kode et dokument på ulike måter og dermed ende opp med vidt forskjellige resultater. Dette er et større problem for kvalitative enn for kvantitative innholdsanalyser ettersom forskeren utøver større skjønn i selve kodingen, men all koding gjennomført av mennesker vil inneholde et element av subjektive vurderinger. Jeg har knyttet kodingen opp mot kategorier jeg har beskrevet i oppgaven for å sikre oppgavens reliabilitet.

4.8 Opprinnelig plan for masteroppgaven

Masteroppgaven jeg opprinnelig hadde planlagt måtte forandres på grunn av COVID-19 pandemien som har preget dette året. Jeg skulle i utgangspunktet undersøke forholdet mellom sentrum og periferi internt i Arbeiderpartiet gjennom kvalitative intervjuer med lokale partimedlemmer (for eksempel ordførere) for å fange opp sentrum-periferi motsetningene innad i partiet. Innholdsanalyse av valgprogrammene skulle tjene som utgangspunkt for intervjuene, mens intervjuene skulle være den viktigste datakilden. På grunn av praktiske og etiske problemstillinger knyttet til å gjennomføre intervjuer av lokale politikere i krisetider, endte jeg opp med å legge om forskningsdesignet. I stedet for å undersøke de mer uformelle og lite synlige motsetningene internt i partiet, ser jeg heller på de eksplisitte politiske forskjellene som kommer til uttrykk i de lokale valgprogrammene. Dette begrenser funnene mine ettersom kommunepartiets forhold til det nasjonale partiet ikke nødvendigvis vil kunne leses av fra programmene. Hjertesaksdataene fra medborgerpanelet ble deretter inkludert for å identifisere de regionale forskjellene mellom sentrum og periferi som eksisterer på velgernivå. Jeg skulle helst gjennomført analysen slik jeg opprinnelig hadde tenkt, men har forsøkt å

tilpasse problemstillingen og forskningsdesignet uten å bevege meg for langt bort fra det opprinnelige temaet.

4.9 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert forskningsdesignet for masteroppgaven og hvilke hensyn og vurderinger som har blitt tatt for å sikre analysens kvalitet og for at funnene skal ha størst mulig validitet og reliabilitet. Den kvalitative innholdsanalysen jeg benytter her mener jeg er best egnet for en analyse av de lokale valgprogrammene, selv om den har svakheter når det gjelder ekstern validitet som det opprinnelige forskningsdesignet kunne vært bedre egnet til å imøtekomme. Likevel mener jeg funnene fra analysen vil gi verdifulle funn når det gjelder de spesifikke kommunene, men også kunne danne et godt grunnlag for videre forskning av variasjoner på kommunenivå.

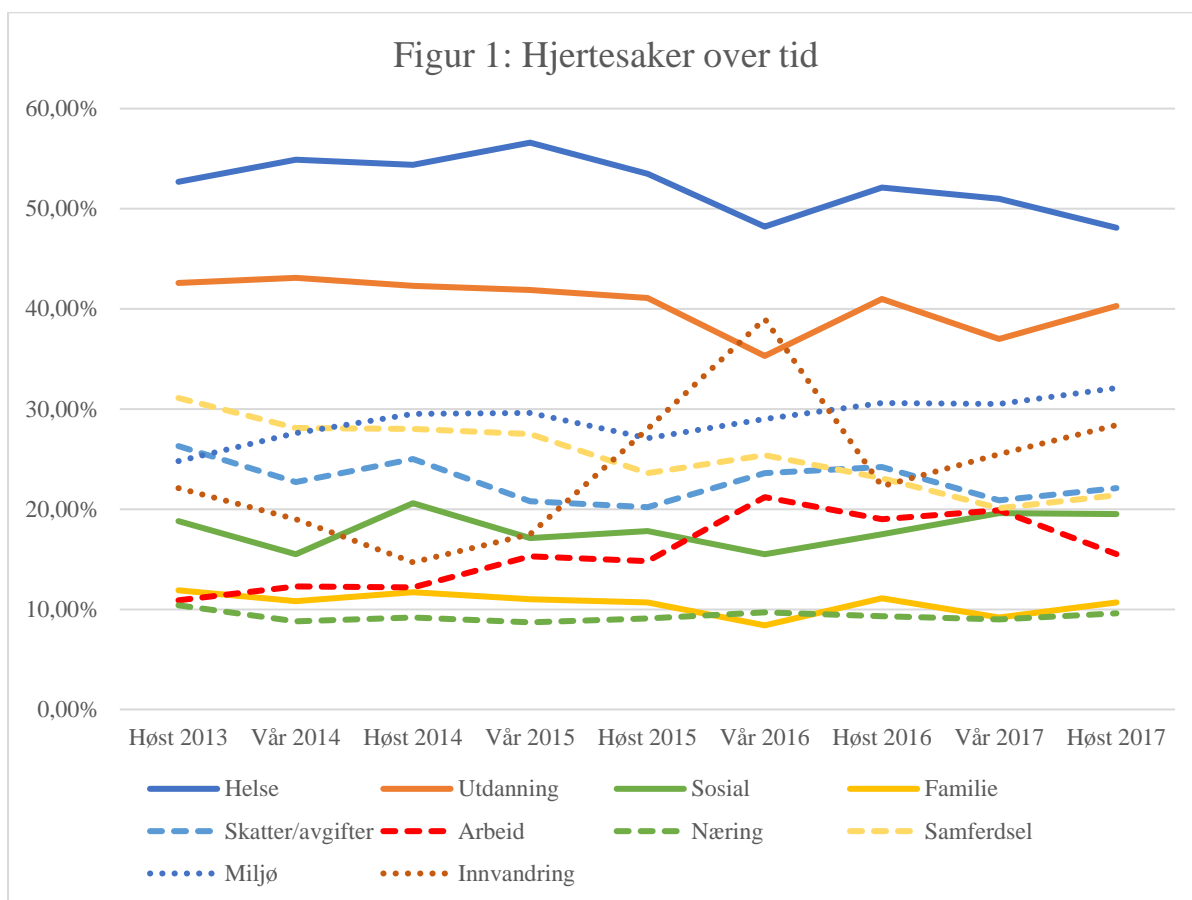
5. Analyse politiske hjertesaker i sentrum og periferi

5.1 Introduksjon

I dette kapitlet presenterer jeg data fra Norsk Medborgerpanel som viser hvordan nordmenns politiske hjertesaker varierer etter sentrum og periferi, by og land og etter partipreferanse. Formålet med denne delen er å undersøke om det finnes reelle forskjeller i politiske hjertesaker avhengig av hvor man bor, og hvilket parti man stemmer på og identifisere hovedtrekkene ved variasjoner i folks politiske hjertesaker. Jeg begynner dette kapitlet med å spore utviklingen i politiske hjertesaker over tidsperioden høsten 2013 til høsten 2017. Denne perioden begynner og slutter med et stortingsvalg, mens lokalvalget i 2015 fant sted i midten av perioden. Videre ser jeg på forskjellene mellom det norske sentrum, Oslofjordregionen, og de to periferiene i sørvest og nord som jeg har presentert tidligere i oppgaven. Deretter skal jeg se på forskjeller mellom by og bygd i landet og se hvilke forskjeller som kan observeres. Til slutt undersøker jeg forskjeller hos partienes velgere for å få en oversikt over hvilke hjertesaker som står sentralt for Arbeiderpartiets velgere, samtidig som jeg også ser hvordan politiske hjertesaker fordeler seg på det politiske spektrumet. Jeg avslutter kapitlet med å formulere noen forventninger til innholdet i valgprogrammene ettersom partiene må avveie sin tilknytning til det nasjonale partiet mot å tilpasse seg preferansene til velgerne lokalt. Hjertesakene er delt inn i tre kategorier: velferdspolitik, økonomisk politikk og ny politikk. Velferdspolitik inkluderer fire saksområder: helse, utdanning, sosial og familie. Økonomisk politikk inkluderer også fire saksområder: skatter/avgifter, arbeid, næring og samferdsel. Ny politikk består av de to saksområdene miljø og innvandring. Disse tre kategoriene vil også benyttes videre i analysen av programmene.

5.2 Utviklingen over tid

Som figuren nedenfor viser er det noen klare variasjoner over tid, men stor stabilitet fra år til år. Det er velferdssakene som er mest fremtredende, mens de økonomiske sakene er mindre viktige. Miljø og innvandring vokser i betydning fra 2013 til 2017. Jeg kommer nå til å gå gjennom hver av sakenes utvikling. I løpet av denne perioden ble det rekruttert nye respondenter to ganger, høsten 2014 og høsten 2016, og antallet respondenter har variert mellom 3033 og 7529. Dataene er vektet etter alder, kjønn, geografi og utdanningsnivå. Denne vektingen er benyttet for dataene gjennom hele kapitlet.

Kilde: Medborgerpanelet runde 1-14 (2020)

5.2.1 Velferdspolitik

Velferdssakene var som nevnt de viktigste sakene gjennom perioden. Dette gjelder hovedsakelig de to saksområdene helse og utdanning, mens sosial og familie er langt mindre viktige. Over halvparten av respondentene har oppgitt helse som en viktig sak gjennom mye av perioden. Helsepolitikk øker frem til våren 2015 før den synker ned til under 50 prosent våren 2016. Deretter øker den igjen noe før den synker igjen frem mot høsten 2017. Ser man utviklingen under ett ser man en svak nedgang, men med store variasjoner mellom periodene. Nedgangen mellom våren 2015 og 2016 er på over 8 prosentpoeng. Utdanning nevnes av rundt 40 prosent av respondentene gjennom mesteparten av perioden. Dette saksområdet ligger stabilt frem til høsten 2015, mens den synker betraktelig våren 2016 for så å gå tilbake til det tidligere nivået høsten 2016. Med unntak av nedganger våren 2016 og 2017, er denne hjertesaken preget av stabilitet.

Sosialpolitikken nevnes gjennom perioden av litt under 20 prosent av respondentene, men varierer en del fra år til år. Den når en tidlig topp våren 2014, for så å synke frem mot våren 2016. Etter dette nevnes den av flere frem mot høsten 2017 hvor den nevnes av omtrent 20 prosent av respondentene. Familiepolitikk er den minst viktige av de velferdspolitiske hjertesakene og nevnes av rundt 10 prosent gjennom perioden. Den ligger relativt stabilt, med lite variasjon fra år til år.

5.2.2 Økonomiske politikk

Den økonomiske politikken er som helhet mindre viktig enn velferdspolitikken. Det er større variasjoner mellom de økonomiske hjertesakene enn det er mellom velferdssakene, og det er ingen av dem som dominerer gjennom hele perioden. Høsten 2013 er det samferdsel som nevnes av flest, fulgt av skatter/avgifter, arbeid og næring. Høsten 2017 har skatter/avgifter overtatt som den viktigste hjertesaken i den økonomiske politikken. Skatter/avgifter går en del opp og ned gjennom tidsperioden, men varierer mellom 20 og 30 prosent og synker fra 2013 til 2017. Det er først høsten 2016 at den overtar som den viktigste økonomiske hjertesaken. Samferdselspolitikken viser en gjennomgående synkende trend fra 2013 til 2017 og går fra å nevnes av over 30 prosent av respondentene til å nevnes av litt over 20 prosent, med et fall på nesten 10 prosentpoeng. Samferdsel har altså blitt en mindre viktig sak i denne perioden.

Arbeid øker fra omtrent 10 prosent til litt over 20 prosent våren 2016, men synker igjen litt inn mot høsten 2017. Oljekrisen som inntraff 2015 førte til en arbeidsledighetskrise på Vestlandet, noe som sannsynligvis har bidratt til å øke betydningen av denne hjertesaken. Næring er den minst populære økonomiske hjertesaken og nevnes av rundt 10 prosent hele perioden. Det er lite variasjon i andelen som nevner næringspolitikk som en hjertesak.

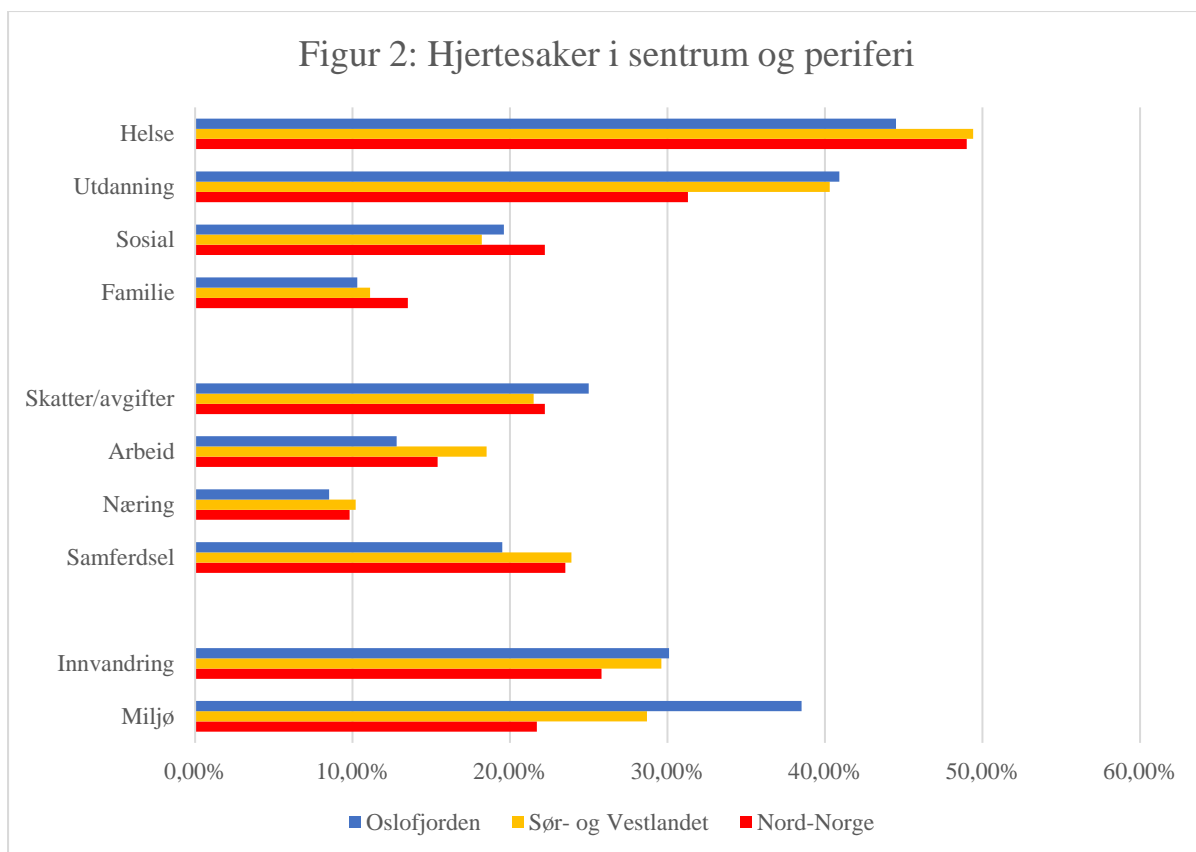
5.2.3 Ny politikk

De største endringene over tid finnes vi på de to nye politikkområdene. Miljø og innvandring starter som mindre viktige saker, men har innen høsten 2016 blitt blant de viktigste sakene. Miljøpolitikken øker ganske jevnt i betydning mellom høsten 2013 og høsten 2017 fra rundt 25 prosent til 32 prosent, en økning på 7 prosentpoeng. Det eneste tilfellet av en nedgang i andelen som nevner miljø er høsten 2015, hvor lokalvalgets fokus kan ha spilt en rolle.

Innvandring er en hjertesak som høsten 2013 nevnes av 22 prosent av respondentene og synker til omtrent 15 prosent høsten 2014. Fra høsten 2014 til våren 2016 stiger den med hele 24,3 prosentpoeng og nevnes av 39 prosent av alle respondenter. Her ble det den nest viktigste saken for respondentene. Dette er uten tvil knyttet til flyktningkrisen som preget nyhetsbildet gjennom mesteparten av 2015. Interessant nok ser det ut til at økningen til innvandring-hjertesaken bidro til velferdssakenes reduserte betydning ettersom velferdssaker går noe ned våren 2016. Fra våren 2016 går innvandringssaken ned til 22 prosent, men øker igjen inn mot stortingsvalget 2017. Stortingsvalget 2017 skilte seg ut som et valg hvor innvandring sto øverst på dagsorden, men innvandringssaken ser ut til å ha nådd sitt toppunkt i befolkningens bevissthet allerede høsten 2016 (Aardal og Bergh 2018).

5.3 Forskjeller mellom sentrum og periferi

I denne delen av kapitlet skal jeg se på forskjellene mellom landsdelene kommunene jeg undersøker ligger i og sammenligne dem opp mot det mest sentrale området i Norge, Oslofjorden (Høydahl 2017). Jeg kommer til å gå gjennom kategoriene hver for seg og diskutere de observerbare forskjellene mellom de tre landsdelene. Antall respondenter fra Oslofjorden er 2584, Sør- og Vestlandet 2118 og Nord-Norge 522. Det totale antall respondenter er 6765.

Kilde: Medborgerpanelet runde 1-14 (2020)

5.3.1 Velferdspolitik

Blant velferdssakene er det Nord-Norge som skiller seg mest ut. I helsepolitikken er både den sørvestlige og den nordlige periferi mer opptatt av helsepolitikk enn i Oslofjorden, men med ingen forskjell mellom de to periferiene. Utdanning er langt mindre viktig i nord enn i sørvest, mens det ikke er noen betydelig forskjell mellom sørvest og sentrum. I alle landsdelene er det helse og utdanning som er de viktigste velferdssakene og de viktigste sakene sett under ett. Sosialpolitikk er viktigere i nord enn i de andre delene, mens den er lavere prioritert i sørvest enn i sentrum. Familiepolitikk er også viktigere i nord sammenlignet med sørvest og sentrum.

5.3.2 Økonomisk politikk

I den økonomiske politikken er det ikke like klare forskjeller mellom de to periferiene. Både i nord og sørvest prioriteres skatter og avgifter lavere enn i sentrum, med ubetydelige forskjeller mellom de to periferiene. Samferdsel er mye viktigere i periferi enn i sentrum, både i sørvest og i nord. Arbeid skiller seg ut i den sørvestlige periferi med en sterk forskjell mellom denne landsdelen og de to andre. Etersom dette antakeligvis er knyttet til den vedvarende effekten

oljekrisen, er det ikke sikkert dette fortsatt er tilfelle i 2019. Likevel er det interessant. Næringspolitikk er noe mer viktig i sørvest og nord enn i sentrum, men forskjellene er små.

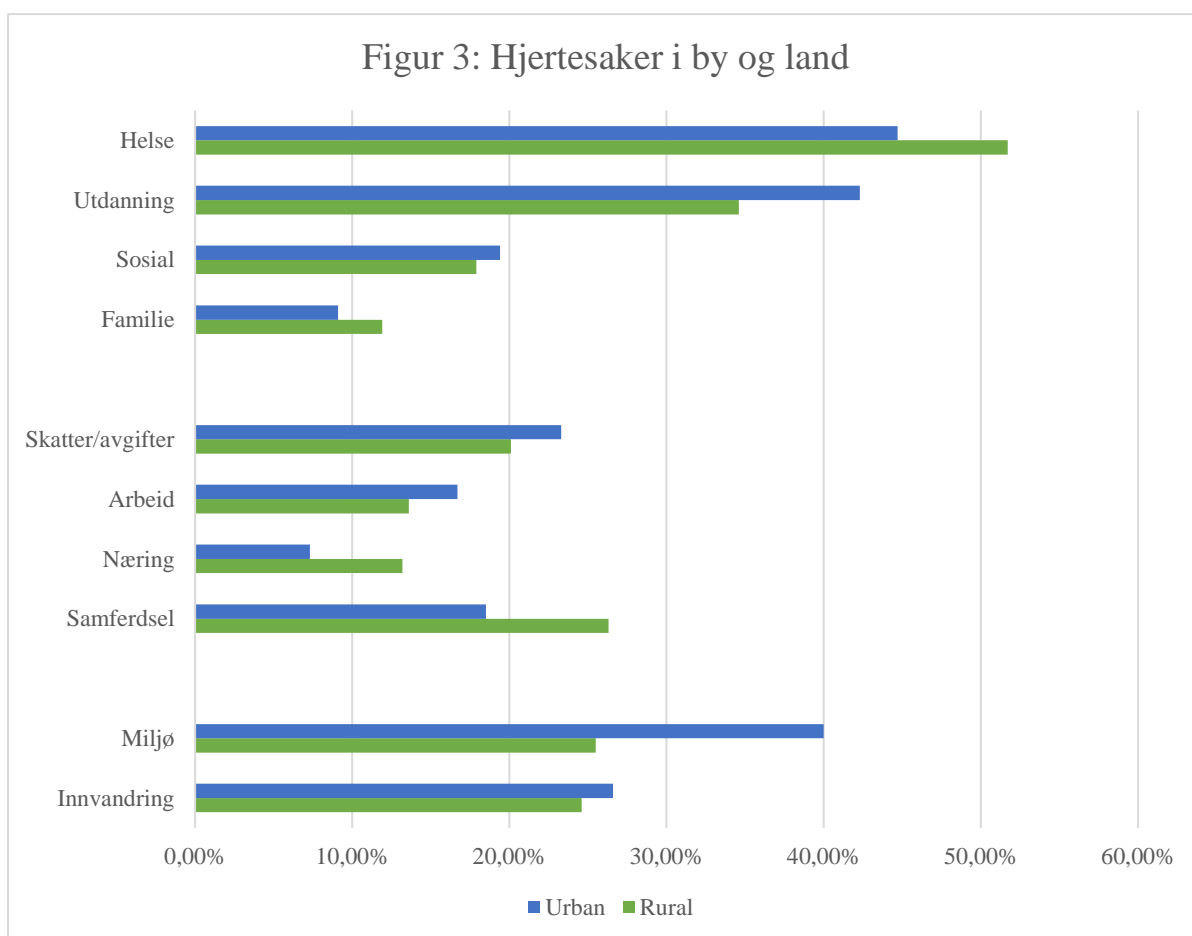
5.3.3 Ny politikk

Miljøpolitikk er langt viktigere i sentrum enn periferi med en stor forskjell mellom sentrum og den nordlige periferi. Den sørvestlige periferi ligger i en mellomposisjon, men også her er det stor avstand til Oslofjorden. Forskjellen mellom sentrum og nord er på hele 16,8 prosentpoeng og er den klart største forskjellen mellom sentrum og periferi. I innvandringspolitikken skiller nord seg fra sør, hvor innvandring ser ut til å være et mindre aktuelt tema i nord sammenlignet med sørvest og sentrum. Denne forskjellen er derimot mindre markant enn i miljøpolitikken.

I denne delen er det den nordlige periferien som skiller seg mest ut som den mest distinkte regionen, noe som stemmer overens med analyser som viser at forskjellene mellom det nasjonsbyggende sentrum (Oslofjorden) og den sørvestlige periferi har blitt utjevnet, mens forskjellen mellom nord og sør har blitt utdypet (Bjørklund 1992, 352).

5.4 Urbane og rurale hjertesaker

Videre skal jeg undersøke den mer generelle urban-rural skillelinjen som er nærmere knyttet til den nyere sentrum-periferi motsetningen som en motsetning mellom sentrale pressområder og grisgrendte utkantområder (Bjørklund 1992). Dette vil gi en bedre forståelse for de interne sentrum-periferi motsetningene i hver av landsdelene, mellom Bergen og Eidfjord og mellom Tromsø og Hasvik. 3657 respondenter har oppgitt at de bor i en storby eller i utkanten av eller forstaden til en storby, mens 2316 respondenter har oppgitt at de bor i et bygdesentrum eller i spredtbygde strøk.

Kilde: Medborgerpanelet runde 1-14 (2020)

5.4.1 Velferdspolitik

Velferdspolitikken viser noen av de samme trekkene som forskjellene mellom den nordlige periferi og sentrum. Helsepolitikken er viktigere i rurale strøk enn i urbane med en forskjell på 7 prosentpoeng. Utdanning er viktigere i urbane områder med en forskjell mellom by og land på 7,7 prosentpoeng. Forskjellene i sosialpolitikk er nevnes noe oftere i byene. Familiepolitikk er viktigere i rurale strøk enn i urbane strøk med en forskjell på 2,8 prosentpoeng. Både i by og land er det fortsatt helse og utdanning som er de viktigste sakene hos respondentene.

5.4.2 Økonomisk politikk

I den økonomiske politikken er det en nokså klar forskjell mellom by og land. Skatter og avgifter er viktigere i urbane enn i rurale områder og utgjør den klart viktigste økonomiske saken i byene, men overgås av samferdsel på bygda. Arbeid er også en viktigere hjertesak i by

enn bygd, men forskjellene er ikke store. De største forskjellene finnes i næringspolitikken og samferdselspolitikken. Nesten dobbelt så mange nevner næringspolitikk i rurale områder enn i urbane. Dette er ikke så overraskende med tanke på at denne hjertesakskategorien også omfatter primærnæringene. Samferdsel er den viktigste økonomiske saken i rurale strøk, mens den er langt mindre viktig i urbane strøk. Det er likevel det nest viktigste økonomiske hjertesaken i urbane strøk.

5.4.3 Ny politikk

Når det gjelder innvandring som hjertesak er det ingen betydelige forskjeller mellom by og land, med et noe større popularitet i byene. Forskjellen mellom by og land når det gjelder miljøpolitikk er derimot stor. Miljøpolitikk nevnes av 40 prosent av respondenter i byene og nevnes av nesten like mange som utdanning, mens bare omtrent 25 prosent nevner miljøpolitikk i rurale strøk. Dette gjør den fortsatt til den fjerde viktigste saken i rurale strøk, men er langt mindre viktig enn i urbane strøk.

5.5 Hjertesaker og partivalg

I denne delen av oppgaven skal jeg gå gjennom hjertesaker etter partipreferanse. Her ønsker jeg å få frem hvilke saker som kan forventes å stå sentralt hos Arbeiderpartiets velgere, men jeg vil også vise hvordan de ulike saksområdene fordeler seg langs det politiske spektrum. Partiene er sortert etter plassering langs venstre-høyre akse, selv om litt skjønn er utvist med hensyn til partiene i sentrum. Dette gir en visuell oversikt over hvordan prioritering av saker fordeler seg fra venstre til høyre og kan dermed kanskje også si noe om hvorvidt saksområder er preget av å være valenssaker eller posisjonssaker. Antall respondenter som har oppgitt valg av parti er 5130, og av disse har 1097 oppgitt at de ville stemt på Arbeiderpartiet.

5.5.1 Velferdssaker

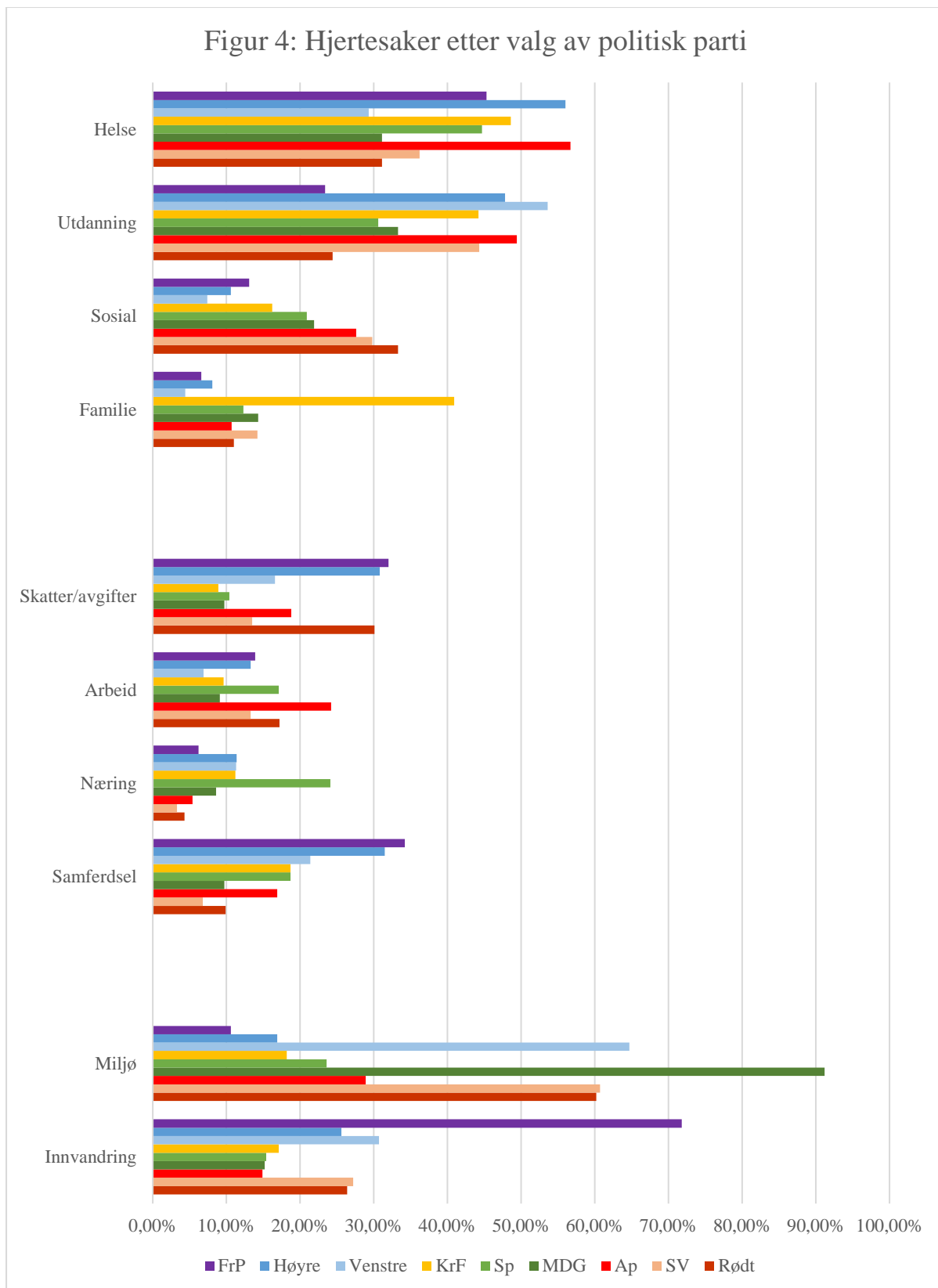
Blant velferdssakene prioriterer Arbeiderpartiets velgere helse og utdanning høyere enn de fleste andre partiers velgere. I helsepolitikken er det Arbeiderpartiets velgere som nevner det oftest, tett fulgt av Høyres velgere. Begge de store partiene på venstre- og høyresiden vektlegger altså helse sterkt. For hjertesaken utdanning er det Venstres velgere som nevner den oftest, fulgt av Arbeiderpartiet og Høyre. Nesten halvparten av alle Arbeiderparti-velgere

oppgir utdanning som en hjertesak. Utdanning har ingen klar partipolitisk spredning, men det er interessant at begge ytterpartienes velgere, FrP og Rødt, er de som har minst interesse for utdanning. I sosialpolitikken er det en klar preferanse for dette på venstresiden fremfor høyresiden. Her er forskjellene klare mellom venstre- og høyresiden, selv om det er det liberale sentrumpartiet Venstre som har de velgerne som er minst opptatt av dette. Mer enn hver fjerde Arbeiderparti-velger har oppgitt sosialpolitikk som en hjertesak. Familiepolitikken er preget av å være en hjertesak for en stor andel av KrF sine velgere. Det ser også ut til at det er noe større fokus på familiepolitikk hos venstresidens velgere enn hos høyresidens velgere, men forskjellene er små.

5.5.2 Økonomisk politikk

De økonomiske sakene er preget av stor variasjon mellom partiene og partiblokkene. Skatter og avgifter har større betydning for velgere på høyresiden, både hos Frp og Høyre sine velgere. Det er mindre viktig for Arbeiderpartiet, men interessant nok nevnes det av mange av Rødt sine velgere. Samferdsel ser ut til å være spesielt knyttet til partiene på høyresiden, med færre som nevner det jo nærmere man flytter seg til venstre. Arbeiderpartiets velgere er de på venstresiden som er mest opptatt av samferdsel, men langt færre nevner dette enn Høyre og Frp sine velgere. Arbeid er en viktig sak for Arbeiderpartiet sine velgere. Partiets velgere er de som nevner arbeid oftest og hver fjerde velger har det som en hjertesak. I næringspolitikken er det Senterpartiets velgere som skiller seg mest ut med dette som en hjertesak. Dette støtter opp om en tidligere etablerte tilknytningen mellom rurale strøk og næringspolitikk, og tyder på næringspolitikk har en tilknytning til periferien. Arbeiderpartiets velgere og venstresiden er minst opptatt av næringspolitikk, mens det er viktigere for partiene på høyresiden og i sentrum.

Figur 4: Hjertesaker etter valg av politisk parti

Kilde: Medborgerpanelet runde 1-14 (2020)

5.5.3 Ny politikk

Miljøpolitikken viser at det er miljøpartienes velgere som nevner dette som en hjertesak oftest, mens de mer vekstorienterte partiene er mindre opptatt av dette saksområdet. Hvis man sammenligner vekstpartiene Arbeiderpartiet og Senterpartiet med Høyre og Frp er det likevel de mer velgerne på venstresiden som nevner miljø oftere. Over 90 prosent av MDG sine velgere har miljø som en hjertesak, noe som ikke er overraskende med tanke på partiets navn og politiske fokus. Innvandring er en hjertesak som dominerer hos Frp sine velgere hvor over 70 prosent av velgerne har dette som en hjertesak. Dette vitner om den sentrale rollen innvandring spiller for partiets velgere. De innvandringsliberale partiene Venstre og SV nevner innvandring også overraskende ofte, noe som tyder på utviklingen av innvandring mot å bli en partipolarisert sak (Bjørklund 2020, 45-46). Arbeiderpartiets velgere er sammen med partiene Sp, KrF og MDG de velgerne som er minst interesserte i innvandring.

5.6 Hva viser hjertesakene?

Hjertesakene ovenfor har vist hvordan velgere har ulike politiske preferanser avhengig av hvor man bor i landet og hvilke parti man foretrekker langs de viktigste saksområdene. Dataene viser noen klare forskjeller mellom landsdeler og mellom by og land når det gjelder folks politiske preferanser. Likevel er det vanskelig å tolke hva disse forskjellene betyr for partiene lokalt. Jeg kommer til å oppsummere funnene og formulere noen forventninger nedenfor til analysen av programmene.

5.6.1 Velferdssaker

Helsepolitikk er en sentral sak for Arbeiderpartiets velgere og er viktigere i begge periferiene og særlig i de små kommunene. Utdanning er også viktig for Ap-velgere, men er viktigere i byene og mindre viktig i nord enn i sørvest. Betydningen av helse har gått ned etter hvert som miljø og innvandring har blitt viktigere saker, men er fortsatt den klart viktigste saken. Utdanning er også en viktig sak for Ap-velgere og ble noe viktigere inn mot 2017-valget.

I velferdspolitikken forventer jeg at det er helse og utdanning som har en mest fremtredende plass i alle programmene, mens sosial- og familiepolitikk vil være mindre fremtredende. I Bergen og Eidfjord forventer jeg større vektlegging av helsepolitikk sammenlignet med de

nasjonale satsingene, men også en sterkere vektlegging av utdanning sammenlignet med Tromsø og Hasvik. For programmene til Eidfjord og Hasvik Arbeiderparti forventer jeg at helse spiller en mer sentral rolle enn hos Bergen og Tromsø Ap, mens det motsatte gjelder for utdanning. En noe sterkere vektlegging av familiepolitikk forventer jeg også å finne i Eidfjord og Hasvik sine programmer. Jeg forventer at velferdspolitikken vil i stor grad være valenssaker, men med et unntak av sosialpolitikken. Denne saken forventer jeg er viktigst hos Tromsø og Hasvik Ap.

5.6.2 Økonomiske saker

Den økonomiske politikken forventer jeg at i hovedsak vil orientere seg rundt arbeid, altså sysselsetting og arbeidsvilkår. Både skatter/avgifter og samferdsel vil ikke være sentrale deler av Arbeiderpartiets politikk. I Bergen og Eidfjord Ap forventer jeg at sysselsetting vil være mer sentralt enn hos Tromsø og Hasvik Ap. Næringspolitikk vil være viktigere i kommuneprogrammene til Eidfjord og Hasvik Ap enn Bergen og Tromsø Arbeiderparti. Samferdsel vil også stå sentralt i programmene til Eidfjord og Hasvik Arbeiderparti.

5.6.3 Ny politikk

Miljøpolitikk forventer jeg at er høyere prioritert i Bergen enn i de andre kommunene. Ettersom velgere i byene er mer opptatt av miljø kan det tenkes at Arbeiderpartiet i Bergen må innta en mer aktiv miljøpolitikk enn Eidfjord Ap. Det samme gjelder til en viss grad for Tromsø, men den lavere interessen for miljøpolitikk i nord demper forventningene mine her. Minst vekt på miljøpolitikk forventer jeg å finne i Hasvik, fulgt av Eidfjord. Innvandring forventer jeg ikke at kommer til å være en sentral del av partiets politikk verken i sentrum eller periferi. Særlig gjelder dette i Nord-Norge, hvor interessen for innvandring er forventet å være lavest.

Oppsummert er det altså hos Ap i Bergen jeg forventer at utdanning, miljø, innvandring og sysselsetting står mest sentralt. Hos Tromsø Ap forventer jeg at sosialpolitikk vil ha en mer sentral plass, mens både hos Ap i Bergen og Tromsø Ap forventer jeg at skatter og avgifter har en større vektlegging enn hos Eidfjord og Hasvik Ap. Helse, næring og samferdsel vil være mer sentrale i valgprogrammene til Eidfjord og Hasvik Ap enn i Bergen og Tromsø Ap, på bekostning av miljøpolitikk. I det neste kapitlet skal jeg presentere valgprogrammene fra de fire kommunene, men først vise hva Arbeiderpartiets viktigste politiske satsinger inn mot

lokalvalget 2019 var. Dette vil gi et godt grunnlag for å teste forventningene jeg her har formulert.

6. Empiri – Resultater fra valgprogrammene

6.1 Arbeiderpartiets nasjonale politikk

6.1.1 Partiprogrammet 2017-2021

Arbeiderpartiets partiprogram 2017-2021 begynner med å erklære at «Arbeiderpartiets mål er frihet, muligheter og trygghet for alle. Det oppnår vi best i fellesskap». Programmet fortsetter med å forklare at «arbeid er nøkkelen til frihet og selvstendighet for den enkelte» og at «arbeid er [...] partiprogrammets røde tråd». For Arbeiderpartiet er det altså arbeid som fremstår som partiets hjertesak i programmet og er sentralt for å løse store samfunnsutfordringer. Programmet begynner med denne verdierklæringen og går så videre inn i partiets finanspolitikk. Etter dette kommer den første delen av programmet hvor partiet gjennom fire kapitler legger fram sine viktigste satsinger knyttet til de fire saksområdene arbeid, utdanning, helse og klima. For hvert kapittel har de fem politiske satsinger som jeg har presentert i tabellen nedenfor. De tre resterende delene av programmene dekker diverse andre politikkområder partiet tar stilling til. Selv om det står mye interessant i de senere delene av programmet er det delen med de viktigste satsingene som er av spesiell interesse for analysen ettersom det er dette partiet reklamerer mest for. Programmets politikk gjelder for perioden 2017-2021, men er antatt å reflektere de politiske trendene observert i forrige kapittel.

Tabell 2: Alle skal med – Arbeiderpartiets hovedsaker 2017-2021

	Arbeid	Utdanning	Helse	Klima
1	Skape nye arbeidsplasser	Styrke fellesskolen	Styrke felles helsetjeneste	Nå Norges klimamål 2030
2	Kompetansereform	Toppe laget rundt de yngste	Sikre alle en god alderdom	Omlegging av transportsektor
3	Trygt arbeidsliv	Gi yrkesfag en viktigere rolle	Raskere hjelp ved psykiske plager	Bærekraftig norsk industri
4	Unge inn i arbeid	Fra SFO til aktivitetsskole	Forebygge dårlig helse hos barn og unge	Lettere å gjøre klimavennlige valg
5	Slå ring om statlig eierskap	Mer digital skole	Reformere norsk ruspolitikk	Utvikle Norges internasjonale lederskap

Kilde: Arbeiderpartiet (2017)

Den første satsingen i kapitlet om arbeid er å «skape gode rammebetingelser for næringslivet og nye arbeidsplasser. «En ansvarlig økonomisk politikk og trepartssamarbeidet mellom arbeidstakerorganisasjoner, arbeidsgiverorganisasjoner og myndigheter» skal være grunnlaget for å skape disse nye arbeidsplassene. Denne politikken skal bygge på næringer der vekstpotensialet er stort, der man har fortrinn (naturgitte eller i kompetanse) eller der man kan skape klyngeeffekter. Den andre satsingen er rettet mot en kompetansereform i arbeidslivet som skal gi ansatte tydeligere rettigheter og mestringsevne, bedrifter økt konkurransekraft og knytte utdanningsinstitusjonene tettere på arbeidslivet. Den tredje satsingen er å forsterke arbeidsmiljøloven og sikre hele, faste stillinger som hovedregelen i arbeidslivet, samtidig som de vil gå inn for å forhindre sosial dumping og arbeidslivskriminalitet. Den fjerde satsingen tar sikte på å gjøre det lettere for de som går på trygd å komme inn igjen arbeidslivet, altså en velferdssak. Den femte og siste satsingen er et klart nei til å redusere det statlige eierskapet, spesielt i strategisk viktige deler av næringslivet.

I det neste kapitlet av programmet som omhandler utdanning er den første satsingen å styrke fellesskolen gjennom en lese-, skrive- og regnearanti, vektlegge kommunikasjon og samarbeid og gjennom å styrke kommuneøkonomien. Partiet legger også vekt på at de vil gi kommunene og fylkeskommunene muligheten til å bestemme omfanget av private skoler. Neste satsing er styrkingen av oppfølgingen hos de yngste barna gjennom å inkludere flere yrkesgrupper (f.eks. spesialpedagoger) i skole og barnehage som samarbeider bedre. Tredje

satsing er å styrke yrkesfagene rolle ved å gi praktiske fag en viktigere rolle og gjøre det lettere å kombinere skole og jobb. Videre vil de satse på å styrke SFO gjennom klare krav til innhold og pris, samt mer fysisk aktivitet. Til slutt skal det satses på digitalisering i skolen og øke læreres og elevers kompetanse på dette området.

I Helse-kapitlet er den første satsingen Arbeiderpartiet legger fram å styrke den offentlige helsetjenesten gjennom bedre økonomi, kortere køer og digitalisering. Deretter vil de satse på en kvalitetsreform i eldreomsorgen som skal bedre tilbudet. Den tredje satsingen er på psykisk helse og skal senke terskelen for å søke om hjelp, fjerne egenandeler hos fastlegen og at unge skal lære mer om psykisk helse i skolen. Den fjerde satsingen er på å forebygge dårlig helse hos barn og unge gjennom gratis daglig måltid i skolen og daglig fysisk aktivitet. Til slutt vil partiet reformere norsk ruspolitikk ved å møte rusavhengige med helsehjelp og ikke straff.

Klimapolitikken til partiet begynner med at Arbeiderpartiet vil at Norge skal nå klimamålene innen 2030. Den neste satsingen er på en klimavennlig omlegging av transportsektoren både på veiene og på havet gjennom elektrifisering og bærekraftig biodrivstoff. Bedring av kollektivtransport i byene blir også vektlagt og partiet erklærer at innen 2025 skal alle nye biler være utslippsfrie. Arbeiderpartiet vil også satse på å legge opp til en verdensledende bærekraftig industri, spesielt et verdiskapingsprogram for bioøkonomien og legge til rette for karbonfangst. Den fjerde satsingen i klimapolitikken er sykkel- og gangstier, miljøvennlig kollektivtransport, gjenvinning og gjenbruk. Til slutt ønsker Arbeiderpartiet å jobbe for å være en leder i klimapolitikken internasjonalt, men dette er antakeligvis et lite relevant punkt for kommunepartiene.

6.1.2 Politiske satsinger i 2019-valget

I forkant av kommune- og fylkestingsvalget 2019 vedtok Arbeiderpartiet på landsmøtet en erklæring som la frem partiets viktigste politiske satsinger ved det kommende valget. Disse finner man også igjen i partiprogrammet, men er de sakene som partiet valgte å vektlegge mot lokalvalget og vil være mer relevante for kommunepartiene. I tabellen under er disse presentert. Jeg har delt satsingene inn i velferdspolitik, økonomisk politikk og ny politikk slik jeg gjorde i forrige kapittel. På grunn av fraværet av innvandringspolitikk inneholder «ny politikk» bare miljøpolitikk. Når jeg presenterer kommunenes valgprogrammer, kommer det til å være med

hensyn til satsingene jeg her har presentert og hvordan de lokale partiene forholder seg til disse eller om de er fraværende.

Tabell 3: Sterkere fellesskap – bedre lokalsamfunn

	Velferd	Økonomi	Ny politikk
1	Lese-, skive- og regnearanti	Hele, faste stillinger i kommunen	Lett forståelige klimamål og årlig rapportering
2	Nasjonal satsing på SFO/AKS	Regional styring med tilgjengelige midler til forskning og innovasjon	Gode gjenvinnings-, gjenbruks- og kildesorteringsordninger
3	Tiltak for aktivitet for eldre, bedre mat i sykehjem	Klare og tydelige krav om heltid og læreplaner hos leverandører	Bruke kommunens innkjøpsmakt for å nå klimamål
4	Gratis skolemåltid	Strategisk norsk eierskap i fremtidsrettet industri	
5	Satsning på trykkesteknologi og flere og trygge ansatte	Økt bruk av jord, skog og hav i fellesskapets eie	
6	Bekjempe ensomhet blant eldre	Trygghet på jobb	

Kilde: Arbeiderpartiet (2019c)

6.2 Arbeiderpartiet i Bergen

6.2.1 Programmets struktur

Valgprogrammet til Arbeiderpartiet i Bergen består av 9 kapitler og totalt 313 punktvis politiske standpunkter. Et stort antall av disse standpunktene er rettet mot de enkelte bydelene i programmets siste kapittel «Levende bydeler», så de er mindre viktige. I tillegg har programmet en god del tekst som kontekstualiserer og begrunner de politiske standpunktene. I innledningen «Sterkere fellesskap – store muligheter – små forskjeller» presenterer partiet hva de gjorde i posisjon 2015-2019, hvilke verdier partiet står for og hva de største utfordringene og mulighetene er fremover. «Verdiskaping, arbeid til alle og rettferdig fordeling vil alltid være våre viktigste oppgaver» skriver de i innledningen. Ideologiske ladete begreper som «solidaritet» og «sosialdemokrati» er fraværende fra programmet.

6.2.2 Velferd

Arbeiderpartiet i Bergen sitt program er nokså omfattende med mange små og store satsinger. Jeg kommer derfor til å rette søkelyset mot det jeg mener er de mest relevante og sammenlignbare sakene. Programmet foreslår også en lese-, skrive- og regnearanti etter 2. klasse, økt digital kompetanse gjennom mer koding i fag og PC/nettbrett/Chromebook til elever. Det vil også styrke læringsmiljøene gjennom «partnerskap med næringsliv, stiftelser og organisasjoner». Det skal bli lettere for assistenter å ta fagbrev som pedagoger og de vil ansette flere pedagoger. Yrkesfagene skal styrkes gjennom en lærlingsgaranti for enkelte fag og et mål om to lærlinger for hver tusende innbygger. De peker på læreren som den viktigste suksessfaktoren i skolen og vil at de skal bruke «mindre tid på byråkrati» og heller konsentrere seg om det faglige og pedagogiske arbeidet. I helsepolitikken vil partiet bekjempe ensomhet blant alle aldersgrupper i samarbeid med frivillige organisasjoner, for eksempel gjennom såkalte «skravlebenker» utendørs og «skravlekopper» på restauranter. I helsepolitikken skal det satses på velferdsteknologi slik de eldre kan bo hjemme lenger, gratis trygghetsalarmer og «si nei til stoppeklokkeomsorg i hjemmetjenestene». Det kommunale helsetilbudet skal bygges opp gjennom flere fastlønnede leger og bygge flere kommunale sykehjem, og viser til at de gjorde hjemmesykepleien kommunal igjen og har tatt to private sykehjem tilbake til kommunen. Programmet ønsker å gå inn for heroinassistert behandling og tilrettelagte brukerrom i rusomsorgen, med et fokus på brukerperspektivet.

De vil gjøre et krafttak mot fattigdom gjennom en mer tilrettelagt modell for sosialhjelp med en høyere sats for de som går på den over lengre tid. Det er også et mål å gjøre mottakere mer selvhjulpne og komme ut i arbeid. Familiepolitikken til Arbeiderpartiet i Bergen bygger på en «oppvekstgaranti» som skal «sikre barnehageplasser der folk bor, gratis SFO og mat til de minste, åpne idrettsplasser, aktivitetskort til byens barn og ungdom og en oppvekst fri for mobbing og trakassering». Dette gjelder særlig de med lav inntekt og at de som trenger støtte ikke skal «møte veggen med et vanskelig skjemavelde». De mener det store antallet private barnehager er et problem og ønsker å bygge flere kommunale barnehager og kjøpe opp private barnehager der det er aktuelt.

6.2.3 Økonomi

Arbeiderpartiet i Bergen har som overordnet mål «et konkurransedyktig og bærekraftig næringsliv, og arbeid til alle. Bergen skal være en by hvor det er lett å tenke nytt og kreativt med færrest mulig byråkratiske hindringer». De ønsker at «Vestlandet [skal] være en motmakt mot sentraliseringen av makt og ressurser i Osloregionen» og at Bergen skal være en «motor for utvikling av Vestlandet». Dette skal de oppnå gjennom å styrke næringsklyngene i regionen, både gjennom å tilrettelegge for kunnskapsklynger og næringsparker. Et eksempel de bruker er en energiklynge som kan skape klimavennlige arbeidsplasser. Et tettere samarbeid mellom næringslivet og skolen skal bidra til økt rekruttering til arbeidsregionen. Som arbeidsgiver vil partiet at «hele stillinger skal være hovedregelen» og de vil avvikle bruken av kommersielle vikarbyråer. Et styrket tilbud om kompetanseheving og videreutdanning skal bedre arbeidshverdagen og tjenestetilbudet. Videre viser de til tillitsreformen i hjemmetjenesten som de har innført som skal bruke kompetansen hos ansatte for å sikre kvalitet til innbyggere, med mer tid og medbestemmelse. De ønsker at kommunen skal bruke sin innkjøpsmakt til å «motvirke sosial dumping, fremme etisk handel, innovasjon og bærekraft». De går inn for å bevare eiendomsskatten for å sikre trygg økonomistyring og tjenestetilbud, men vil øke bunnfradraget for å gjøre skatten mer rettferdig. Valgprogrammets økonomiske politikk ser ut til å vektlegge regional næringsutvikling med Bergen som den «største byen i vestlandsregionen og [...] ønsker å innta den rollen på en positiv, raus og inkluderende måte». Samferdselspolitikken er for det meste flettet inn i partiets miljøpolitikk, men de går inn for større statlig finansiering av veier og veiprisering som et mer rettferdig alternativ til bompenger.

6.2.4 Ny politikk

I klimapolitikken vil de gjøre Bergen til en klimanøytral by innen 2030 og vektlegger den verdensledende kompetansen byen besitter på klimavennlige løsninger. De peker på byluft som et sentralt problem med tre årsaker: trafikk, vedfyring og utslipp fra skip. For å bedre denne situasjonen er miljødifferensierte bompenger og havneavgifter, i tillegg til landstrøm for skip og cruiseskip blant løsningene. I reiselivsnæringen vil de søke om å få lov å innføre en lokal turistskatt som kan dempe de miljømessige konsekvensene av den store turisttilstrømningen. Et klimabudsjett og klimaregnskap for kommunen skal behandles årlig. I transportsektoren er det fokus på utbygging og videreutvikling av bybanen, sammen med en satsing på annen kollektivtransport som buss og hurtigbåt som skal være utslippsfrie. De ønsker å gjøre

bærekraft til et konkurransefortrinn gjennom samarbeid mellom næringsliv og utdanningsinstitusjoner. Partiet ønsker å gjøre Bergen til en plastfri kommune og bedre avfallshåndteringen på en rekke felt. De «vil gjøre det enklere for bergensere å ta miljøvennlige valg i hverdagen». Kommunen skal også stille strenge miljøkrav når de inngår avtaler og gjør innkjøp. Innvandring er ikke del av partiets nasjonale satsinger og tar bare opp en liten del av Ap i Bergen sitt valgprogram hvor de stadfester at «Bergen er en by som alltid har hatt innvandring, noe som har vært med å forme byen til det den er i dag». Programmet forplikter seg til å bosette flyktninger i tråd med anmodninger fra IMDI.

Tabell 4: Viktigste saker for Arbeiderpartiet i Bergen

Velferd	Økonomi	Ny politikk
Lese-, skrive- og regnearanti	Fortsatt eiendomsskatt med lavere sats	Klimabudsjett og -regnskap
Mindre byråkrati for lærere	Konkurransedyktig og bærekraftig næringsliv	Miljødifferensierte bompenger og havneavgifter, landstrøm
Velferdsteknologi og nei til stoppeklokkeomsorg	Regionale næringsklynger	Lokal turistskatt
Oppvekstgaranti, gratis skolemåltid og SFO	Samarbeid mellom næringsliv og utdanningsinstitusjoner	Bybanen
Styrket kommunalt tjenestetilbud	Hele stillinger i kommunen	Bærekraft som konkurransefortrinn
Tilrettelegge sosialhjelpen for å gjøre flere selvhjulpne	Kompetanseheving	Plastfri kommune
Tilrettelagt rusomsorg	Tillitsreform	Strenge miljøkrav ved avtaler og innkjøp
Antall kapitler og standpunkter	9	313

Kilde: Arbeiderpartiet i Bergen (2019)

6.3 Tromsø Arbeiderparti

6.3.1 Programmets struktur

«Tromsø Arbeiderpartis program bygger på de sosialdemokratiske grunnverdiene frihet, likhet og solidaritet» begynner valgprogrammet og fastsetter videre hva disse grunnverdiene innebærer og hvordan de henger sammen. Økende økonomisk ulikhet blir sett på som en trussel for innbyggernes frihet og solidaritet med sårbare mennesker krever offentlige

fellesskapsløsninger som «sikrer en rettferdig fordeling og som trygger gode velferdstjenester for alle». Tromsø Arbeiderparti sitt program begynner med en tredelt innledning som tar for seg «Fremtidens Tromsø», «Fellesskap» og «Folkehelse». Denne vektlegger noen saksområder som går igjen senere i programmet. Fremtidens Tromsø innebærer trygghet for alle, videreutvikling av byen som arktisk hovedstad og å gjøre Tromsø til en plastfri by. Fellesskap innebærer å jobbe for å bekjempe fattigdom og å skape en inkluderende kommune for flyktninger og innvandrere. Folkehelse legger vekt på et bredt folkehelsearbeid og et samarbeid med frivillig sektor. Programmet består av 14 kapitler med 221 politiske standpunkter.

6.3.2 Velferd

I helsepolitikken vil Tromsø Arbeiderparti ha «en sterk kommunal helsetjeneste som må være for alle, der pengene går til helsetjenester og ikke til privatisering og profitt». Kvalitet, effektiv organisering og tett samarbeid mellom ansatte og ledelse er viktige punkter som fremheves. De vil prioritere velferdsteknologi og planlegge fremtidig utvikling av tjenestene. For å bedre ensomhet og livsglede blant eldre vil de jobbe opp mot stiftelsen Livsglede for Eldre som skal gi gode opplevelser for de eldre i hverdagen. Kombinerte eldreboliger og studentboliger blir også foreslått som en løsning både for mangel på boliger for studenter og bedring av eldre sin livskvalitet. Et viktig punkt i helsepolitikken er en tillitsreform som skal avvikle «stoppeklokkeomsorgen» og myndiggjøre fagpersonene gjennom økt økonomisk og faglig ansvar. Dette medfører også en heltidskultur med fast ansatte og slutt på konkurranseutsetting av helse- og omsorgstjenester. Dette kaller de Tromsømodellen. Partiet går eksplisitt imot legalisering av nye rusmidler og vil gi de som mottar behandling en reell mulighet til å etablere seg med bolig, arbeid eller utdanning. I utdanningspolitikken går Tromsø Arbeiderparti inn for en styrking av fellesskolen og «nei til løsninger som sorterer barn ut fra foreldrenes betalingsevner eller religiøs overbevisning. De vil øke antall lærere og støttepersonell i grunnskolen og ha et bedre tverrfaglig samarbeid i skolen, for eksempel gjennom en god skolehelsetjeneste. Gratis skolelunsj og daglig fysisk aktivitet ønsker de også å innføre. Psykiske problemer hos unge skal motvirkes gjennom en god skolehelsetjeneste, som inkluderer en digital e-helsesøstertjeneste. De ønsker å gi garanti om læreplass for lærlinger på offentlige virksomheter og bedre mulighetene for etterutdanning, for eksempel gjennom fagskolen.

I sosialpolitikken mener partiet at «et trygt og robust offentlig sikkerhetsnett er hovedgrunnen til at vi har små forskjeller i Norge» og at «for å få folk ut av fattigdom er det viktig å ha et arbeid å gå til, som er til å leve av». De ønsker å legge til rette for at alle som trenger det får bistand og hjelp til å komme i arbeid og vil samarbeide med NAV for å kartlegge og følge opp fattigdomsproblemer i Tromsø. I familiepolitikken vil Tromsø Arbeiderparti sørge for høy bemannings- og pedagogtetthet og gi gode betingelser for de kommunale barnehagene. Målet skal være 50 prosent pedagogtetthet opp fra 33 prosent og at det skal finnes bedre muligheter for etter- og videreutdanning for assistenter. Det skal også sikres bedre, mer helhetlig og likeverdig kvalitet i SFO-tilbudet med kompetanse hos de ansatte. Søskenmoderasjon skal også gjøre det rimeligere for de med flere barn å få et rimeligere tilbud. Folkehelseiltak går igjen både i barne- og familie-, skole- og helsepolitikken.

6.3.3 Økonomi

I sin økonomiske politikk legger Tromsø Arbeiderparti vekt på byens fortrinn som arktisk kystby med et variert næringsliv og solide offentlige virksomheter innen forskning og forvaltning, og en mangfoldig, ung og velutdannet befolkning. Programmet identifiserer Tromsø som «en liten, men viktig aktør i en stadig mer globalisert verden». Den voksende reiselivsnæringen mener de gir et godt næringsgrunnlag både i byen og distriktene. Den offentlige sektoren i Tromsø er stor, noe de mener er en fordel både for innbyggerne og næringslivet, men derfor vil de også fokusere på vekst i privat sektor og har et mål om 2000 nye private arbeidsplasser innen 2022. Klyngedannelser er et annet tema som tas opp i programmet, noe de vil skal styrke kvaliteten og konkurransekraften i viktige bransjer. Utdannings- og forskningsmiljøene skal også sterkere kobles til kommune, fylke og næring for å utvikle eksisterende og skape nye næringer. Målet til partiet i næringspolitikken er å «legge til rette for sunn vekst og gode rammebetingelser for alle deler av privat næringsliv i kommunen. Fiske- og oppdrettsnæringen blir sett på som en bærebjelke for arbeidsplasser og bosetning i store deler av kommunen og de mener ressursene i havet må forvaltes i fellesskap på en «bærekraftig, forsvarlig måte som kan stimulere til verdiskaping, rekruttering og lokalt eierskap». Ambisjonen om Tromsø som Arktisk hovedstad står sentralt i partiets næringslivspolitik.

I sysselsettingspolitikken ønsker partiet å innføre den såkalte Oslo-modellen som skal «bevare et velordnet arbeidsliv og hindre sosial dumping». Blant punktene i modellen er et krav om

bruk av faste heltidsansatte, lærlingplasser og gode lønns- og arbeidsvilkår. De vektlegger også trepartssamarbeidet som «bærebjelken i norsk arbeidsliv» og at «Tromsø Arbeiderparti har lange tradisjoner for å samarbeide med fagbevegelsen og de ansattes organisasjoner». Et samarbeid med fagbevegelsen og tillitsvalgte er høyt prioritert av partiet. Partiet går aktivt inn for et sterkt offentlig eierskap som skal sikre fellesskapets interesser og vil beholde og videreutvikle de offentlig eide virksomhetene. De går også prinsipielt mot offentlig-private samarbeid med kommersielle aktører som en «grunnleggende dårlig økonomisk ide». Partiet vil bevare eiendomsskatten på samme nivå på grunn av den økonomiske situasjonen og opprettholde og videreutvikle et godt tilbud av offentlige tjenester. I samferdselspolitikken søker partiet en miljøvennlig utvikling med en økt kollektivandel mot 2030. Veiprosjekter skal vurderes ut fra en kost-nytteeffekt både med tanke på næringsutvikling og bosetting. En utvikling av transportårene til nabolandene for å bedre adgang til verdensmarkedene er en annen viktig samferdselssatsing, samt bygging av Nord-Norgebanen.

6.3.4 Ny politikk

I miljøpolitikken vil Tromsø Ap at Tromsø skal være en foregangskommune og «kutte utslipp, begrense forsøpling og ta vare på den lokale naturen og det lokale økosystemet». Hvert år vil de behandle et klimabudsjett og klimaregnskap og lage en plan for videre kutt i utslipp. Som tidligere nevnt vil de gjøre byen til en plastfri by og stille miljøkrav i anbudsprosesser for å nå dette målet. Gjennom bymiljø-avtalen vil partiet legge til rette for miljøvennlig kollektivtransport også utenfor sentrum og vil innføre bysykler i sentrum. De vil samarbeide med partene i arbeidslivet for å legge til rette for grønne arbeidsplasser og støtte bedrifter som satser på grønne næringer eller eksisterende næringer som kutter utslipp. Det er også et uttalt mål om å ha en bærekraftig og miljøvennlig oppdrettsnæring hvor veksten skal skje på lukkede anlegg på land. Programmet diskuterer innvandringspolitikk under kapittelet «Mangfold», men allerede i innledningen gjør de det klart at nøkkelen til vellykket integrering er kunnskap om det norske samfunnet, språkopplæring og forståelse av lover og normer. Partiet sier de vil «arbeide mot enhver form for rasisme og diskriminering». De vil sende en tydelig beskjed til regjeringen om at de vil med på en integreringsdugnad ved å ta imot en andel flyktninger ut fra folketallet i kommunen.

Tabell 5: Viktigste saker for Tromsø Arbeiderparti

Velferd	Økonomi	Ny politikk
Styrke felles helsetjeneste	Arktisk hovedstad	Klimabudsjett og -regnskap
Tillitsreform og Tromsømodellen	Vekst i privat sektor og næringsklynger	Plastfri by
Styrke fellesskolen	Fiskenæring som sikrer bosetning og bidrar til lokal verdiskaping	Miljøkrav ved anbud
Økt kompetanse og tverrfaglig samarbeid i skolen	Bærekraftig vekst i reiseliv og oppdrettsnæring	Kollektivtilbud utenfor sentrum
E-helsesøstertjeneste	Fortsatt sterkt offentlig eierskap	Bysykler
Bekjempe fattigdom	Oslo-modellen og trepartssamarbeid	Trepartssamarbeid om grønne arbeidsplasser
Lærer- og pedagogtetthet	Utvikle veiårer til naboland og Nord-Norgebanen	Integreringsdugnad
Antall kapitler og standpunkter	14	221

Kilde: Tromsø Arbeiderparti (2019)

6.4 Eidfjord Arbeiderparti

Valgprogrammet til Eidfjord Arbeiderparti begynner med en innledning fra ordfører kandidaten som legger fram utfordringene Eidfjordsamfunnet står ovenfor og mulighetene kommunen har. Han uthever at «i ein liten kommune der «alle kjenner alle», er det viktig at dei politiske prosessane fåregår på ein open og ryddig måte» slik «innbyggjarane skal føla seg trygge på at politiske vedtak ikkje baserer seg på vennskap og kjennskap, men på grundige saksframlegg og gode politiske diskusjonar». Dette sier noe om hvor ulik den politiske konteksten er sammenlignet med en stor kommune som Bergen og Tromsø. Programmet er betydelig mindre enn Bergen og Tromsø Arbeiderparti sine programmer med 12 kapitler og 52 standpunkter. Det er langt mindre tekst i programmet som begrunner de politiske standpunktene sammenlignet med programmene fra byene.

6.4.1 Velferdssaker

I helsepolitikken mener Eidfjord Arbeiderparti at «eit velfungerande offentleg helsevesen er garantien for at alle uansett økonomi skal få helsehjelpa dei treng». De vil la de som ønsker å bo hjemme gjøre det så lenge som mulig, få tilbake tannlegetjenesten, ha tilgang på tilrettelagte arbeidsplasser og åpne for e-helsesøster for ungdom, spesielt med fokus på psykisk helse. De

vil også styrke og utvikle den fysikalske tjenesten i samarbeid med nabokommunene. Samarbeid med kommunene Ulvik og Voss blir også sett på som ønskelig og nødvendig for å sikre tilstrekkelige velferdstjenester og for at kommunen skal bestå som egen kommune. For rask saksbehandling og kvalitet vil de også satse på god kompetanse hos de ansatte. Partiet vektlegger at de vil kjempe for desentraliserte tjenestetilbud. Når det gjelder utdanning så gjør partiet det klart at de «trur på offentlege barnehagar og fellesskule». Gode og trygge oppvekstvilkår blir sett på som «grunnlaget for tidleg og sterk Eidfjordidentitet og god integrasjon og vaksen heimflytting». De viktigste familie- og utdanningssakene for Eidfjord Arbeiderparti er en fremtidsrettet skole hvor elever og lærere benytter digitale ressurser, fortsette å støtte kompetanseheving for ansatte, gi elever PC og fortsette med ordningen for varmt måltid og frukt i barnehage og skole. De vil også ha tilpasset opplæring og null toleranse for mobbing.

6.4.2 Økonomiske saker

I den økonomiske politikken har Eidfjord Arbeiderparti et overordnet mål om å etablere Eidfjord som en bostedskommune knyttet til et arbeidsmarked i indre Hordaland. De peker på reiseliv, energi, tjenestesektor, landbruk og småskala produksjon som satsingsområder for Eidfjord og vil legge til rette for lokalt næringsliv med helårsarbeidsplasser og oppstartshjelp med mentorordning. Videre vil de arbeide for lokalisering av statlige arbeidsplasser til Eidfjord og den større arbeidsregionen. Det skal også legges til rette for heltidsarbeidsplasser for ansatte som har ufrivillig deltid. Partiet ønsker også å stå sammen med bøndene for «eit levande og grøderikt landbruk». Samferdselspolitikken skal også bidra til næringslivet og partiet vil prioritere arbeidet med tunneler på Rv7 Hardangervidda som skal gi et bedre grunnlag for helårsarbeidsplasser i hele Hardanger. Bygging av E16 Bergen-Voss ser de også for seg vil øke aktiviteten i kommunen.

6.4.3 Ny politikk

I sin miljøpolitikk skriver de i programmet at «Ingen kan gjera alt, men alle kan gjera litt». De ønsker å bidra til et fremtidig lavutslippssamfunn, og vil fokusere på plastreduksjon, mindre forsøpling og mer rydding i nærmiljøet. De konkrete miljøatsingene til partier er å fullføre gang og sykkelveien mellom bygdene Eidfjord og Øvre Eidfjord, en årlig aksjon for rydding av forsøpling, etablere støtteordninger for energitiltak i boliger, at kommunen skal bruke el-bil

der det er hensiktsmessig og arbeide for en klimavennlig cruisenæring. Programmet snakker ikke om innvandring eller integrering, med unntak av for tilflyttere.

Tabell 6: Viktigste saker for Eidfjord Arbeiderparti

Velferd	Økonomi	Ny politikk
Få tilbake tannlegetjeneste	Bostedskommune i indre Hordaland	Gang og sykkelvei
E-helsesøster	Helårsarbeidsplasser	Årlig ryddeaksjon
Samarbeid med nabokommuner	Lokalisering av statlige arbeidsplasser	Støtteordninger for energitiltak for boliger
Digital skole	Heltidsstillinger	El-bil i kommunen
God kompetanse	Stå sammen med landbruket	Klimavennlig cruisenæring
Varmt måltid og frukt	Tunneler på Rv7 Hardangervidda	
Antall kapitler og standpunkter	12	52

Kilde: Eidfjord Arbeiderparti (2019)

6.5 Hasvik Arbeiderparti

Hasvik Arbeiderparti begynner valgprogrammet sitt med slagordet «Vi tar Hasvik videre...». Målet deres er at «Hasviksamfunnet skal være et sterkt og solidarisk fellesskap med frihet og trygghet for enkeltmennesket». De viser til at de allerede har styrt kommunen i 12 år og oppnådd gode resultater. Programmet består av fire kapitler og 70 politiske standpunkter. De fire kapitlene er samferdsel og infrastruktur, offensiv næringspolitikk, kommunalt tjenestetilbud og bolyst i Hasvik. Som for Eidfjord-programmet er det ikke mye tekst som begrunner de ulike politiske standpunktene.

6.5.1 Velferdssaker

«Hasvik Arbeiderparti setter enkeltindivid og likeverd i fokus» skriver de i innledningen til kapittelet om det kommunale tjenester. Videre vektlegger de forutsigbarhet og et godt samspill mellom folkevalgte, administrasjonen og tillitsvalgte som nødvendig for å oppnå denne forutsigbarheten. Partiet vil opprettholde skole- og barnehagetilbudet i alle de tre bygdene og ha et «digitalt løft» både i skole og barnehage. Rekruttering, stabilisering og kompetanseheving av personell er viktig både i skolene, barnehagene og i helsesektoren. Velferdsteknologi tilpasset brukerne skal være tilgjengelig både for hjemmeboende og de som bor på institusjon og kvaliteten skal være tilpasset den enkelte bruker. Både eldre og mennesker med nedsatt

funksjonsevne skal kunne bo hjemme lengst mulig. Interkommunalt samarbeid skal styrke tjenestetilbudet der det er behov. For elever skal det tilbys kommunale stipend, mens ungdom under 25 år skal få 25% redusert husleie på kommunale boliger. De vil også oppgradere skoler, barnehager og kommunale bygg.

6.5.2 Økonomiske saker

Hasvik er en fiskerikommune og det er dette som ligger til grunn for Hasvik Arbeiderparti sin politikk. De ønsker å flytte kvotegrensen vest for Loppa kommune. Reiselivsnæringen har derimot også vokst de siste årene og har en reiselivssatsing som heter «Storfiskens rike», mens fiskeindustrien har gått ned over tid. Både fiskenæringen og reiselivsnæringen skal utvikles med fokus på bærekraft og lokal verdiskaping. De ønsker å gi økonomisk støtte til kjøp av fiskebåter og kvoter gjennom et kommunalt næringsfond og Sørvær Kystfiske Invest, det såkalte Riston-fondet hvor kommunen sitter med 49 prosent av aksjene (Sørdahl 2015). I reiselivsbransjen vil de ha på plass et regelverk mot useriøse aktører. Settefisk og oppdrettsnæringen skal også legges til rette for. De mer generelle næringslivssatsingene involverer kompetansetiltak for å kartlegge utdanningsbehovet i kommunen og næringslivet, tilby desentraliserte utdanningstilbud i Hasvik og tilby lærlingplasser i kommunen og det lokale næringslivet. I programmet erklærer de at «arbeid til alle er et grunnleggende mål for Arbeiderpartiet, både nasjonalt og lokalt». Dette skal oppnås gjennom å «jobbe målrettet for å sikre og videreutvikle allerede etablerte arbeidsplasser, samt støtte aktører som vil etablere ny virksomhet i kommunen».

6.5.3 Ny politikk

Miljøpolitikken til Hasvik Arbeiderparti er knyttet til næringspolitikken og å skape bolyst i kommunen. Fiskerinæringen, reiselivsnæringen og settefisk/oppdrettsnæringen skal bygge på bærekraft og miljø, uten at de går mer detaljert inn i hva dette innebærer. Miljøtiltak som skal skape bolyst i Hasvik er et helhetlig miljøfokus, avfallshåndtering i havnene, rydding i fjærene, miljøstasjon og et begrenset marint vern av Loppshavet. Innvandring er ikke nevnt i programmet.

Tabell 7: Viktigste saker for Hasvik Arbeiderparti

Velferd	Økonomi	Ny politikk
Forutsigbarhet og samspill	Økonomisk støtte til fiskere	Miljøfokus i næringslivet
Opprettholde skoler og barnehager	Flytte kvotegrense	Avfallshåndtering
Rekruttering, stabilisering og kompetanseheving av personell	«Storfiskens rike»	Rydding i fjærer
Velferdsteknologi	Settefisk og oppdrett	Miljøstasjon
Interkommunalt samarbeid	Kompetanse	Begrenset marint vern
Kapittel og standpunkter	4	70

Kilde: Hasvik Arbeiderparti (2019)

7. Diskusjon – hva viser programmene?

7.1 Introduksjon

I diskusjonen kommer jeg til å fokusere på to sider ved programmene: det manifeste politiske innholdet og det underliggende ideologiske innholdet. Den første delen tar for seg det politiske innholdet hvor jeg diskuterer funnene opp mot hjertesakene, valgkampens dagsorden og partiets sakseierskap. Jeg kommer til å bruke den samme inndelingen som med hjertesakene. Det ideologiske innholdet vil deretter bli drøftet opp mot skillelinjemodellen med et mål om å få frem de ideologiske forskjellene mellom programmene. Det er fraværet og tilstedeværelsen av ideologiske uttrykk, og ikke forskjeller i ideologisk uttrykk, som er den mest fremtredende forskjellen mellom programmene.

Før jeg begynner å diskutere kommuneprogrammene vil jeg gjøre det klart hvilke politiske satsinger fra det nasjonale programmet jeg tar utgangspunkt i denne diskusjonen. De to nasjonale politiske dokumentene presentert i forrige kapittel har en stor grad av overlapp og noen saker er ikke relevante for kommunepartiene. Derfor vil jeg under presentere en oversikt som viser klart hvilken nasjonal politikk det er jeg refererer til når jeg snakker om de nasjonale satsingene.

7.2 De nasjonale satsingene ved valget 2019

Det er to dokumenter som er utgangspunktet for Arbeiderpartiets nasjonale politikk, partiprogrammet 2017 og et manifest i forkant av kommune- og fylkestingsvalg 2019. Partiprogrammet er det mest autoritative dokumentet ettersom innholdet er mer synlig i mediene og skal gjelde for perioden 2017 til 2021. Manifestet fra 2019 knytter de politiske hovedsakene fra 2017 direkte til lokalvalget 2019. Mange av de samme satsingene er med i begge dokumentene, men mer rettet mot det som er mulig å oppnå på kommunalt nivå. Innvandringspolitikk er fraværende både fra hovedsatsingene i partiprogrammet og 2019-manifestet, så «ny politikk»-kategorien vil hovedsakelig handle om miljøpolitikk. Innvandringsaker vil bli diskutert kort der det kommer til uttrykk i programmene. Jeg presenterer en tabell under med en oversikt over de nasjonale satsingene diskusjonen tar utgangspunkt i.

Tabell 8: De aktuelle politiske satsingene 2019

Velferd	Økonomi	Miljø
Nei til privatisering	Faste, hele stillinger	Nå klimamål innen 2030
Kvalitetsreform i eldreomsorg	Kompetansereform	Grønne arbeidsplasser
Bedre eldreomsorgen	Arbeidsvilkår og læreplasser hos leverandører	Klimavennlig transportsektor
Styrke fellesskolen, gratis måltid, gratis SFO	Gode rammer for næringslivet, næringsklynger og fortrinn	Gjenvinning, gjenbruk og kildesortering
Økt kompetanse i barnehagen	Bevare offentlig eierskap	Rapportere klimakutt årlig
Lettere å kombinere trygd og arbeid, jobbgaranti		Bruke innkjøpsmakt

7.3 Variasjoner i velferdspolitikken

7.3.1 Helse

Både Bergen og Tromsø Ap nevner privatisering av velferdstjenester i programmene. Mens Ap i Bergen går mot privatisering i konkrete velferdstjenester og viser til at de har tatt tilbake to private sykehjem og hjemmesykepleien til kommunen, stiller Tromsø Ap seg negativ til privatisering av velferdstjenester mer generelt og viser til dårligere lønns- og arbeidsvilkår som en viktig årsak til at privatisering og konkurranseutsettelse er uønsket. Selv om Eidfjord Ap sier i programmet at de er for et velfungerende offentlig helsevesen er det ingenting uttrykker at privatisering er et aktuelt tema i kommunen. Hasvik nevner heller ikke privatisering som en aktuell politisk sak. I eldreomsorgen er det igjen Bergen og Tromsø Ap som går inn for reformer i eldreomsorgen. Tillitsreformen er allerede innført i eldreomsorgen i Bergen, men ønskes utvidet til andre deler av kommunen, mens Tromsø vil innføre den i eldreomsorgen i kommende periode. Eidfjord og Hasvik Ap fokuserer derimot på opprettholdelse og interkommunalt samarbeid som et tiltak for å sikre kvalitet i velferdstjenestene, og det virker som om opprettholdelse av kompetanse heller enn utvidelse av kompetanse er det som gjelder for de små kommunene. Velferdsteknologi blir nevnt i alle programmene utenom av Eidfjord Ap, noe som tyder på at velferdsteknologi i eldreomsorgen også er relevant i perifere kommuner. Forskjellen i helsepolitikken er klarest mellom byene og bygdene, hvor reformer og privatisering bare ser ut til å være aktuelle saker i byene.

Utdanning

Spørsmålet om fellesskole tar opp av Tromsø og Eidfjord Ap. Tromsø Ap forsvarer fellesskolen som viktig for å lære grunnleggende verdier og hindrer sortering ut fra foreldres inntekt eller religiøs overbevisning. Eidfjord Ap vektlegger utvikling av Eidfjordidentitet som viktig og knytter dette til fellesskolen. Ap i Bergen nevner ikke fellesskolen ved navn, men er det eneste av partiene som går inn for en lese-, skrive- og regnearanti. At ingen andre programmer nevner denne garantien, som kan bety at dette er et forslag som Ap i Bergen fikk gjennomslag for nasjonalt, men det er vanskelig å vite basert på de fire programmene. Gratis måltid var et av de mer synlige tiltakene til Arbeiderpartiet under valget 2019, men er bare med i programmene til Bergen og Tromsø Ap. Eidfjord Ap nevner de vil fortsette den eksisterende ordningen med varmt måltid og frukt i skole og barnehage, mens Hasvik Ap ikke nevner det i det hele tatt. Alle partiene går inn for å forbedre SFO-tilbudet, men bare hos Ap i Bergen at gratis SFO er et mål. Her viser partiet til at nasjonal finansiering er nødvendig, så de går inn for styrke andre rabattordninger. Tromsø Ap går inn for søskenmoderasjon i SFO, slik det blir billigere for de med flere barn. Kvalitet og pris i SFO-tilbudet er viktige for både Tromsø og Bergen Ap, mens Hasvik prioriterer opprettholdelse av SFO-tilbudet i alle tre bygdene og Eidfjord Ap bare forplikter seg til generell kompetanseheving i barnehage, skole og SFO. Digitalisering i skolen går igjen i alle programmene utenom Tromsø, men dette var heller ikke blant satsingene inn mot valget 2019. I utdanningspolitikken er forskjellene noe mer uklare. Ap i Bergen ser ut til å inkludere de nasjonale prioriteringene i størst grad, mens Eidfjord og Hasvik Ap ser ut til å prioritere etter lokale forhold i større grad.

Sosial

Trygdeordninger kommer bare til uttrykk hos programmene til Bergen og Tromsø Ap, og er bare tilstede i programmene til Eidfjord og Hasvik Ap i form av boligpolitikk. Ap i Bergen har her en politikk som samsvarer mest med den nasjonale politikken med mer fokus på jobb og tilrettelagt trygdeordninger, mens Tromsø Ap er vagere i hvilke konkrete tiltak de vil iverksette. Det er likevel nevneverdig at Tromsø Ap går inn for å «bekjempe fattigdom», altså at de legger høye ambisjoner for politikken sin. Tromsø Ap er også det eneste programmet som peker ut økende økonomisk ulikhet som et sentralt samfunnsproblem. Det ser ikke ut til at trygd og økonomisk ulikhet er aktuelle saker i småkommunene.

Familie

Ap i Bergen er det partiet som markerer seg sterkest i familiepolitikken med et mål om gratis barnehager, men viser igjen til at dette krever statlig finansiering. Dette går lenger enn hva Arbeiderpartiet har gått inn for nasjonalt. Når det gjelder kvalitet i barnehagen går både Bergen og Tromsø Ap inn for at halvparten av ansatte i barnehagen skal være pedagoger, mens Hasvik og Eidfjord Ap uttrykker seg vagere, med løfter om kompetanseheving for ansatte. Hasvik Ap er også opptatt av opprettholdelse av barnehagetilbud i alle bygdene.

Hjertesakene i velferden?

Basert på funnene fra hjertesaksanalysen forventet jeg at helse skulle være mer fremtredende i bygdene og utdanning i byene. Sett under ett er de nasjonale politiske prioriteringene på alle felt mer omfattende i byene og mindre i småkommunene, men årsaken til utdanning som en sterk hjertesak i byene kan være knyttet til høyere utdanning som bare er relevant i bykommunene, mens utdanning fokuserer på grunnskolen og SFO i småkommunene. En annen forventning fra hjertesaksanalysen var at sosialpolitikk ville være mer fremtredende i Tromsø, noe jeg mener programmet reflekterer gjennom mer ambisiøse omfordelende mål. Selv om den nasjonale satsingen på tilpasset trygd for unge og jobbgaranti ikke er med i programmet, uttrykker Tromsø Ap et sterkt engasjement rundt økonomisk ulikhet og fattigdom som ikke er like fremtredende hos Ap i Bergen, og spesielt ikke hos Eidfjord og Hasvik Ap. Det virker som opprettholdelse og forutsigbarhet er sentralt i Hasvik og Eidfjord, mens den nasjonale politikken er mer fremtredende i byene.

Tabell 9: Velferdspolitik nasjonalt og lokalt

Nasjonale satsinger	Bergen	Tromsø	Eidfjord	Hasvik
Styrke felles helsetjeneste	Kommunale sykehjem, bedre kommunalt tilbud	Styrke kommunal helsetjeneste, ikke privatisere	Velfungerende offentlig helsevesen	Interkommunalt samarbeid, lokalt tjenestetilbud
Kvalitetsreform i eldreomsorg	Utvide tillitsreform til andre deler	Tillitsreform i eldreomsorgen	Interkommunalt samarbeid	Rekruttering, stabilisering og kompetanseheving
Bedre eldreomsorg	Foregangskommune på velferdsteknologi	Velferdsteknologi i helse og omsorgstjeneste	Sikre god alderdom, eldre bo hjemme	Velferdsteknologi, eldre bo hjemme
Styrke fellesskolen	Lese-, skrive- og regnearanti, digital kompetanse og mindre byråkrati	Styrke fellesskolen, flere lærere og pedagogisk støttepersonell	Fremtidsrettet skole med digitale verktøy, kompetanseheving	Oppretthold barnehage- og skoletilbud alle bygdene, digitalt løft
Mer kompetanse i barnehagen	Gratis barnehage, mangfold	Høy bemannings- og pedagogtetthet	Kompetanseheving for ansatte	Rekruttering, stabilisering og kompetanseheving
Bedre trygd for unge	Ny modell for sosialhjelp	Kartlegge og følge opp fattigdom	-	-

7.4 Variasjoner i den økonomiske politikken

Blant partiets satsinger er det bare kategoriene arbeid og næring man finner igjen blant de nasjonale prioriteringene. Skatter og avgifter er ikke blant partiets satsinger, mens samferdsel er knyttet til miljøpolitikken. Dette kan henge sammen med at dette er begge saksområder som er mer populære på høyresiden enn venstresiden, mens arbeid er mest populært hos Arbeiderparti-velgere. Derfor kommer jeg bare til å diskutere arbeid og næring som egne avsnitt, mens samferdsel vil bli diskutert sammen med miljøpolitikken. Skatter og avgifter er bare uttrykt gjennom bevaring av eiendomsskatt i Bergen og Tromsø, men ellers er fraværende.

7.4.1 Arbeid

Hele, faste stillinger står sentralt i programmene til Tromsø og Bergen Ap. Mens Ap i Bergen vil at hele og faste stillinger skal være hovedregelen i kommunen og styrke kommunens bemanningssentral, vil Tromsø innføre det de kaller Tromsømodellen og skape en heltidskultur i kommunen. Eidfjord Ap går også inn for å erstatte ufrivillig deltid med heltidsstillinger, mens Hasvik Ap ikke nevner heltid som et aktuelt tema. Med tanke på partiets langvarige styre i kommunen er det mulig dette ikke er en aktuell sak lenger. Når det gjelder krav om gode arbeidsvilkår og læreplasser hos leverandører til kommunen er det Bergen og Tromsø Ap som har inkludert dette i programmene sine. Her vil jeg argumentere for at Tromsø Ap går lenger enn Ap i Bergen ved at de ønsker å innføre den såkalte Oslo-modellen. Den fremstår som en mer omfattende modell for å sikre krav om gode lønns- og arbeidsvilkår. Det kommer derimot klart fram at begge partiene prioriterer dette høyt. Hasvik Ap tar delvis opp dette i programmet ved å gå inn for at både kommunene og næringslivet skal tilby lærlingplasser og vil motvirke useriøse aktører i den voksende reiselivsbransjen. Eidfjord Ap tar ikke for seg denne satsingen i sitt program. Kompetanse er et tema som går igjen i alle programmene, men ingen går inn for noen kompetansereform i arbeidslivet. Både Bergen og Tromsø Ap vektlegger tettere samarbeid med næringslivet og utdanningsinstitusjoner, samt flere praksisplasser i kommunen for studenter. I småkommunene står studiesentre sentralt. Sysselsettingspolitikken ser ut til å være mer omfattende i byene enn småkommunene og hele faste stillinger et viktigere tema, mens kompetanse i arbeidslivet er noe som alle kommunene tar for seg.

7.4.2 Næring

Næringsutvikling er viktig i alle kommunene med et fokus på å skape arbeidsplasser. Ap i Bergen setter fokus på et konkurransedyktig og bærekraftig næringsliv og arbeid til alle. Næringspolitikken har også et klart regionalt perspektiv, hvor Bergen ønsker å være sentrum for næringsutvikling i hele Vestlandet. Tromsø Ap har på den andre siden et overordnet fokus på å utvikle Tromsø som Arktisk hovedstad og næringsutviklingen reflekterer dette med et fokus på Tromsø-regionen og ikke hele landsdelen. Klynge-dannelser er viktige i både Tromsø og Bergen Ap sine programmer, men er fraværende fra programmene til Hasvik og Eidfjord Ap. Klyngeeffekter er sannsynligvis ikke en faktor i småkommunene fordi næringslivet er så lite at reelle klyngeeffekter er urealistiske. Eidfjord Ap legger derimot vekt på kommunen som bostedskommune i en større arbeidsregion i indre Hordaland og partiet vil at kommunen

skal jobbe opp mot denne regionen. Hasvik Ap vektlegger fisket som kommunens sentrale næring, men søker å utvikle andre næringer som reiseliv og oppdrett. Hasvik Ap fokuserer i motsetning til Eidfjord Ap bare på næringslivet innad i kommunen. Dette kan være en konsekvens av de store avstandene i nord og at Hasvik ligger alene på en øy.

I småkommunene er det en klar forbindelse mellom samferdsel og næringsliv. At Eidfjord Ap ønsker tunneler på Rv7 Hardangervidda og Hasvik Ap oppgradering av havner og fergeforbindelse til fastlandet for å skape arbeidsplasser og næringsutvikling vitner om dette. Disse satsingene på samferdsel avgjøres av staten og fylkeskommunen, så partiene kan bare forplikte seg til å «jobbe for» å gjennomføre det. Hasvik ser ut til å sitte på flere ressurser enn Eidfjord med et kommunalt næringsfond og fondet Sørvær Kystfiske Invest, som gir partiet større handlingsrom til å satse. Til tross for at Eidfjord er landets tredje første kraftkommune, kommer ikke dette til syne i programmet, men det kan hende det ikke er en aktuell sak i lokalpolitikken. Når det gjelder offentlig eierskap over ressurser og næringer er dette noe som igjen bare kommer til uttrykk hos Bergen og Tromsø Ap. Tromsø Ap uttrykker seg derimot mye mer konsekvent i sitt forsvar av offentlig eierskap og dedikerer et eget avsnitt av programmet til dette. Næringspolitikk er fremtredende i alle programmene, men utgjør en større andel av småkommunenes programmer og virker klart knyttet til opprettholdelse av bosettingsgrunnlaget i kommunen, mens de sentrale kommunene fokuserer på å styrke byenes plass i regionen, landet og internasjonalt.

Økonomiske hjertesaker i programmene

Den klareste forskjellen mellom sentrum-periferi når det gjelder økonomi er sysselsettingspolitikkenes fokus på næringsutvikling i utkantkommunene som betinget av samferdsel og bolyst, mens de sentrale kommunene legger opp til en mer ambisiøs sysselsettingspolitikk og næringsutvikling knyttet til miljø og utdanning. Forskjeller mellom sørvest og nord er uklare. En forventning om større fokus på arbeid i sørvest enn i nord finner jeg ikke noe medhold i. Det er forskjellen mellom by og land som overskygger den mellom landsdelene.

Tabell 10: Økonomisk politikk nasjonalt og lokalt

Nasjonale satsinger	Bergen	Tromsø	Eidfjord	Hasvik
Hele, faste stillinger	Hele og faste stillinger, vikarbyråer	Tromsømodellen, heltidskultur	Helårsarbeidsplasser, heltidsstillinger	-
Arbeidsvilkår og læreplasser	Strengt regler for arbeidsvilkår og læreplasser ved anbud og innkjøp	Oslo-modellen og fokus på trepartssamarbeid	-	Lærlingplasser i kommunen og lokalt næringsliv
Kompetanse-reform i arbeidslivet	Samarbeid, mulighet for etter- og videreutdanning	Tilrettelegge etter- og videreutdanning, tiltrekke kompetanse	Kompetanseheving gjennom studiesenteret	Kartlegge utdanningsbehov
Gode rammer for næringslivet	Motor for utvikling av Vestlandet, utvikle næringsklynger	Arktisk hovedstad, fiskeri, havbruk og maritim industri, vekst i privat sektor	Arbeidsregion i Indre Hardanger, statlige arbeidsplasser	Kommunalt næringsfond og Sørvær Kystfiske Invest
Offentlig eierskap	Beholde eierandeler i KS og IKS	Sikre sterkt offentlig eierskap	-	-

7.5 Variasjoner i miljøpolitikk og innvandring

Et problem ved denne analysen er fraværet av innvandringspolitikk blant partiets nasjonale prioriteringer. Derfor kommer denne delen av diskusjonen til å primært ta for seg miljøpolitikk i de ulike kommunene. Jeg kommer derimot til å kort diskutere holdningene til innvandring i programmene når jeg diskuterer det ideologiske aspektet ved dem. Jeg deler her opp diskusjonen om miljøpolitikk inn i tre deler: utslippskutt, miljøpolitikk i næring og samferdsel og til slutt gjenvinning, gjenbruk og kildesortering. På denne måten ønsker jeg å belyse ulike deler av kommunenes miljøatsinger.

7.5.1 Utslippskutt

Både Ap i Bergen og Tromsø Ap ønsker å innføre budsjett og regnskap for utslippskutt som skal behandles årlig. Dette kommer ikke frem i programmene til Eidfjord og Hasvik Ap. Ap i Bergen går så langt som å erklære at de vil at Bergen skal være en klimanøytral by innen 2030,

noe som reflekterer det nasjonale målet om å nå Norges klimamål innen 2030. Tromsø Ap kommer ikke med et slikt mål, men deres mål om å bli en foregangskommune på miljø og klima viser også hvordan miljøpolitikk spiller en viktig rolle for partiet. Hasvik Ap nevner ikke utslippskutt i sitt program, mens Eidfjord Ap mener at kommunen kan bidra til et fremtidig lavutslippssamfunn. Partiet vektlegger derimot plastreduksjon og rydding i nærmiljøet som konkrete bidrag.

7.5.2 Miljøpolitikk i næring og samferdsel

Alle programmene henviser til klimatiltak i næringslivet, mens samferdselspolitikk er nært knyttet til miljøpolitikk i byene. Dette er ikke overraskende ettersom det særlig er kollektivtransport som står sentralt i bypartienes samferdselspolitikk. Samferdselspolitikken til Eidfjord og Hasvik Ap omhandler hovedsakelig utbygging av infrastruktur som vei og havner. Ap i Bergen knytter miljøpolitikken både til samferdsel og næringsliv og legger opp til en satsing på energiklynge som et konkret tiltak. Tromsø Ap satser på samarbeid med partene i arbeidslivet for å skape grønne arbeidsplasser og bærekraftig vekst i fiskeri- og oppdrettsnæringen. Begge byene har altså en sterk miljøprofil i næringspolitikken sin. Eidfjord Ap skriver at de vil jobbe for en mer klimavennlig cruisenæring, men dette er vanskelig å se for seg at det er mye Eidfjord kan gjøre på egen hånd her. Hasvik Ap nevner miljø og bærekraft i forbindelse med næringsssatsingene sine, men går ikke inn på hva dette faktisk innebærer.

Når det gjelder samferdsel fokuserer Ap i Bergen mest på bybanen, men presenterer også økt bruk av nullutslippsteknologi i andre deler av samferdselssektoren, som landstrøm i havnene. Tromsø Ap vektlegger veiutbygging til distriktene mer enn Ap i Bergen, men også her spiller miljøet en viktig rolle i samferdselspolitikken. Tromsø Ap legger vekt på bymiljøavtalen som en betingelse for satsing på samferdsel og miljøhensynene her som viktige. Bymiljø-avtalen er en avtale mellom staten og de største byene som legger opp til statlig finansiering av samferdselsprosjekter i byene (regjeringen.no). Bysykler er et av de konkrete tiltakene Tromsø Ap foreslår, noe som allerede er innført i Bergen. Eidfjord og Hasvik Ap sin samferdselspolitikk handler i liten grad om miljø og klima. Eidfjord Ap sitt eneste klimarettede samferdselspolitikk er bygging av gang og sykkelvei og bruk av el-bil i kommunen der det er hensiktsmessig. Igjen viser dette hvordan miljøpolitikk spiller en helt sentral rolle for bypartiene, men en langt mindre viktig rolle for partiene i småkommunene.

7.5.3 Gjenvinning, gjenbruk og kildesortering

Ordninger for gjenvinning, gjenbruk og kildesortering ser ut til å være et punkt for den nasjonale politikken har er reflektert hos alle partiene. Alle partiene nevner tiltak for bedre avfallshåndtering, men Tromsø og Bergen Ap ser ut til å være mer ambisiøse. Begge programmene ønsker at kommunen skal bli plastfrie. Sammenlignet med dette fokuserer Hasvik og Eidfjord Ap mer på rydding i nærmiljøet. Det kan tenkes at dette er tiltak som krever færre ressurser og mindre kompetanse for å gjennomføre, samtidig som ryddeaksjoner reflekterer en sterkere dugnadsvilje i de små samfunnene.

7.5.4 Hjertesaker og ny politikk

Som jeg har diskutert ovenfor ser miljøpolitikk til å prioriteres sterkere i byene enn i småkommunene. Dette stemmer overens med forventningene fra hjertesakene som viste en langt lavere interesse for miljøpolitikk i rurale strøk. Det virker derimot som om både Bergen og Tromsø Ap har en sterk interesse for miljøpolitikk som ligger nært opp mot den nasjonale politikken. Lite tyder på at miljøpolitikk er mindre viktig for Tromsø Ap enn for Ap i Bergen.

Tabell 11: Ny politikk – miljøpolitiske satsinger

Nasjonale satsinger	Bergen	Tromsø	Eidfjord	Hasvik
Nå Paris-avtalen	Klimanøytral by innen 2030	Lage en plan for hvordan kutte utslipp	«Ingen kan gjera alt, men alle kan gjera litt»	Helhetlig miljøfokus
Rapportere utslipp årlig	Årlig klimabudsjett og klimaregnskap	Behandle klimabudsjett og -regnskap årlig	-	-
Grønne arbeidsplasser	Energiklynge med klimavennlige arbeidsplasser	Legge til rette for grønne arbeidsplasser med trepartssamarbeid	Arbeide for klimavennlig cruisenæring	Bærekraft og miljø i fokus for næringssatsing
Utslippsfri transportsektor	Mer bybane og buss, nullutslippsteknologi	Bysykler og bymiljøavtale	Gang og sykkelsti, el-bil i kommunen	-
Gjenvinning, gjenbruk og kildesortering	Plastfri kommune	Plastfri kommune	Årlig ryddeaksjon	Avfallshåndtering i havn og rydding i fjærene

7.6 Hva har dette så si for dagsorden og sakseierskap?

Det er ikke realistisk å forklare dagsorden og sakseierskap i lokalvalget 2019 basert på programmene innhold, men de kan si noe om hva partiets strategi var for å få sine saker på dagsorden og hvilke saker de søkte å bygge tillit til. Det kommer ganske klart fram at miljøpolitikk sto høyere på dagsorden i byene enn småkommunene, mens samferdsel ser ut til å være høyere på den lokale dagsorden i småkommunene. Som vi har sett fra tidligere valganalyser har Arbeiderpartiet hatt et bredt sakseierskap særlig knyttet til velferden og sysselsetting. Selv om dette er tilfelle i landet som helhet, er det ikke sikkert dette er tilfellet i den enkelte kommune. Miljøpolitikken er et område hvor Arbeiderpartiet har hatt et særlig svakt sakseierskap, også blant sine egne velgere. Det ser ut til at det er særlig miljøpolitikken som er påvirket av de ulike lokale kontekstene, men fokuset i sysselsettingspolitikken på næring heller enn arbeidsvilkår i småkommunene er også interessant. Med tanke på partiets dårlige valgresultat både i 2017 og 2019 er det fristende å tolke prioriteringen partiet har gjort nasjonalt som en mislykket strategi, men det er lite programmene kan fortelle oss om hvorvidt

dette var tilfellet. De ulike partienes posisjon i forkant av valget er en annen interessant faktor som spiller inn på partiets sakseierskap og hvordan det påvirkes av lokale forhold. Både i Bergen og Tromsø satt partiet i koalisjoner med mindre partier, men mot ulike retninger. Dette bidrar til å påvirke oppfatningen av partiets politikk ettersom de må forsvare beslutninger og kompromisser partiet har vært med på. Eidfjord Ap var i opposisjon i forkant av valget og det kan tenkes at partiet hadde mer rom til å kritisere den sittende ordføreren. En avisartikkel i Hardanger Folkeblad fra før valget 2019 argumenterer derimot for at valget var i stor grad preget av å være et personvalg, heller enn å handle om sakene (Lund 2019a). Hvis sakene er mindre viktige i mindre kommuner, er da også valgprogrammet en mindre viktig kilde til lokalpolitikken. Hasvik Ap er et interessant tilfelle hvor Arbeiderpartiet har vært ved makten i 12 år og hadde flertall i kommunestyret i forkant av valget. Etter lokalvalget 2019 satt partiet fortsatt med flertall i kommunestyret. Hvis partiet kunne forvente en slik seier, så stiller det også spørsmål ved hva valgprogrammets funksjon var.

7.7 Ideologi i programmene

Nå skal jeg diskutere hvordan ideologi kommer til uttrykk i programmene. Som jeg har tatt opp i teorikapitlet er det offentlig-privat, religiøs-sekulær, vekst-vern, innvandring-solidaritet og sentrum-periferi som er de viktigste ideologiske skillelinjene i norsk politikk. Av disse er det offentlig-privat skillelinjen som Arbeiderpartiet er knyttet til, selv om den ikke er identisk som den eldre skillelinjen mellom arbeidstakere og arbeidsgivere som Arbeiderpartiet vokste frem av (Aardal 1994). Hovedfokuset for denne delen av analysen kommer derfor til å fokusere på denne. Jeg skal gå gjennom hvordan programmene reflekterer de ideologiske skillelinjene. Til slutt skal jeg diskutere hvordan sentrum-periferi motsetninger kommer til uttrykk i programmene og hvorvidt den er mer knyttet til de historiske periferiene (sørvest og nord) eller mellom utkant-pressområde perspektivet.

7.7.1 Offentlig-privat

Offentlig-privat skillelinjen defineres av holdninger til to spørsmål: offentlig eierskap i næringslivet og økonomisk omfordeling. Arbeiderpartiet er klart i favør av en sterk statlig tilstedeværelse i økonomien og økonomisk omfordeling gjennom skatt og gode lønns- og arbeidsvilkår. Det er å forvente at kommunepartiene ikke avviker for mye fra moderpartiets ideologiske orientering, men det kan tenkes at de tilpasser seg ideologisk til den lokale

velgerbasen. En forventning her er at partiene i nord er mer radikale enn de i sørvest, ettersom det historisk sett har vært en klassepolarisert landsdel. Det er også forventet at ideologi ikke kommer til uttrykk like sterkt i småkommunepartiene sammenlignet med partiene i byene. Jeg kommer til å vurdere ideologiens uttrykk ut fra partienes standpunkter til privatisering, kommersielle skoler, offentlig eierskap og økonomisk ulikhet.

Det virker som om Tromsø Ap er mer tydelig offentlig-orientert med en klar motstand mot privatisering og konkurranseutsetting i sentrale velferdstjenester og også andre områder der det fører til dårligere lønns- og arbeidsvilkår. Ap i Bergen går imot privatisering av enkelte velferdstjenester som barnevernet, men det er uklart om partiet er mot privatisering i alle tjenester. Privatisering tas ikke opp i programmene til Eidfjord og Hasvik Ap, men Eidfjord sier de støtter et offentlig helsevesen og Hasvik Ap skriver at de tror på fellesskapsløsninger. I spørsmålet om kommersielle skoler er det igjen Tromsø som er klarest på at de ikke ønsker fellesskole og ikke private skoler, religiøse eller ikke. Ap i Bergen tar ikke opp spørsmålet om private skoler i programmet. Dette er igjen ikke et synlig tema for småkommunene og Eidfjord Ap sier ikke mer enn at de tror på fellesskole. I spørsmål om offentlig eierskap går Ap i Bergen inn for å beholde eierandeler i sentrale bedrifter, en implisitt støtte til offentlige eierskap, men Tromsø Ap har et eget avsnitt i programmet som forsvarer offentlig eierskap som viktig for å ta være på fellesskapets interesser. Tromsø Ap ønsker også å bekjempe økende økonomisk ulikhet, noe de nevner i begynnelsen av programmet. Ap i Bergen vektlegger at de vil ha en by med små forskjeller, men uttrykker seg ikke om økonomisk ulikhet spesifikt. Eidfjord og Hasvik Ap nevner verken holdninger til offentlig eierskap eller økonomisk ulikhet, antakeligvis fordi dette ikke er på dagsorden i kommunene.

Tabell 12: Offentlig-privat skillelinjen

Nasjonale satsinger	Privatisering	Kommersielle skoler	Offentlig eierskap	Økonomisk ulikhet
Bergen	Mot i spesifikke tjenester	Uklar	Bevare eierandeler	Små forskjeller, rettferdig fordeling
Tromsø	Mot, samarbeide med ideelle	Nei, heller ikke religiøse	Positiv, skal ta vare på fellesskapets interesser	Bekjempe økonomisk ulikhet
Eidfjord	For offentlig helsevern	Fellesskole	-	-
Hasvik	-	-	-	-

7.7.2 Andre skillelinjer

Skillelinjene religiøs-sekulær og innvandring-solidaritet kommer i liten grad til uttrykk i programmene og har ikke en fremhevet plass i det nasjonale programmet heller. Derfor vil de kort bli behandlet her. Ap i Bergen og Tromsø Ap uttrykker klare sekulære, vern-orienterte og innvandringspositive posisjoner, men av disse er det bare vern-orienteringen som utgjør en viktig ideologisk strømning i programmet. Bare Tromsø Ap konstaterer at økonomisk vekst ikke skal gå på bekostning av klima og miljø, mens Ap i Bergen er litt vagere på dette punktet. Eidfjord Ap sier de vil fortsatt støtte kirkens arbeid med barn og unge, men dette er ikke et godt nok grunnlag for å anta en særlig religiøs orientering ettersom kirken utgjør en naturlig hjørnestein i små lokalsamfunn. Eidfjord og Hasvik Ap forholder seg ikke til innvandring og har ikke noen ambisiøse miljøforpliktelser i programmene som skiller dem ut.

Tabell 13: Sekulære verdier, miljøvern og solidaritet

	Bergen	Tromsø	Eidfjord	Hasvik
Religiøs-sekulær	Livssynsfleksible seremonirom	Ønsker ikke religiøse skoler	-	-
Vekst-vern	Forpliktende arealregnskap	Vekst skal ikke gå utover vern	Arbeide for klimavennlig cruisenæring	Miljø og bærekraft i fokus
Innvandring-solidaritet	Innvandring del av byens identitet	Integreringsdugnad, mangfold bra	-	-

7.7.3 Sentrum og periferi: nord mot sørvest eller utkant mot sentrale strøk?

Til slutt vil jeg diskutere sentrum-periferi motsetningene slik de kommer til uttrykk i partienes programmer. Hvordan forstår partiene kommunens sentrale eller perifere posisjon, hvilken politikk fører for å motvirke sin perifere stilling og hvilke sentrum-periferi-motsetninger kommer til uttrykk internt i kommunen. Arbeiderpartiet er, som de fleste andre partier i Norge og som gjennomsnittet av befolkningen, periferorienterte. I programmet og manifestet fra 2019 er Arbeiderpartiet klare på at de ønsker arbeidsplasser og vekst i hele landet og ser ut til å favorisere styrket regional styring som best egnet til å drive en tilpasset lokal næringsutvikling gjennom forsknings- og innovasjonsmidler. Ap i Bergen sitt klareste uttrykk for sentrum-periferi motsetninger er at de går inn for at Vestlandet skal være en motmakt mot sentralisering av makt og ressurser til Osloregionen med Bergen som motoren for vekst og utvikling i hele landsdelen. Ap i Bergen ser altså for seg Bergen som det klare sentrum i en periferi som omfatter Vestlandet og som er under trussel fra hovedstadsregionen. Noe tilsvarende finner man ikke fra Tromsø Ap som fokuserer mer på utvikling av Tromsø-regionen og ikke Nord-Norge eller Troms og Finnmark. Fokuset på den arktiske hovedstaden ser ut til å dreie seg mer om å utvikle Tromsø som en internasjonal by og ikke som et regionalt sentrum i en nordlig periferi.

Eidfjord og Hasvik Ap skiller seg i perifer posisjon. Som en øykommune i Finnmark er Hasvik allerede geografisk isolert og programmet forholder seg i liten grad til omliggende kommuner og de nærmeste byene Alta og Hammerfest. Det er i utbyggingen av fiskerihavnene at partiet

nevner Finnmark Ap og fylkespartiet, men kommunens periferi-posisjon kommer ikke til uttrykk i programmet. Eidfjord Ap skriver i programmet at de må velge retning mot nord for å hindre tvang mot sør. Dette viser etter alt å dømme til risikoen for sammenslåing med nye Ullensvang kommune i fremtiden. Ved å satse på en arbeidsregion i Indre Hordaland og ikke Hardangerregionen virker det som om kommunen er sterkt preget av sin egen periferi-stilling og behovet for å utvikle både kommunen og en arbeidsregion for å bestå som kommune. Eidfjord Ap er det eneste av partiene som nevner lokalisering av statlige arbeidsplasser som en viktig prioritering.

Tabell 14: Sentrum-periferi dimensjonen i programmene

	Bergen	Tromsø	Eidfjord	Hasvik
Ytre sentrum	Oslo	Internasjonal	Voss/Odda	Stat/fylkesparti
Region/periferi	Vestlandet	Tromsø	Indre Hordaland	Hasvik
Utfordring	Sentralisering, næringsklynger	Næringsklynger	Folketall/ arbeidsplasser	Infrastruktur

7.8 Sammenhengen mellom sentrum-periferi, hjertesaker og valgprogrammene

For å avslutte analysen ønsker jeg å diskutere oppgavens teoretiske rammeverk opp mot funnene i oppgaven. Den klassiske sentrum-periferi modellen legger opp til at det eksisterer to distinkte periferier i Norge, hvor en er klassifisert av kulturelle motsetninger og en av økonomiske motsetninger. Disse er også knyttet til oppslutning om Arbeiderpartiet og andre partier på venstresiden og det kan forventes noen kontraster i partiets politiske uttrykk i de to periferiene. Mens jeg fant tegn på flere «klassiske» Arbeiderparti-verdier i den nordlige periferien, mens den sørvestlige periferien ser ut til å være mer fokusert på praktiske forhold, er likhetene mellom regionene store både i by og land. Med utgangspunkt i hjertesakene ser politikken i periferien ut til i større grad vektlegge helsepolitikk over utdanning, samferdsel over miljø. Basert på hjertesaksdataene kan vi plassere Nord-Norge som mest perifert, med Sør- og Vestlandet i en mellomposisjon. Problemet med dette argumentet er at disse forskjellene kan være forklart av at det er flere som bor utenfor storbyene disse landsdelene sammenlignet med rundt Oslofjorden. Forskjellene mellom urbane og rurale respondenter ser ut til å vise noen av de samme forskjellene som forskjellene mellom landsdelene. Vektleggingen av helse, næring og samferdsel på den ene siden og nedprioritering av

utdanning, miljø og innvandring på den andre kjennetegner urban-rural skillet. Analysen av valgprogrammene viser at både Tromsø og Bergen Ap reflekterer mer urbane prioriteringer enn perifere prioriteringer. En forskjell som jeg finner igjen både hos hjertesakene og programmene er den sterkere vektleggingen av sosialpolitikk (en kategori som inkluderer økonomisk ulikhet) i Tromsø og det kan argumenteres for at det tyder på større klassebevissthet i nord, men dette kan også forklares av andre forhold som partiets samarbeid med partier på venstresiden. Det ser altså ut både fra hjertesakene og programmene at Ap i Bergen er det mest sentrale av kommunepartiene i analysen ettersom det er det programmet som i størst grad reflekterer de nasjonale prioriteringene og skiller seg minst fra sentrum. Men dette er også partiet som uttrykker sterkest motstand mot sentrum i programmet. Kanskje krever det en viss størrelse og sentralitet for å ha en politisk bevissthet rundt sin egen perifere posisjon. Som Norges nest største by er det mulig det er naturlig at den konkurrerer med hovedstaden om makt og ressurser.

8. Konklusjon

8.1 Oppsummering av funn

Hovedfunnene fra analysen har identifisert klare trekk i politiske preferanser mellom sentrum og periferi og vist at disse er særlig knyttet til miljøpolitikk og samferdsel. Den nasjonale politikken ser ut til å ha en svakere tilstedeværelse i lokalpolitikken i de små utkantkommunene hvor lokale betingelser ser ut til å sette andre rammevilkår for politiske prioriteringer. Når det gjelder ideologi i Arbeiderpartiets programmer er det primært offentlig-privat skillelinjen som gjør seg gjeldende, men her er utkantkommunene i liten grad preget av ideologi. De nordlige kommunepartiene ser ut til å være noe mer markerte og radikale langs denne ideologiske aksene, men dette er i stor grad knyttet til byene og kan ha urelaterte årsaker. Oppgavens siste funn er at uttrykk for sentrum-periferi motsetninger ser ut til å være mest fremtredende i den minst perifere landsdelen og i den mest sentrale av kommunepartiene jeg har undersøkt. Analysen i denne oppgaven støtter i stor grad opp om Tor Bjørklund sitt poeng om at den gamle sentrum-periferi motsetningen mellom landsdelene har blitt overskygget av en motsetning mellom utkant og pressområde.

8.2 Svar på problemstillingen

Hva er så svaret på problemstillingen min? Jeg har funnet noen klare tegn på variasjoner i innhold og ideologi i programmene. De sterkeste forskjellene er knyttet til variasjon mellom by og land, heller enn den klassiske sentrum-periferi motsetningen og reflekterer utkantutfordringer versus pressområdeutfordringer. Forskjellene mellom en motkulturell sørvestlig periferi og en klassepolarisert kommer bare til uttrykk gjennom tegn på et mer klassebevisst og radikalt Arbeiderparti i Tromsø og en økt vektlegging av omfordelende velferd i nord. Den sentrale politiske forskjellen ser primært ut til å være rollen miljøpolitikk og samferdsel har i kommunepartienes politikk.

8.3 Videre forskning

Hva kan gjøres videre basert på funnene fra analysen. Oppgaven var avgrenset både med hensyn til tid og rom, med et mål om å utforske heller enn å si noe sikkert om forhold mellom kommunepartiene. En videre analyse kan enten øke antallet programmer man undersøker eller

gå mer i dybden på de kommunepartiene som er undersøkt i denne oppgaven. Å inkludere et større antall valgprogram i analysen vil kunne si noe mer generelt om forhold mellom partilag i sentrum og periferi, men valgprogrammenes avgrensede innhold i de små kommunene begrenser hva som er mulig å trekke ut fra programmene. Å undersøke valgprogrammer i en kommune over tid kan også vise hvilke politiske trekk som gjør seg gjeldende over tid og kanskje danne grunnlaget for en bedre sammenligning av kommunepartier. Et annet alternativ er å undersøke valgprogrammene til flere partier i samme kommune for å bedre forstå den politiske diskursen i lokalpolitikken og hvordan det enkelte parti velger å posisjonere seg. Jeg tror derimot at for å bedre forstå forskjeller mellom kommunepartier i sentrum og periferi må man intervju aktører sentralt og lokalt for å forstå nyansene i maktforholdet mellom de ulike nivåene og hvordan dette fører til andre virkelighetsforståelser i den enkelte kommune.

Valgprogrammet er et verdifullt politisk dokument som kan si noe konkret om hvilke politiske prioriteringer et politisk parti gjør. Det er også i mange kommuner det eneste autoritative dokumentet som stadfester partiets offisielle politikk og kan derfor på en måte betraktes som kommunepartiets politiske identitet, men det er begrenset hva det sier om konteksten rundt partiets politiske prioriteringer og hvordan nasjonale hensyn har spilt inn på den politiske prosessen. Mens det kan være mer interessant og utslagsgivende å bare undersøke de nasjonale partiene, håper jeg i denne oppgaven å ha vist hvordan variasjoner på kommunenivå kan være relevant for å ha en forståelse av de politiske partiene i Norge.

Litteraturliste

- Aardal, Bernt. 1994. "Hva er en politisk skillelinje? : en begrepsmessig grenseoppgang." *Tidsskrift for samfunnsforskning* nr. nr 2 (1994) Årg. 35:218-249.
- Aardal, Bernt. 2007a. "Holdninger og ideologisk struktur." I *Norske velgere: en studie av stortingsvalget 2005*, redigert av Bernt Aardal. Oslo: N.W. Damm og Søn AS.
- Aardal, Bernt. 2007b. "Saker og standpunkter." I *Norske velgere: En studie av stortingsvalget 2005*, redigert av Bernt Aardal. Oslo: N.W. Damm & Søn AS.
- Aardal, Bernt. 2007c. "Velgere på evig vandring? Hva skjedde ved stortingsvalget i 2005?" I *Norske velgere: En studie av stortingsvalget 2005*, redigert av Bernt Aardal. Oslo: N.W. Damm & Søn AS.
- Aardal, Bernt. 2011. "Folkeopinionen - demokratiets grunnvoll." I *Det Politiske Landskap*, redigert av Bernt Aardal. Oslo: Cappelen Damm.
- Aardal, Bernt. 2015. "Offentlig opinion - folkets vilje eller tilfeldige ytringer?" I *Valg og velgere: en studie av stortingsvalget 2013*, redigert av Bernt Aardal og Johannes Bergh. Oslo: Cappelen Damm.
- Aardal, Bernt. 2017. "60 år med valgforskning - hva har vi lært?" *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* (3-04):292-311. doi: 10.18261/issn.1504-2936-2017-03-04-05.
- Aardal, Bernt. 2019. "Styring eller representasjon: et partisystem i endring." I *Makt og opposisjon: de politiske partiene som demokratisk paradoks*, redigert av Elin Haugsgjerd Allern, Jo Saglie og Øyvind Østerrud, 70-85. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aardal, Bernt, og Johannes Bergh. 2018. "The 2017 Norwegian election." *West European Politics* nr. 41 (5):1208-1216.
- Aardal, Bernt, Johannes Bergh, og Atle Haugsgjerd. 2019. "Politiske stridsspørsmål, ideologiske dimensjoner og stemmegivning." I *Velgere og valgkamp*, redigert av Bernt Aardal og Johannes Bergh, 44-80. Oslo: Cappelen Damm.
- Aars, Jacob, og Dag Arne Christensen. 2013. "De mange partisystemene: lokallister og nasjonale partier i kommunestyrevalget 2011." I *Et robust lokaldemokrati: lokalvalget i skyggen av 22. juli 2011*, redigert av Johannes Bergh og Dag Arne Christensen, 147-163. Oslo: Abstrakt forlag.
- Aarsæther, Nils, og Hilde Bjørnå. 2009. "Fra budsjettkamp til valgutfall: Lokalvalget i Kåfjord og Lyngen kommuner." I *Det nære demokratiet - lokalvalg og lokal deltakelse*, redigert av Jo Saglie, 47-67. Oslo: Abstrakt forlag.

- Allern, Elin Haugsgjerd, Jo Saglie, og Øyvind Østerrud. 2019. "Politiske partier som demokratisk paradoks." I *Makt og opposisjon: De politiske partiene som demokratisk paradoks*, redigert av Elin Haugsgjerd Allern, Jo Saglie og Øyvind Østerrud. Oslo: Universitetsforlaget.
- Alonso, Sonia, Braulio Gómez, og Laura Cabeza. 2013. "Measuring Centre-Periphery Preferences: The Regional Manifestos Project." *Regional & Federal Studies* nr. 23 (2):189-211. doi: 10.1080/13597566.2012.754351.
- Arbeiderpartiet. 2017. Partiprogram 2017-2021: Alle skal med. redigert av Arbeiderpartiet.
- Arbeiderpartiet. 2019a. Arbeiderpartiets vedtekter. redigert av Arbeiderpartiet.
- Arbeiderpartiet. *Sentralstyret*. arbeiderpartiet.no 2019b. Tilgjengelig fra <https://www.arbeiderpartiet.no/om/sentralstyret/>.
- Arbeiderpartiet. 2019c. Sterkere lokalsamfunn - bedre lokalsamfunn. redigert av Arbeiderpartiet.
- Arbeiderpartiet i Bergen. 2019. Arbeiderpartiets kommunevalgprogram 2019-2023.
- Arbeiderpartiets landsmøte. 2015. Vedtaksprotokoll fra Arbeiderpartiets 65. ordinære landsmøte 16.-19. april 2015. redigert av Arbeiderpartiets landsmøte. Oslo Kongressenter, Folkets Hus, Oslo.
- Bergh, Johannes, og Bernt Aardal. 2019. "En samlet modell for stemmegivning." I *Velgere og valgkamp: en studie av stortingsvalget 2017*, redigert av Johannes Bergh og Bernt Aardal, 237-254. Oslo: Cappelen Damm.
- Bergh, Johannes, og Rune Karlsen. 2017. "Sakseierskap i lokalvalgkamp." I *Lokalvalget 2015 - et valg i kommunereformens tegn?*, redigert av Jo Saglie og Dag Arne Christensen, 113-124. Oslo: Abstrakt forlag.
- Bergh, Johannes, og Rune Karlsen. 2019. "Politisk dagsorden og sakseierskap ved stortingsvalget i 2017." I *Velgere og valgkamp: en studie av stortingsvalget 2017*, redigert av Johannes Bergh og Bernt Aardal, 27-43. Oslo: Cappelen Damm.
- Berglund, Frode. 2011. "Finnes det fortsatt regionale forskjeller i partienes oppslutning?" I *Det Politiske Landskap*, redigert av Bernt Aardal. Oslo: Cappelen Damm.
- Bjørklund, Tor. 1992. "Sentrum-periferi dimensjonen." I *Politikk mellom økonomi og kultur*, redigert av Bernt Hagtvet, 339-364. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Bjørklund, Tor. 2013. "Politisk deltakelse i sentrum og periferi. Kontraster og endringer." I *Et robust lokaldemokrati - lokalvalget i skyggen av 22. juli 2011*, redigert av Johannes Bergh og Dag Arne Christensen, 129-146. Oslo: Abstrakt forlag.

- Bjørklund, Tor. 2020. "Fra gjenreisingsvalg til velferdsvalg - noen trekk ved norske valg etter krigen." I *Valg og politikk siden 1945 - velgere, institusjoner og kritiske hendelser i norsk politisk historie*, redigert av Johannes Bergh, Atle Haugsgjerd og Rune Karlsen, 40-54. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bjørklund, Tor, og Johannes Bergh. 2019. "Når kjempene faller: om svekkelsen av sosialdemokratiske partier." I *Makt og opposisjon: de politiske partiene som demokratisk paradoks*, redigert av Elin Haugsgjerd Allern, Jo Saglie og Øyvind Østerrud, 86-100. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bjørnå, Hilde, Tor Arne Morskogen, og Nora Uvsvakk. 2018. "Formannskapsmodellen i redesign - legitimitetsforståelsen i Tromsøs nye styringsform." *Tidsskrift for samfunnsforskning* nr. 59 (2):180-200.
- Boréus, Kristina, og Göran Bergström. 2010. "Innehållsanalys." I *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, redigert av Göran Bergström og Kristina Boréus, 43-88. Lund: Studentlitteratur AB.
- Bratberg, Øivind. 2017. *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. 2 utg. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Chamdid, Fayroz. 2015. *Her er det nye byrådet i Bergen*. NRK 2015 [cited 20.10 2015]. Tilgjengelig fra <https://www.nrk.no/vestland/her-er-det-nye-byradet-i-bergen-1.12612707>.
- Christensen, Dag Arne, og Sveinung Arnesen. 2013. "Deltakelsen ved kommunestyrevalget 2011." I *Et robust lokaldemokrati - lokalvalget i skyggen av 22. juli 2011*, redigert av Johannes Bergh og Dag Arne Christensen, 47-72. Oslo: Abstrakt forlag.
- Clark, Alistair, og Lynn Bennie. 2018. "Parties, mandates and multilevel politics: Subnational variation in British general election manifestos." *Party Politics* nr. 24 (3):253-264.
- Eder, Nikolaus, Marcelo Jenny, og Wolfgang C. Müller. 2016. "Manifesto functions: How party candidates view and use their party's central policy document." *Electoral Studies* nr. 45:75-87.
- Eidfjord Arbeiderparti. 2019. Partiprogram 2019-2023. redigert av Arbeiderpartiet.
- Eidheim, Marta R., og Anne Lise Fimreite. 2020. "Når en sovende kjempe vekkes til live." *Stat og Styring* nr. 1.
- Ervik, Bjørn. 2005. "Har kommunevalgene mistet betydning i velgernes øyne?" *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* nr. 21:307-333.

- Ervik, Bjørn. 2012. "Second-Order Arguments for Second-Order Elections? Measuring "Election Stakes" in a Multilevel Context: The Case of Norway." *Journal of Elections* nr. 22 (1):27-50.
- Fimreite, Anne Lise, og Yngve Flo. 2002. "Den besværlige lokalpolitikken." *Nytt Norsk Tidsskrift* nr. 3:310-321.
- Fimreite, Anne Lise, og Yngve Flo. 2017. "Kommunar inn i den konstitusjonelle varmen." *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* nr. 33 (2):155-171.
- Flo, Yngve. 2008. "Partiet, kommunen og draumen om det nye samfunnet." I *Flernivåstyring og demokrati*, redigert av Ingrid Helgøy og Jacob Aars, 123-152. Bergen: Fagbokforlaget.
- Flora, Peter. 1992. "Stein Rokkans Makro-modell for politisk utvikling i Europa." I *Politikk mellom økonomi og kultur*, redigert av Bernt Hagtvet, 81-131. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Flora, Peter, Stein Kuhnle, og Derek Urwin. 2007. *State formation, nation-building and mass politics: The theory of Stein Rokkan*. 2 utg. Oxford: Oxford university press.
- Grove, Knut. 2015. "Eit nytt Hardanger? Eit regionalt perspektiv på kommuneendringane i 1960-åra." *Heimen* nr. 52:357-372.
- Gudbrandsen, Frøy. *Periferien er i sentrum igjen*. Bergens Tidende, 7. august 2019 2019. Tilgjengelig fra <https://www.bt.no/btmeneringer/kommentar/i/xP728j/periferien-er-i-sentrum-igjen>.
- Hasvik Arbeiderparti. 2019. Vi tar Hasvik videre... - Program 2019-2023. redigert av Arbeiderpartiet.
- Heidar, Knut, og Lars Svåsand. 2004. "Political Parties in Norway. 40 Years Later." *Tidsskrift for samfunnsforskning* nr. 45 (2).
- Høydahl, Even. 2017. Ny sentralitetsindeks for kommunene. I *Notater*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Høydahl, Even. 2020. Sentralitetsindeksen - oppdatering med 2020-kommuner. I *Notater*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Inglehart, Ronald, og Pippa Norris. 2017. "Trump and the Populist Authoritarian Parties: The Silent Revolution in Reverse." *Perspect. polit* nr. 15 (2):443-454. doi: 10.1017/S1537592717000111.
- Jenssen, Anders Todal, og Ann Iren Jamtøy. 2005. "Valg på sviktende grunnlag? Et begrunnet spørsmål om fornuften i moderne valgkamper." *Tidsskrift for samfunnsforskning* nr. 46 (3):267-296.

- Jenssen, Synnøve, og Øyvind Kind Robertsen. 2015. "Det kommunale handlingsrommet – bare for små kommuner?" *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* (4):333-356.
- Johansen, Even Norheim, og Adrian Nyhammer Olsen. *Her er cruisetrafikken tredobla på fem år - no vil sjølv turistnæringa stoppa vidare vekst*. NRK, 25. august 2019 2019. Tilgjengelig fra <https://www.nrk.no/vestland/her-er-cruisetrafikken-tredobla-pa-fem-ar--no-vil-sjolv-turistnaeringa-stoppa-vidare-vekst-1.14668328>.
- Karlsen, Rune. 2019. "Partisentrert Profesjonalisering." I *Makt og Opposisjon*, redigert av Elin Haugsgjerd Allern, Jo Saglie og Øyvind Østerrud, 134-148. Oslo: Universitetsforlaget.
- Karlsen, Rune, og Bernt Aardal. 2007. "Politisk dagsorden og sakseierskap." I *Norske velgere: En studie av stortingsvalget 2005*, redigert av Aardal Bernt. Oslo: N.W. Damm.
- Karlsen, Rune, og Bernt Aardal. 2011. "Kamp om dagsorden og sakseierskap." I *Det Politiske Landskap*, redigert av Bernt Aardal. Oslo: Cappelen Damm.
- Karlsen, Rune, og Jo Saglie. 2017. "Party bureaucrats, independent professionals, or politicians? A study of party employees." *West European Politics* nr. 40 (6):1331-1351.
- Katz, Richard S., og Peter Mair. 1995. "Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party." *Party Politics* nr. 1 (1):5-28. doi: 10.1177/1354068895001001001.
- Keman, Hans. 2014. "Comparative Research Methods." I *Comparative politics*, redigert av Daniele Caramani, 47-60. Oxford: Oxford University Press.
- Klausen, Jan Erling, Jostein Askim, og Signy Irene Vabo. 2016. "Kommunereformen i Norge." I *Kommunereformen i perspektiv*, redigert av Signy Irene Vabo, 25-46. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kommune, Tromsø. *Fakta om Eidfjord*, 30. januar 2019 2019. Tilgjengelig fra <https://www.eidfjord.kommune.no/politikk-og-administrasjon/velkommen-til-eidfjord/fakta-om-eidfjord/>.
- Krogh, Astrid, og Kristian Sønvisen Bye. *Tjener ikke på kommunesammenslåing*. NRK, 17. august 2015 2015. Tilgjengelig fra <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/tjener-ikke-pa-kommunesammenslaing-1.12314536>.
- Lambertsen, Ole-Fredrik, Henrik Østensen Heldahl, og Andreas Budalen. *Lokale Ap-ledere ber sentralmakta i partiet lytte til grasrota: - Kan ikke være en "rævdilter"*. NRK, 11. september 2019. Tilgjengelig fra https://www.nrk.no/nordland/lokale-arbeiderparti-ledere-i-nordland_-jonas-gahr-store-og-partiet-ma-lytte-til-folket-1.14698878.

- Larsen, Stein Ugelvik. 1992. "Stein Rokkans progressive og regressive teorier." I *Politikk mellom økonomi og kultur*, redigert av Bernt Hagtvet, 255-282. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Lund, Eli. *Vedtøk å oppretthalda Eidfjord kommune*. Hardanger Folkeblad, 22. juni 2016 2016. Tilgjengelig fra <https://www.hardanger-folkeblad.no/eidfjord/nyhende/kommunesamanslaing/vedtok-a-opprethalda-eidfjord-kommune/s/5-22-52027?access=granted>.
- Lund, Eli. *Eit personval i Eidfjord. Få skiljelinjer i saker*. Hardanger Folkeblad, 6. september 2019 2019a. Tilgjengelig fra <https://www.hardanger-folkeblad.no/eidfjord/politikk/turisme/eit-personval-i-eidfjord-fa-skiljelinjer-i-saker/s/5-22-216749>.
- Lund, Eli. *Sp og Høgre har signert avtale*. Hardanger Folkeblad, 16. september 2019 2019b. Tilgjengelig fra <https://www.hardanger-folkeblad.no/eidfjord/politikk/nyhende/sp-og-hogre-har-signert-avtale/s/5-22-218741?access=granted>.
- Lysvold, Susanne Skjåstad, Markus Thonhaugen, Oliver Rønning, og Adrian Dahl Johansen. *Brakvalg for Senterpartiet: - Noen sørpå har gjort en feil*. NRK, 10. september 2019 2019. Tilgjengelig fra <https://www.nrk.no/nordland/brakvalg-for-senterpartiet--noen-sorpa-har-gjort-en-feil-1.14695755>.
- Mjelde, Hilmar L., og Jo Saglie. 2017a. "Deltakelse i partiene: medlemmer, mulige medlemmer og ikke-medlemmer." I *Lokalvalget 2015 - et valg i kommunereformens tegn?*, redigert av Jo Saglie og Dag Arne Christensen, 185-200. Oslo: Abstrakt forlag.
- Mjelde, Hilmar L., og Jo Saglie. 2017b. "Velgeratferd: tilbakegang for regjeringspartiene og rekortstor personstemmegivning." I *Lokalvalget 2015 - et valg i kommunereformens tegn?*, redigert av Jo Saglie og Dag Arne Christensen, 21-42. Oslo: Abstrakt forlag.
- Morgan, David L. 1993. "Pearls, pith and provocation - qualitative content analysis: a guide to paths not taken." *Qualitative Health Research* nr. 3 (1):112-121.
- Narud, Hanne Marthe, og Henry Valen. 2007. *Demokrati og ansvar: politisk representasjon i et flerpartisystem*. 1 utg. Oslo: N.W. Damm & Søn.
- Olsen, Adrian Nyhammer, Even Norheim Johansen, og Valentina Baisotti. 2020. *Her er Bergens nye byråd*. NRK 2019 [cited 29.10 2020]. Tilgjengelig fra <https://www.nrk.no/vestland/her-er-bergens-nye-byrad-1.14760296>.
- Partikontoret. 2019. Arbeiderpartiets beretning 2017-2018. redigert av Arbeiderpartiet.
- Prestegård, Sofie, og Jens Marius Sæther. *Ap-ordfører: - Skolemåltid som hovedsatsing holder ikke*. Dagsavisen, 11. september 2019 2019. Tilgjengelig fra

<https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/ap-ordforer-skolemat-som-hovedsatsing-holder-ikke-1.1582685>.

regjeringen.no. *Belønningsordningen, bymiljøavtaler og byvekstavtaler*, 30.10.2020 2020.

Tilgjengelig fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/transport-og-kommunikasjon/kollektivtransport/belonningsordningen-bymiljoavtaler-og-byvekstavtaler/id2571977/>.

Rokkan, Stein. 2003. *Stat, nasjon, klasse*. 8 utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Rose, Lawrence E., og Tore Hanssen. 2013. "Fylkestingsvalgene: Demokratisk milepæl eller demokratisk staffasje?" I *Et robust lokaldemokrati - lokalvalgene i skyggen av 22. juli 2011*, redigert av Johannes Bergh og Dag Arne Christensen, 203-221. Oslo: Abstrakt forlag.

Rose, Lawrence E., Jo Saglie, og Jacob Aars. 2013. "Velgerne og kommunestrukturen." I *Et robust lokaldemokrati - lokalvalget i skyggen av 22. juli 2011*, redigert av Johannes Bergh og Dag Arne Christensen, 223-241. Oslo: Abstrakt forlag.

Ryssevik, Jostein. 1992. "Gjensyn med regionale kontraster." I *Politikk mellom økonomi og kultur*, redigert av Bernt Hagtvet, 295-338. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Saglie, Jo. 2002. "Lokaldemokrati uten partier?" *Nytt Norsk Tidsskrift* nr. 19 (3).

Saglie, Jo. 2009. "Avslutning: Det lokale i flernivådemokratiet." I *Det nære demokratiet - lokalvalg og lokal deltakelse*, redigert av Jo Saglie, 365-374. Oslo: Abstrakt forlag.

Saglie, Jo. 2018. "Hvor godt fungerer partiorganisasjonene - slik medlemmene ser det?" *Tidsskrift for samfunnsforskning* nr. 59 (3):239-260.

Saglie, Jo. 2019. "Om partiorganisasjonenes iboende treghet." I *Makt og opposisjon: de politiske partiene som demokratisk paradoks*, redigert av Elin Haugsgjerd Allern, Jo Saglie og Øyvind Østerrud, 43-55. Oslo: Universitetsforlaget.

Saglie, Jo, og Elin Haugsgjerd Allern. 2012. "Inside the Black Box: Parties as Multi-level Organisations in a Unitary State." *West European Politics* nr. 35 (5):947-970.

Schakel, Arjan H. 2013. "Congruence Between Regional and National Elections." *Comparative Political Studies* nr. 46 (5):631-662. doi: 10.1177/0010414011424112.

Statistisk Sentralbyrå. *Befolkning*, 20. august 2020a. Tilgjengelig fra <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkemengde>.

Statistisk Sentralbyrå. *Valgresultat for kommunestyre- og fylkestingsvalget*, 6. november 2019 2020b. Tilgjengelig fra <https://www.ssb.no/valg/statistikker/kommvalg>.

- Stein, Jonas, Marcus Buck, og Hilde Bjørnå. 2019. "The centre-periphery dimension and trust in politicians: the case of Norway." *Territory, Politics, Governance*. doi: DOI: 10.1080/21622671.2019.1624191.
- Sveen, Eirik Hind. *Stemmesankeren*. NRK 2019. Tilgjengelig fra <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/xl/stemmesankeren-1.14468884>.
- Svåsand, Lars. 2019. "Partiene og demokratiet." I *Makt og opposisjon: de politiske partiene som demokratisk paradoks*, redigert av Elin Haugsgjerd Allern, Jo Saglie og Øyvind Østerud, 29-42. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sørdahl, Patrick Berg. 2015. *Hasvik og Ristson-modellen*, Institutt for sosiologi, statsvitenskap og samfunnsplanlegging, UiT, Tromsø.
- Thuen, Inger Præsteng. *Nå er dette Tromsøs ordfører - i noen få timer*. Nordlys 2015. Tilgjengelig fra <https://www.nordlys.no/politikk/valg2015/tromso/na-er-dette-tromsos-ordforer-i-noen-fa-timer/s/5-34-266574>.
- Tromsø Arbeiderparti. 2019. Kommunevalgprogram 2019-2023. redigert av Tromsø Arbeiderparti.
- Valen, Henry. 1976. "National conflict structure and foreign politics: the impact of the EEC issue on perceived cleavages in Norwegian politics." *European Journal of Political Research* nr. 4:47-82.
- Valen, Henry. 1992a. *Valg og politikk*. 2 utg. Oslo: NKS-forlaget.
- Valen, Henry. 1992b. "Valgforskeren Stein Rokkan." I *Politikk mellom økonomi og kultur*, redigert av Bernt Hagtvet, 289-292. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Vik, Jostein, og Reidar Almås. *Periferiens brøl ga oss valgresultatet*. Aftenposten, 13. september 2019. Tilgjengelig fra <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/GGKaBB/periferiens-broel-ga-oss-valgresultatet-jostein-vik-og-reidar-almaas>.
- Voorde, Nicolas Van de, Nicolas Bouteca, Tom Schamp, og Kristof Steyvers. 2018. "Birds of a Feather or by Note? Ideological Nationalization of Local Electoral Manifestos in Belgium." *Lex localis - Journal of Local Self-Government* nr. 16 (1):1-24.